

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Risto Aikonen, Anne Burghardt, Triin Käpp, Liina Kilemit, Kerstin Kask, Evelyn Timuska

IRENE IO 1 – ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΕΛΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

Βουλγαρία, Εσθονία, Φινλανδία, Ελλάδα, Ιταλία, Ρουμανία

1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πλαίσιο και στόχοι

- Η παρούσα έρευνα είναι μέρος του διετούς προγράμματος IRENE - Innovative Religious Education NEtwork: educating to the religious diversity Δίκτυο για την ανανέωση της θρησκευτικής εκπαίδευσης: διδάσκοντας τη θρησκευτική ετερότητα, το οποίο εντάσσεται στο πλαίσιο Erasmus+, χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και συμπεριλαμβάνει επιστήμονες από τη Ρουμανία, Βουλγαρία, Ιταλία, Ελλάδα, Εσθονία και Φινλανδία.

Το πρόγραμμα IRENE αναλύει τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται και καλλιεργείται η θρησκευτική εκπαίδευση και ο θρησκευτικός γραμματισμός στις συμμετέχουσες χώρες-μέλη και ιδιαίτερα η εκπαίδευση στην ετερότητα και στον θρησκευτικό πλουραλισμό.

Επιπλέον, προτείνει διδακτικές μεθόδους και διδακτικό υλικό καθώς και ένα κοινό πρόγραμμα κατάρτισης, προκειμένου να βοηθήσει όλους εκείνους που ασχολούνται με τη θρησκευτική ετερότητα.

Ειδικότερα, το πρόγραμμα έχει τους εξής στόχους:

- Να βελτιωθούν οι διδακτικές μέθοδοι των καθηγητών των Θρησκευτικών και των επαγγελματιών θεολόγων και ποιμένων που ασχολούνται με την ετερότητα και την πολυπολιτισμικότητα.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- Να διευκολυνθεί η ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων και καινοτόμων μεθόδων γύρω από τη θρησκευτική εκπαίδευση.
- Να αυξηθούν οι ψηφιακές, κοινωνικές και μαθησιακές δεξιότητες καθώς και η γνωστική επάρκεια των συμμετεχόντων όσον αφορά την πολυπολιτισμικότητα.
- Να προβληθούν διαθρησκειακές πρακτικές που ασχολούνται με τη θρησκευτική ετερότητα και τον κοινωνικό αποκλεισμό σε τοπικό επίπεδο.
- Να καταρτιστούν δάσκαλοι/επαγγελματίες της θρησκευτικής εκπαίδευσης ώστε να αναλάβουν πιο ενεργό ρόλο στην κοινωνία.
- Να δημιουργηθεί ένα βιώσιμο δίκτυο διευρυμένων συνεργασιών με στρατηγικούς στόχους μεταξύ των μελών του Προγράμματος.

2

Όλα τα παραπάνω εντάσσονται σε μια ευρύτερη ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, στηρίζονται σε ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο και προωθούν τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής. Πολλοί παγκόσμιοι και ευρωπαϊκοί οργανισμοί αντιλαμβάνονται την ανάγκη ενίσχυσης της γνώσης για τις θρησκείες και τις πεποιθήσεις και επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην εκπαίδευση των νέων ανθρώπων. Οι νέοι μπορούν να συμβάλουν στην καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων εφόσον εκπαιδευτούν σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο και σε συναφή αντικείμενα με βασικό αυτό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα, η ανάπτυξη εθνικών εκπαιδευτικών πολιτικών και στρατηγικών πρέπει να συμπεριλαμβάνει μέτρα για την προώθηση της καλύτερης κατανόησης των διαφορετικών πολιτισμών, εθνοτήτων, θρησκείων ή πεποιθήσεων (βλ. Decision No. 13/06 on combating intolerance and discrimination and promoting mutual respect and understanding).

Πηγή έμπνευσης για την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί η «θρησκευτική και την ανθρωπιστική κληρονομιά της Ευρώπης, από την οποία αναπτύχθηκαν οι παγκόσμιες αξίες των απαραβάτων και

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

αναφαίρετων δικαιωμάτων του ανθρώπου, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας και του κράτους δικαίου» (βλ. Προοίμιο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση).

Είναι γνωστό ότι η συνθήκη της Λισσαβόνας (2007) εγκαινίασε τον διάλογο μεταξύ της ΕΕ και των Εκκλησιών, των θρησκευτικών κοινοτήτων και των πεποιθήσεων. Το άρθρο 10 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρει πως η στόχος της Ένωσης είναι η καταπολέμηση κάθε είδους διάκρισης λόγω “φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού». Επιπλέον, το άρθρο 17 διακηρύσσει πως η Ένωση σέβεται και δεν θίγει το καθεστώς που έχουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο οι εκκλησίες και οι θρησκευτικές ενώσεις ή κοινότητες, οι φιλοσοφικές και μη ομολογιακές οργανώσεις, διατηρεί ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο μαζί τους αναγνωρίζοντας την ιδιαίτερη ταυτότητα και συμβολή τους.

Μεθοδολογία έρευνας

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε ως κύριο μεθοδολογικό εργαλείο συλλογής δεδομένων η ημιδομημένη συνέντευξη (semi-structured interview). Επιλέχθηκε ο ημιδομημένος τύπος συνέντευξης, διότι (α) αυτός δίνει τη δυνατότητα στον συνεντευξιαζόμενο να αναπτύξει τις εμπειρίες και τις απόψεις του ελεύθερα δίχως το αυστηρά καθορισμένο πλαίσιο της απόλυτα δομημένης συνέντευξης κλειστών ερωτήσεων και (β) είναι εν πολλοίς απαλλαγμένος από τα προβλήματα που προκύπτουν στις αδόμητες συνεντεύξεις. Σε κάθε περίπτωση, ο ενδιαμέσος αυτός τύπος συνέντευξης πρέπει να δομείται γύρω από ένα σχετικά αυστηρό σχέδιο συνέντευξης, το οποίο μοιάζει αρκετά με εκείνο ενός ερωτηματολογίου ανοικτού τύπου.

ΤΜΗΜΑ Ι. Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Βουλγαρία

Το δείγμα της βουλγαρικής έρευνας αποτελείται από δέκα (10) εκπαιδευτικούς, που ανήκουν και στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο Μαρτίου έως Μαΐου 2021 με 10 άτομα που διδάσκουν Θρησκευτικά με διάφορες μορφές και συνθήκες. Οι ερωτηθέντες προέρχονταν από μια εκτεταμένη άτυπη πρόσφατη ερευνητική μας ομάδα της Θεολογικής Σχολής, επομένως ήταν Βούλγαροι Ορθόδοξοι Χριστιανοί θεολόγοι με μακροχρόνια εμπειρία και επιτυχημένη θρησκευτική έρευνα και παιδαγωγική πρακτική – ένας αναπληρωτής καθηγητής, ένας επίκουρος καθηγητής, δύο μέλη του βοηθητικού διδακτικού προσωπικού του Πανεπιστημίου –ο ένας υποψήφιος διδάκτορας και ο άλλος ειδικός παιδαγωγός– ένας διευθυντής ενοριακού κέντρου, διδάκτορας – μουσικοπαιδαγωγός νηπιαγωγείου, δύο υποψήφιοι διδάκτορες – γλωσσοπαιδαγωγός και δάσκαλος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και άλλοι τρεις συνάδελφοι, δύο εκ των οποίων – με επαρκή ερευνητική εμπειρία στο διδακτορικό προγράμματα, που εργάστηκαν για ορισμένες περιόδους ως δάσκαλοι κολεγίων, σχολείων και νηπιαγωγείων. Όλοι οι ερωτηθέντες είναι ειδικοί στη θρησκευτική εκπαίδευση στον τομέα τους, με επιτυχία στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών με μερική απασχόληση, πέραν του βασικού τους επαγγέλματος. Τέσσερις από αυτούς ήταν επίσης τακτικοί καθηγητές Θρησκευτικών πλήρους απασχόλησης για ορισμένες περιόδους, ένας από αυτούς σε μόνιμη βάση και τρεις άλλοι για 5 ή λιγότερα χρόνια στο παρελθόν.

Μέγεθος, πληθυσμός και θρησκευτική σύνθεση εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (E9-E11)

Εθνική, θρησκευτική σύνθεση και σύνθεση μαθητών/μαθητών, η σχέση τους με τη θρησκεία, οι ηλικιακές ομάδες και το γνωστικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο τα τελευταία 5 χρόνια (E12-E17)

Η εθνική/εθνοτική σύνθεση της περιφέρειας διδασκαλίας κατά 40% και ομάδων μαθητών τα τελευταία 5 χρόνια, κατά 50% ορίζεται ως άνω του 80% ομοιογενής. Αυτό είναι το κανονικό ποσοστό εάν οι θεολόγοι διδάσκουν βασικά μόνο 1 έθνος, χωρίς να αντιμετωπίζουν διαχωρισμένες ή τοπικά

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

τοποθετημένες κυρίαρχες μειονότητες, κάτι που συμβαίνει συχνά με ορισμένες ομάδες-στόχους εκπαιδευτικών προγραμμάτων στον τομέα της θρησκείας που στοχεύουν επίσης στην κοινωνική ένταξη. Έτσι, μόνο το 40% των εκπαιδευτικών εργάζεται σε ένα ομοιογενές περιβάλλον 60% - **80%** και διδάσκει μόνο το 50% σε ομοιογενείς τάξεις, τουλάχιστον με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, επειδή οποιαδήποτε απόπειρα ανεπίσημων στατιστικών σε ισότοπους εκπαιδευτικών μπορεί να εισάγει διακρίσεις.

Σχετικά με τη θρησκευτική σύνθεση της περιοχής:

1. Ομοιογενής περιοχή (κυρίαρχος πληθυσμός μιας θρησκείας/ομολογίας >90%) – 30%
2. Μία βασική θρησκεία/ομολογία (60 – 80%), και άλλη μικρότερη αλλά καλά εκπροσωπούμενη (20 – 40%) – 60%.
3. Πολυθρησκευτική περιοχή (πληθυσμός διαφόρων μη κυρίαρχων θρησκειών/ομολογιών) – 10%.
4. Δεν ξέρω – 0%.

About the religious composition of the region:

- Σχετικά με τη θρησκευτική σύνθεση των μαθητών τα τελευταία 5 χρόνια:
1. Κυρίως μιας θρησκείας/ομολογίας – 40 %.
 2. Κυρίως μία, αλλά με ορισμένους μαθητές που ανήκουν σε άλλες θρησκείες/ομολογίες – 50%.
 3. Κυρίως μαθητές από πολυθρησκευτικές ή πολυομολογιακές οικογένειες – 10% (από μικτές οικογένειες ή ταυτότητα).
 4. Κυρίως άθρησκοι – 0%.
 5. Δεν γνωρίζω – 0%

Στην Ερώτηση 15 οι δάσκαλοι καλούνται σε μία μόνο απάντηση να ορίσουν το θρησκευτικό ανήκειν των μαθητών τους τα τελευταία 5 χρόνια, με τρόπο παρόμοιο όπως στις Ερωτήσεις No 8A και No 8B:

1. Σχεδόν όλοι θεωρούν τους εαυτούς τους ότι ανήκουν σε μια συγκεκριμένη θρησκεία – 70%, το 50% την ορίζει ως Ορθόδοξη Χριστιανική (ερωτηθέντες No 1, No 2, No 7, No 8 και No 10), 10% ως Ορθόδοξος Χριστιανός (Ερωτηθείς No 4), και 10% ως Χριστιανός (Ερωτηθείς No 3).
2. Οι περισσότεροι μαθητές δηλώνουν ότι ανήκουν σε μια συγκεκριμένη θρησκεία, αλλά μερικοί από αυτούς δεν ανήκουν – 20% Ορθόδοξοι (Ερωτηθείς No 6 και No 9).
3. Περίπου οι μισοί μαθητές ανήκουν σε

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

μα συγκεκριμένη θρησκεία και οι μισοί δεν ανήκουν σε καμία – 0%. 4. Οι περισσότεροι μαθητές δεν ανήκουν σε μια συγκεκριμένη θρησκεία, αλλά μόνο μερικοί έχουν θρησκευτική συμμετοχή – 10% Χριστιανισμός (Ερωτηθείς No 5). 5. Περισσότεροι μαθητές δεν ανήκουν σε καμία θρησκεία – 0%. 6. Είναι δύσκολο να πούμε – 0%.

1. Almost all see themselves as belonging to specific religion – 70%, 50% defining it as Orthodox(y) (Informants No 1, No 2, No 7, No 8, and No 10), 10% as Orthodox Christian(ity) (Informant No 4), and 10% as Christian(ity) (Informant No 3). 2. Predominant students identify themselves as belonging to a specific religion, but some of them do not – 20% Orthodox(y) (Informant No 6, and No 9); 3. Approximately half of students belong to a specific religion, and half do not belong to any – 0%. 4. Most students do not belong to a specific religion, but only some have religious belonging – 10% Christian(ity) (Informant No 5); 5. More students do not belong to any religion – 0%. 6. It is hard to say – 0%.

14 & 16. Μεταξύ 2016 και 2021 οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες, το 90%, διδάσκουν ομαδικά, με εξαίρεση έναν (10%), ο οποίος εργάζεται ατομικά. 50% <25 παιδιά και νέοι, 10% >25 ενήλικες και 40% εξίσου και από τις δύο ομάδες <> 25, και το 0% απάντησε «είναι δύσκολο να πω» ή αναφέρθηκε σε μικτές ομάδες (συλλογικές, γονείς ή παππούδες και παρουσία παιδιών μαζί, στο εκκλησιαστικό σχολείο ή περιστασιακά σε δημόσια σχολεία) ή έλλειψη αξιόπιστων δεδομένων για τους μαθητές τους (Ερωτηθείς No 8, Ερώτηση No 19, Πίνακας No 4 και No 5). Όπως μπορέσαμε να διαπιστώσουμε από τις περισσότερες συνεντεύξεις, ο πιο σημαντικός διαχωρισμός είναι παιδιά/νέοι, δηλ. μαθητές/φοιτητές/φοιτητές πανεπιστημίου.

17.

Οι δάσκαλοι γενικά δυσκολεύονται να αξιολογήσουν τις γνώσεις γύρω από θέματα που σχετίζονται με τη θρησκεία, τις οποίες απέκτησαν οι μαθητές τους τα τελευταία 5 χρόνια, εν μέρει επειδή το θέμα

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

χρειάζεται ακόμα περισσότερη κοινωνική έγκριση. Επισήμως, το μάθημα των Θρησκευτικών δεν είναι ένα μάθημα που συμβάλλει στη διαμόρφωση της γενικής βαθμολογίας στα διπλώματα, δεν υπάρχει η ίδια αξιολόγηση όπως στα υπόλοιπα μαθήματα, ούτε υπάρχει ένα σταθερό μοντέλο βάσει του οποίου μπορεί να κριθεί η πρόοδος των μαθητών, είτε επειδή η παρεχόμενη εκπαίδευση είναι πνευματική και συνήθως δεν μπορεί να μετρηθεί ή να ελεγχθεί, ούτε με τη συμμετοχή, ούτε με αλλαγές συμπεριφοράς των μαθητών. Οι δάσκαλοι παραμένουν αισιόδοξοι (Πίνακας Νο 4) και απαντούν: 1. Πολύ καλά 30%, 2. Καλά 30%, 3. Κυρίως ελλιπής 0%, 4. Πολύ ελλιπής 0% και 5. Δύσκολο να πω 40%, από το οποίο το 10% εξηγεί ότι οι δάσκαλοι συνήθως δεν εξετάζουν ούτε αξιολογούν τα παιδιά (Ερωτηθείς Νο 8, πιθανώς εννοεί στο εκκλησιαστικό σχολείο, αλλά όχι μόνο), το άλλο 10% διευκρινίζει ότι οι μαθητές ποικίλλουν (Ερωτηθείς Αρ. 9), το 10% - «καθώς πολλοί από τους μαθητές προέρχονται από το Θεολογικό Σεμινάριο της Σόφιας (αγόρια και άνδρες), από ενορίες, εκκλησιαστικές οικογένειες, ακόμη και από μοναστικές κοινότητες, αλλά και άλλοι νέοι και ενήλικες εντελώς απροετοίμαστοι» (Ερωτηθείς Νο 10).

Σύμφωνα με την εργασιακή τους εμπειρία των τελευταίων ετών, οι ερωτηθέντες περιγράφουν τις κυρίαρχες στάσεις των μαθητών απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και τις προσδοκίες τους σχετικά με τη θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα (E18)

Το 90% των Βούλγαρων ερωτηθέντων είναι πολύ αισιόδοξοι για τους μαθητές τους και οι απαντήσεις είναι οι εξής:

1. «Η στάση στα θρησκευτικά θέματα είναι πολύ καλή». 2. «Έχουν θετική στάση και ενδιαφέρονται όχι μόνο για τη γνώση για τη θρησκεία, αλλά και για τη συμμετοχή στην εκκλησιαστική ζωή». 3. «Κυρίως ενημερωτική, αλλά και γενική στάση – για τον πολιτισμό, την ταυτότητα και τις αξίες». 4. «Η στάση είναι ετερογενής: Μέρος των παιδιών γοητεύεται από το άγγιγμα της νέας γνώσης, άλλα μέρη βαριούνται και εγγράφονται (μόνο) από τη θέληση των γονιών τους. Τα παιδιά δέχονται την πίστη με καθαρές καρδιές και εμείς σπέρνουμε τους σπόρους της μέσα τους. Είναι δύσκολο να πει κανείς τι

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

(είδος ανθρώπου) θα μεγαλώσει από αυτά και αν θα εξελιχθεί για το μέλλον, γιατί (συνήθως) δεν κρατάμε επαφή όταν εγκαταλείπουν το νηπιαγωγείο». 5. «Ένα ενδιαφέρον, που προκαλείται από την προσδοκία μιας πιο ισορροπημένης, ήρεμης και πολύτιμης ζωής». 6. «Θετική στάση, κατανόηση και απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων στην ηλικία τους 8-13 ετών». 7. «Ειλικρινές ενδιαφέρον, επιμονή, (προσδοκία) έμπνευσης και βελτίωσης». 8. «Τα παιδιά ζουν την πίστη τους και κοινωνικοποιούνται επαρκώς και αυθόρμητα». 9. «Οι προσδοκίες είναι μεγάλες και γενικά σχετίζονται με τον πολιτισμό, την εθνική ταυτότητα και τα πατριωτικά αισθήματα». 10. «Η στάση των μαθητών είναι μέρος της όλης ποικιλίας της πνευματικής τους αποστολής και οι προσδοκίες τους πρέπει να ενδυναμωθούν για να διδάξουν τους ανθρώπους στη ζωή τους με πίστη».

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις που οι ερωτηθέντες κρίνουν ενδιαφέρουσες για την έρευνα (E19)

Εσθονία

Ηλικία, φύλο, εργασιακή εμπειρία, εκπαίδευση, εργασιακός ρόλος και τύπος εργασίας, θρησκεία (E0-E8)

Το δείγμα της εσθονικής έρευνας αποτελείται από εννέα (9) ερωτώμενους, εκ των οποίων τέσσερις (4) είναι γυναίκες και οι πέντε (5) άνδρες. Όλοι είναι κληρικοί και έχουν σπουδάσει Θεολογία, εκ των οποίων οι έξι (6) έχουν μεταπτυχιακό, οι δύο (2) πτυχίο και ένας (1) διδακτορικό. Οκτώ (8) από τους ερωτηθέντες ήταν Λουθηρανοί και ένας Βαπτιστής. Οι ερωτηθέντες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ατόμων με εμπειρία στη διδασκαλία της θρησκείας, κατά προτίμηση εκείνων που διδάσκουν Θρησκευτικά σε παιδιά (π.χ. στη γενική εκπαίδευση) και σε ενήλικες (π.χ. στην εκκλησία ή σε ιδρύματα δια βίου εκπαίδευσης για ενήλικες, σε προγράμματα κατηχητικής προετοιμασίας για το χρίσμα κ.ά.). Ωστόσο, δεν διδάσκουν όλοι οι ερωτηθέντες επί του παρόντος στα σχολεία· ορισμένοι διδάσκουν σε ενήλικες εντός του εκκλησιαστικού περιβάλλοντος μεταξύ ενηλίκων σε εκκλησιαστικό περιβάλλον. Αξιομνημόνευτη είναι η περίπτωση ενός ερωτηθέντος, ο οποίος έχει αναπτύξει ένα

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

πρόγραμμα θρησκευτικής εκπαίδευσης για ενήλικες, το οποίο πρόκειται να ενταχθεί σε δημόσιο ίδρυμα.

9

Μέγεθος, πληθυσμός και θρησκευτική σύνθεση εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (E9-E11)

Πρώτον, οι ερωτηθέντες διαθέτουν μία αξιοσημείωτη μακρά εμπειρία στη διδασκαλία των θρησκευτικών. Τρεις από αυτούς διδάσκουν θρησκευτικά για 30 ή περισσότερα χρόνια. Ξεκίνησαν να διδάσκουν τα θρησκευτικά σε αρκετά νεαρή ηλικία, αμέσως μετά το τέλος των θεολογικών σπουδών τους ή και ταυτόχρονα. Είναι επίσης αρκετά μορφωμένοι. Αρκετοί έχουν αποκτήσει ή βρίσκονται στη διαδικασία απόκτησης διδακτορικού διπλώματος. Όλοι τους έχουν σπουδάσει θεολογία, αρκετοί έχουν σπουδάσει και παιδαγωγικά. Πολλοί επίσης έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά προγράμματα. Συνεπώς, οι ερωτηθέντες θεωρείται ότι διαθέτουν υψηλά προσόντα και είναι πολύ ικανοί στη διδασκαλία της θρησκείας.

Περίπου οι μισοί από τους ερωτηθέντες διδάσκουν στις μεγάλες πόλεις της Εσθονίας, όπου, εκτός από τους Εσθονούς (οι Λουθηρανοί αποτελούν την πλειοψηφία των εθνοτικών Εσθονών πιστών), ζει ένας σημαντικός αριθμός ατόμων σλαβικής καταγωγής -Ρώσοι, Ουκρανοί και Λευκορώσοι. Οι περισσότεροι από τους πιστούς αυτής της ομάδας είναι Ορθόδοξοι. Σε μικρότερες πόλεις, χωριά και αγροτικές περιοχές με διάσπαρτους οικισμούς, η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι Εσθονοί και η πλειονότητα των πιστών είναι Λουθηρανοί.

Εθνική, θρησκευτική σύνθεση και σύνθεση μαθητών/μαθητών, η σχέση τους με τη θρησκεία, οι ηλικιακές ομάδες και το γνωστικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο τα τελευταία 5 χρόνια (E12-E17)

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Σύμφωνα με την εργασιακή τους εμπειρία των τελευταίων ετών, οι ερωτηθέντες περιγράφουν τις κυρίαρχες στάσεις των μαθητών απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και τις προσδοκίες τους σχετικά με τη θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα (E18)

Η διδασκαλία εκτείνεται σε τρία διαφορετικά περιβάλλοντα και ομάδες διδασκομένων:

1) Διδασκαλία στην εκκλησία (κυρίως ενήλικες που παρακολουθούν κατηχητικά μαθήματα προπαρασκευαστικά για το λουθηρανικό χρίσμα), 2) διδασκαλία σε δημόσιο σχολείο γενικής εκπαίδευσης, 3) διδασκαλία σε χριστιανικό ιδιωτικό σχολείο.

Στην πρώτη περίπτωση, οι μαθητές έρχονται με την επιθυμία να βαφτιστούν και να ενταχθούν στη Λουθηρανική Εκκλησία. Οι προηγούμενες γνώσεις τους για τη θρησκεία είναι είτε φτωχές είτε μάλλον αδύναμες. Οι περισσότεροι δεν έχουν τουλάχιστον στην αρχή βαθύτερο ενδιαφέρον για τη θρησκεία· ενδιαφέρονται κυρίως για την παροχή εκκλησιαστικών υπηρεσιών (βάπτισμα παιδιού, γάμος στην εκκλησία, πνευματική αναδοχή). Λιγότεροι είναι εκείνοι που έχουν αναπτύξει βαθύτερο ενδιαφέρον για τη θρησκεία καθαυτή και επιθυμούν να γίνουν μέλη μιας εκκλησίας. Αυτή η ομάδα είναι ως επί το πλείστον μονοεθνική (ντόπιοι Εσθονοί) και μέχρι τότε μη θρησκευόμενη. Η κοσμοθεωρία της διδασκαλίας τους είναι χριστιανική, λουθηρανική. Οι σπουδαστές που παρακολουθούν τα μαθήματα προετοιμάζονται να γίνουν μέλη αυτής της εκκλησίας. Συνήθως έρχονται μόνοι τους ή μαζί με κάποιο μέλος της οικογένειας.

Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από μαθητές σχολείων γενικής εκπαίδευσης, οι οποίοι έρχονται το μάθημα των Θρησκευτικών, το οποίο είναι ως επί το πλείστον προαιρετικό, και κατά τη διάρκεια του οποίου λαμβάνουν επίσης βασικές γνώσεις για τις διάφορες παγκόσμιες θρησκείες. Αυτά τα μαθήματα έχουν διαφορετική ονομασία ανάλογα με τα σχολεία, π.χ. θρησκευτικές σπουδές, πολιτιστικές σπουδές, κ.λπ. Γνώσεις σχετικά με τις θρησκείες μπορούν επίσης να παρέχονται στο μάθημα της Φιλοσοφίας ή της Ιστορίας. Αυτά τα μαθήματα βασίζονται σε μια ουδέτερη κοσμοθεωρία. Η προηγούμενη γνώση των μαθητών για τη θρησκεία είναι σχεδόν ανύπαρκτη και,

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

όπως υποστήριξαν ορισμένοι ερωτηθέντες, έχει ακόμη επιδεινωθεί με την πάροδο του χρόνου (αν και θα περίμενε κανείς να ισχύει το αντίθετο μετά τις αλλαγές που σημειώθηκαν στον κοινωνικό υπόβαθρο από το 1991 και μετά). Καθώς οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες διδάσκουν σε σχολεία στα εσθονικά, οι μαθητές είναι κυρίως της ίδιας εθνικότητας, αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις.

Η τρίτη ομάδα αποτελείται από μαθητές χριστιανικών ιδιωτικών σχολείων. Σε αυτή την περίπτωση, η διδασκαλία βασίζεται στη χριστιανική κοσμοθεωρία και ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών προέρχεται είτε από χριστιανικό υπόβαθρο είτε από οικογένειες με θετική στάση απέναντι στον Χριστιανισμό. Η προηγούμενη γνώση των μαθητών για τη θρησκεία είναι μάλλον καλή. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων δίδασκε σε ιδιωτικά λουθηρανικά σχολεία, αν και ένας ερωτώμενος ανέφερε ότι τα μαθήματα παρακολουθούν και παιδιά από άλλα δόγματα.

Αν και υπήρχαν εξαιρέσεις (π.χ. ιδιωτικά χριστιανικά σχολεία), οι ερωτηθέντες χαρακτήρισαν τις προηγούμενες γνώσεις των μαθητών τους για τη θρησκεία από πολύ φτωχές έως ανύπαρκτες. Επιπλέον, υπάρχουν πολλές επιφυλάξεις και προκαταλήψεις για την εκκλησία και τη θρησκεία, κάτι που είναι χαρακτηριστικό της Εσθονίας ως μια σε μεγάλο βαθμό εκκοσμηκευμένη χώρα, που έχει απομακρυνθεί από τον Χριστιανισμό. Απέναντι σε ένα τόσο φτωχό γνωστικό υπόβαθρο των μαθητών, η διδασκαλία πρέπει να ξεκινά με τις πιο στοιχειώδεις βασικές γνώσεις. Οι σπουδαστές που έρχονται για να παρακολουθήσουν τα κατηχητικά προπαρασκευαστικά μαθήματα για το χρίσμα έχουν μάλλον προσεκτική επίγνωση του τι συμβαίνει και ο δάσκαλος πρέπει να το λάβει υπόψη του. Οι διδάσκοντες στα δημόσια σχολεία σημείωσαν ότι η στάση του σπιτιού απέναντι στη διδασκαλία των Θρησκευτικών στα σχολεία μπορεί να μην είναι καλοπροαίρετη. Έτσι, οι διδάσκοντες στον τομέα της θρησκευτικής εκπαίδευσης στην Εσθονία πρέπει να «παλέψουν» όχι μόνο με την έλλειψη γνώσης αλλά και με αρνητικές προκαταλήψεις για τη/τις θρησκεία/ες.

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις που οι ερωτηθέντες κρίνουν ενδιαφέρουσες για την έρευνα (E19)

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Ιταλία

Το δείγμα της έρευνας που διεξήχθη στην **Ιταλία** αποτελείται από ενενήντα (90) συνεντεύξεις/ερωτηματολόγια που υποβλήθηκαν σε δύο τύπους ατόμων: 1) δεκαοκτώ (18) καθηγητές θεολογικών σχολών (στο εξής Ομάδα Α) και 2) εβδομήντα δύο (72) καθηγητές καθολικών θρησκειών σε σχολεία ή/και Καθολικοί παιδαγωγοί όπως ενοριακοί κατηχητές, ηγέτες προσκόπων και άλλοι (στο εξής Ομάδα Β). Ωστόσο, η ιταλική έκθεση αναφέρει ότι αυτά δεν είναι εθνικά αντιπροσωπευτικά δείγματα αντικατοπτρίζουν τα συγκεκριμένα εθνικά κοινωνικοθρησκευτικά και κοινωνικοπολιτιστικά χαρακτηριστικά της Ιταλίας, μιας χώρας η οποία σε όλη την ιστορία της γνώρισε μια ισχυρή και διαρκή επιρροή του καθολικισμού. Οι ομάδες ερωτηθέντων προσδιορίστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να αντικατοπτρίζουν τη θρησκευτική σύνθεση της ιταλικής κοινωνία, επομένως η μελέτη περιλαμβάνει και καθηγητές από τη Σχολή των Βαλδίων καθώς και καθηγητές σε Ορθόδοξα θεολογικά ιδρύματα.

Οι ερωτηθέντες χωρίζονται σε δύο ομάδες. Η πρώτη αποτελείται από 18 άτομα: καθηγητές των Θεολογικών Σχολών της Καθολικής και της Εκκλησίας των Βαλδίων, ενώ η δεύτερη ομάδα, αποτελείται από 72 άτομα, κυρίως δασκάλους και καθηγητές σε δημόσια σχολεία. Όσοι διδάσκουν σε Θεολογικές Σχολές που τελούν υπό την αιγίδα Εκκλησιών ή ομολογιών ή σε ανώτατα ιδρύματα Θρησκευτικών Σπουδών, ανήκουν στην ιδιωτική εκπαίδευση (μόνο ένας ερωτώμενος διδάσκει ημίχρονο και σε κρατικό πανεπιστήμιο). Η δεύτερη ομάδα αποτελείται από μια μεγάλη ομοιογενή ομάδα καθολικών καθηγητών του Μαθήματος των Θρησκευτικών, που εργάζονται κυρίως σε κρατικά σχολεία, το 70%) και μια μικρή παρτίδα παιδιών και εκπαιδευτικών εφήβων που συμμετέχουν εθελοντικά στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που οργανώνουν ενορίες ή καθολικές ενώσεις, όπως η Πρόσκοποι.

Μέγεθος, πληθυσμός και θρησκευτική σύνθεση εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (E9-E11)

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οι ερωτηθέντες διδάσκουν κυρίως (90%) σε μεγάλες πόλεις ή κωμοπόλεις. Μόνο δέκα ερωτηθέντες εργάζονται είτε σε μικρή πόλη είτε σε χωριό. Οι περισσότεροι (70%) εργάζονται σε μια περιοχή που είναι «κυρίως μονοεθνική / μονοθρησκευτική (πάνω από το 80% των κατοίκων ανήκουν στην ίδια ομάδα και την ίδια θρησκεία, τον Καθολικισμό). Πράγμα που αντικατοπτρίζει τη θρησκευτική διαφοροποίηση της ιταλικής κοινωνίας: το 75% του πληθυσμού εξακολουθεί να δηλώνει πιστό στον καθολικισμό (πριν από είκοσι χρόνια ήταν 82%), ενώ αυξάνεται η παρουσία μουσουλμάνων, ορθόδοξων, σιχ, βουδιστών, ινδουϊστικών θρησκευτικών κοινοτήτων όπως και η κοινότητα των μεταναστών από τη Λατινική Αμερική και την υποσαχάρια Αφρική, οι οποίοι ανήκουν στις πολλές και ποικίλες Νέο-Πεντηκοστιανές εκκλησίες.

Εθνική, θρησκευτική σύνθεση και σύνθεση μαθητών/μαθητών, η σχέση τους με τη θρησκεία, οι ηλικιακές ομάδες και το γνωστικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο τα τελευταία 5 χρόνια (E12-E17)

Η θρησκευτική σύνθεση τάξεων/μαθητών τα τελευταία πέντε χρόνια προσδιορίστηκε από το 90% των ερωτηθέντων ως «κυρίως μία θρησκεία/ομολογία». Έτσι, υπήρχε το 10 % των ομάδων στις οποίες υπήρχαν μαθητές που ανήκαν σε άλλες θρησκευτικές/ομολογιακές ομάδες, σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση σχετικά με τη θρησκευτική σύνθεση του τόπου εργασίας. Το 72% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι εργάζεται με «ομάδες/μαθητικές τάξεις» σε δημόσια σχολεία, ενώ ένα άλλο 26% διδάσκει στις Θεολογικές σχολές της Καθολικής Εκκλησίας. Στην πρώτη περίπτωση υπηρετούν ως επί το πλείστον σε δημόσια σχολεία όπου, αν και το μάθημα των Θρησκευτικών είναι προαιρετικό, παρακολουθείται από το 85,8% του μαθητικού πληθυσμού (βλ. πίνακα αρ. 1) Το 68% των ερωτηθέντων διδάσκει ομάδες άνω των 25 ετών. Το 63% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με τη θρησκεία είναι καλές/πολύ καλές, ενώ οι υπόλοιποι τις θεωρούν φτωχές.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Πίνακας 1. Μαθητές που παρακολουθούν το καθολικό Μάθημα των Θρησκευτικών 2019-20 (σε %) κατά σχολικές βαθμίδες

14

	Σύνολο	Νηπιαγωγείο	Δημοτικό	Γυμνάσιο	Λύκειο
Ιταλία (όλη η επικράτεια)	85.8	89.2	89.5	87.4	79.6
Βόρεια	81.7	84.8	85.9	83.7	74.9
Κεντρική	84.7	89.3	90.4	86.7	75.4
Νότια	97.1	97.5	97.6	97.1	96.5

(Πηγή: IRC - Italian National Office for the teaching of the Catholic religion in schools.)

Σύμφωνα με την εργασιακή τους εμπειρία των τελευταίων ετών, οι ερωτηθέντες περιγράφουν τις κυρίαρχες στάσεις των μαθητών απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και τις προσδοκίες τους σχετικά με τη θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα (E18)

Σχεδόν επτά στους 10 διδάσκοντες πιστεύουν ότι οι μαθητές τους έχουν κίνητρα και περιέργεια για άλλες θρησκείες και ομολογίες πέρα από την Καθολική.

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις που οι ερωτηθέντες κρίνουν ενδιαφέρουσες για την έρευνα (E19)

Μόνο 4 ερωτηθέντες απαντούν σε αυτήν την ερώτηση. Εάν πρέπει να τεθεί ένα θέμα, αυτό αφορά τα ζητήματα ταυτότητας και ειδικότερα αυτά που αφορούν τις μειονότητες και το ζήτημα της εθνότητας και της θρησκείας. Ένα άλλο θέμα αφορά το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον Βουδισμό.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Ρουμανία

Το δείγμα της ρουμανικής έρευνας αποτελείται από 25 ερωτώμενους που διδάσκουν Θρησκευτικά στη νοτιοδυτική Ρουμανία, ηλικίας μεταξύ 28 και 62 ετών. Από τους 25 ερωτηθέντες, οι 10 είναι άνδρες και οι 15 είναι γυναίκες· 6 από τους ερωτηθέντες είναι κληρικοί και 19 λαϊκοί. Όλοι οι ερωτηθέντες είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και το 70% από αυτούς έχουν ολοκληρώσει και μεταπτυχιακές σπουδές. Δύο καθηγητές, μεταξύ των ερωτηθέντων, ολοκλήρωσαν επίσης τις διδακτορικές τους σπουδές. Οι ερωτηθέντες είναι απόφοιτοι Ορθόδοξης Θεολογικής Σχολής, σε ειδικότητες όπως: Ποιμαντική Θεολογία, Θεολογική Γραμματολογία, Θεολογία Κοινωνικής Εργασίας. Το 30% των ερωτηθέντων έχει πτυχίο και άλλων σχολών, όπως Ιατρικής, Ιστορίας, Οικονομικών και Ξένων Γλωσσών. Σχεδόν τα 2/3 από αυτούς εργάζονται σε δημοτικό σχολείο. Οι υπόλοιποι εργάζονται στην Εκκλησία ή σε εκκλησιαστικές οργανώσεις, ΜΚΟ ή κατηχητικά σχολεία (6), σε γυμνάσιο (5) και σε επαγγελματική σχολή (2). Από τους 25 ερωτηθέντες, οι 6 είναι κληρικοί (ιερείς και διάκονοι) και οι 19 λαϊκοί.

15

Μέγεθος, πληθυσμός και θρησκευτική σύνθεση εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (E9-E11)

Οι ερωτηθέντες διδάσκουν κυρίως (60%) σε μεγάλες πόλεις της Ρουμανίας. Ένας στους πέντε εργάζεται σε μικρή πόλη είτε σε χωριό. Όλοι δραστηριοποιούνται σε περιοχή που είναι «κυρίως μονοεθνοτική / μονοεθνοτική (πάνω από το 80% των κατοίκων ανήκουν στην ίδια ομάδα). Επίσης, η θρησκευτική σύνθεση της περιοχής καθορίζεται στο 100% των περιπτώσεων κυρίως από την «επικρατούσα θρησκεία/ομολογία» (90% και άνω).

Εθνική, θρησκευτική σύνθεση και σύνθεση μαθητών/μαθητών, η σχέση τους με τη θρησκεία, οι ηλικιακές ομάδες και το γνωστικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο τα τελευταία 5 χρόνια (E12-E17)

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Σχεδόν όλοι (90 %) από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι τα τελευταία πέντε χρόνια έχουν εργαστεί με μαθητές που ήταν «κυρίως μονοεθνοτικής» καταγωγής. Μόνο το 10% απάντησε ότι υπάρχουν επίσης ομάδες που είναι, «κυρίως μονοεθνοτικές και υπήρχαν κάποιοι μαθητές από άλλες εθνοτικές ομάδες» καταγωγής, ενώ δεν υπήρχαν καθόλου «κυρίως πολυεθνοτικές» ομάδες.

Κατά συνέπεια, με βάση την προηγούμενη ερώτηση, η θρησκευτική σύνθεση των τάξεων στις οποίες δίδαξαν τα τελευταία πέντε χρόνια καθορίστηκε από το 90% των ερωτηθέντων ως «κυρίως μία θρησκεία/ομολογία». Έτσι, υπήρχε το 10 % των ομάδων, στις οποίες υπήρχαν μαθητές «που ανήκαν κυρίως σε μία θρησκεία/ομολογία, αλλά υπήρχαν και φοιτητές που ανήκαν σε άλλες θρησκείες/ομολογίες». Οι απαντήσεις αυτές συνάδουν με τις απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση σχετικά με τη θρησκευτική σύνθεση του χώρου εργασίας και αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό τη ρουμανική πραγματικότητα, όπου η ορθόδοξη θρησκεία επικρατεί με πολύ υψηλά ποσοστά στον πληθυσμό.

Όλοι οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι εργάζονται με «ομάδες/μαθητικές τάξεις». Η απάντηση είναι αναμενόμενη γιατί υπηρετούν ως επί το πλείστον στη δημόσια εκπαίδευση, όπου τα θρησκευτικά διδάσκονται ως υποχρεωτικό μάθημα.

Στο ερωτηματολόγιο της Ρουμανίας δεν υπήρχε ερώτηση σχετικά με το τι είδους σχέση είχαν οι μαθητές με τη θρησκεία τα τελευταία πέντε χρόνια. Ωστόσο, στην περίπτωση της Ρουμανίας μπορεί να θεωρηθεί μια αρκετά ισχυρή σχέση των μαθητών με τις «θρησκευτικές πεποιθήσεις».

Όλοι οι ερωτηθέντες διδάσκουν ομάδες κάτω των 25 ετών. Περισσότεροι από τους μισούς (55 %) των ερωτηθέντων θεωρούν ότι οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με τη θρησκεία είναι πολύ καλές. Το ένα πέμπτο τις κρίνουν μάλλον καλές και το ένα τέταρτο μάλλον ελλιπείς.

Σύμφωνα με την εργασιακή τους εμπειρία των τελευταίων ετών, οι ερωτηθέντες περιγράφουν τις κυρίαρχες στάσεις των μαθητών απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και τις προσδοκίες τους σχετικά με τη θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα (E18)

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων προκύπτει ότι η στάση των μαθητών συνολικά είναι θετική, καθώς έχουν ενδιαφέρον, σεβασμό και προθυμία για μάθηση.

17

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις που οι ερωτηθέντες κρίνουν ενδιαφέρουσες για την έρευνα (E19)

Καμία.

Ελλάδα

Ηλικία, φύλο, εργασιακή εμπειρία, εκπαίδευση, εργασιακός ρόλος και τύπος εργασίας, θρησκεία (E0-E8)

Το δείγμα της ελληνικής έρευνας αποτελείται από δεκαπέντε (15) ερωτώμενους. Η ηλικία των ερωτηθέντων κυμαίνεται μεταξύ 35 και 72 ετών. Οι περισσότεροι ανήκουν στο ηλικιακό εύρος 50-60 ετών (9/15). Μεταξύ των ερωτηθέντων 7 άνδρες είναι και 8 γυναίκες. Οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι εργάζονται για περισσότερα από 12 χρόνια με την πλειοψηφία να είναι μεταξύ 22 και 35 ετών. Όλοι οι συμμετέχοντες είναι κάτοχοι πτυχίου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Έντεκα (11) άτομα δήλωσαν ότι είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου. Από αυτούς οι πέντε (5) δήλωσαν ότι έχουν και διδακτορικό. Επίσης, επτά (7) είναι κάτοχοι δεύτερου πτυχίου ΑΕΙ. Μόνο ένα (1) άτομο είναι κάτοχος μόνο ενός (1) πτυχίου ΑΕΙ. Δεκατέσσερις ερωτηθέντες είναι κάτοχοι πτυχίου ή μεταπτυχιακού τίτλου στη Θεολογία. Μόνο ένα (1) άτομο δεν είναι κάτοχος ακαδημαϊκού πτυχίου Θεολογίας. Τρεις (3) ερωτηθέντες εργάζονται στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση, τρεις (3) στην πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και εννέα (9) στη δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η κατανομή αυτή είναι απολύτως αναμενόμενη, αφού οι καθηγητές του μαθήματος των Θρησκευτικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση αποφοιτούν αποκλειστικά από Θεολογικές Σχολές. Μόνο ένας (1) συνεντευξιαζόμενος είναι κληρικός. Τέσσερις (4) ερωτηθέντες κατέχουν θέση ευθύνης στην εκπαιδευτική διοίκηση.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Δεκατρείς (13) ερωτηθέντες δηλώνουν ότι είναι Ορθόδοξοι Χριστιανοί, ένας Μουσουλμάνος και ένας Λουθηρανός.

18

Μέγεθος, πληθυσμός και θρησκευτική σύνθεση εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (E9-E11)

Δώδεκα (12) ερωτηθέντες εργάζονται σε «μεγάλη πόλη», δύο (2) σε «κωμόπολη» και ένας (1) σε «χωριό». Μόνο ένας συνεντευξιζόμενος είναι κληρικός. Έντεκα (11) ερωτηθέντες εργάζονται σε μια περιοχή που είναι «κυρίως μονοεθνική/μονοεθνοτική (πάνω από το 80% των κατοίκων ανήκουν στην ίδια εθνοτική ομάδα)» και τέσσερις (4) σε μια περιοχή όπου «εκτός από την εθνική πλειοψηφία, εκπροσωπούνται και άλλες ομάδες (60-80% η εθνική πλειοψηφία, 20-40% άλλες εθνοτικές ομάδες)». Έντεκα (11) ερωτηθέντες εργάζονται σε μια περιοχή όπου επικρατεί «κυρίως μία θρησκεία/ομολογία (90% ή περισσότερο)» και τέσσερις (4) σε μια περιοχή όπου «υπάρχει πλειοψηφική θρησκεία/δόγμα, αλλά και οι άλλες εκπροσωπούνται σε ικανό βαθμό (60-80% κυρίαρχη θρησκεία/ομολογία, 20-40% άλλες θρησκείες/ομολογίες)».

Εθνική, θρησκευτική σύνθεση και σύνθεση μαθητών/μαθητών, η σχέση τους με τη θρησκεία, οι ηλικιακές ομάδες και το γνωστικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο τα τελευταία 5 χρόνια (E12-E17)

Στην ερώτηση αυτή, δέκα (10) ερωτηθέντες δήλωσαν ότι τα τελευταία πέντε χρόνια εργάστηκαν με μαθητές που ήταν «κυρίως μονοεθνικής» καταγωγής, αλλά «υπήρχαν κάποιοι μαθητές από άλλες εθνότητες», τρεις (3) είπαν ότι ήταν «κυρίως μονοεθνικής» καταγωγής ενώ δύο (2) άτομα «κυρίως πολυεθνικά». Οι μεταναστευτικές ροές, ιδιαίτερα από τις βαλκανικές χώρες, τα τελευταία τριάντα χρόνια έχουν δημιουργήσει μια πολυεθνική δυναμική στις εκπαιδευτικές μονάδες, η οποία, όπως είναι φυσιολογικό, αποτυπώνεται και στην παρούσα έρευνα.

Επτά (7) ερωτηθέντες δήλωσαν ότι η θρησκευτική σύνθεση των τάξεων στις οποίες δίδαξαν τα τελευταία πέντε χρόνια προσδιορίστηκε από «κυρίως ένα θρήσκευμα, αλλά υπήρχαν και μαθητές που ανήκαν σε άλλες θρησκευτικές/ομολογιακές ομάδες». Επίσης, επτά (7) δήλωσαν ότι οι μαθητές

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

τους ανήκαν σε «κυρίως μια θρησκεία/ομολογία» και μόνο ένας (1) δήλωσε ότι η τάξη τους ήταν «κυρίως πολυθρησκευτική/πολυομολογιακή». Οι απαντήσεις αυτές συνάδουν με αυτές που δίνονται στο ερώτημα για τη θρησκευτική σύνθεση του χώρου εργασίας και αντανακλούν, σε μεγάλο βαθμό, την ελληνική πραγματικότητα, όπου η ορθόδοξη χριστιανική πίστη κυριαρχεί με πολύ υψηλά ποσοστά στον πληθυσμό. Παράλληλα, υπάρχουν μικρές πληθυσμιακές ομάδες, οι οποίες ανήκουν σε άλλες θρησκείες-ομολογίες.

Όλοι οι ερωτηθέντες (15/15) δήλωσαν ότι εργάζονται με «ομάδες/μαθητικές τάξεις». Η απάντηση είναι αναμενόμενη, εφόσον υπηρετούν στη δημόσια ή ιδιωτική εκπαίδευση, όπου διδάσκεται το μάθημα των Θρησκευτικών.

Οκτώ (8) συμμετέχοντες απάντησαν ότι οι περισσότεροι μαθητές τους είχαν σχέση με τη θρησκεία, τέσσερις (4) είπαν ότι οι μισοί μαθητές είχαν σχέση με τη θρησκεία ενώ μια απάντηση καταγράφηκε στις άλλες τρεις δηλώσεις. Οι απαντήσεις στο Σχήμα 4 δείχνουν ότι περισσότερο από το 65% των μαθητών είχαν κάποια σχέση με τη θρησκεία.

Από τις δηλώσεις αυτής της ερώτησης, προκύπτει ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες (14/15) διδάσκουν σε ηλικιακές ομάδες έως 25 ετών. Ένας (1) αρνήθηκε να απαντήσει. Το αποτέλεσμα αυτό είναι απολύτως δικαιολογημένο γιατί οι φοιτητές και οι φοιτητές πανεπιστημιακού επιπέδου στις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης στην Ελλάδα κυμαίνονται σε ηλικία από 6 έως 22 ετών. Δέκα (10) ερωτηθέντες, δηλαδή το 67% του συνόλου, θεώρησαν το θρησκευτικό υπόβαθρο των μαθητών ως ανεπαρκές. Τέσσερις (4) ερωτηθέντες, δηλαδή το 27%, θεώρησαν το υπόβαθρο αρκετά καλό και μόνο ένας (1), δηλαδή το 6%, το θεώρησε πολύ καλό.

Σύμφωνα με την εργασιακή τους εμπειρία των τελευταίων ετών, οι ερωτηθέντες περιγράφουν τις κυρίαρχες στάσεις των μαθητών απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και τις προσδοκίες τους σχετικά με τη θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα (E18)

Από τις απαντήσεις προκύπτει κατ' αρχήν μια μεγάλη διάσταση απόψεων μεταξύ των μαθητών/ριών. Πέντε από τους δεκαπέντε (5/15) ερωτηθέντες δηλώνουν ότι η βασική στάση των μαθητών τους

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

απέναντι στο θρησκευτικό φαινόμενο είναι η **αδιαφορία**. Επτά στους δεκαπέντε ερωτώμενους (7/15) θεωρούν ότι οι μαθητές κρατούν **επιφυλακτική, καχύποπτη, ακόμη και αρνητική στάση** απέναντι κυρίως στη θεσμική έκφραση της θρησκείας. Εννιά στους δεκαπέντε (15/9) δηλώνουν ότι οι μαθητές έχουν θετική στάση απέναντι στη θρησκεία. Οι τρεις στους δεκαπέντε ερωτώμενους (3/15) δηλώνουν ότι μια μικρότερη μερίδα μαθητών κατανοεί τη θρησκευτικότητα ως ατομικό γεγονός.

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις που οι ερωτηθέντες κρίνουν ενδιαφέρουσες για την έρευνα (E19)

Οκτώ (8) ερωτηθέντες απάντησαν αρνητικά. Από τους ερωτώμενους που απάντησαν θετικά τρεις (3) θεωρούν ότι η παρούσα έρευνα πρέπει να εστιάσει στη θρησκευτική ετερότητα, τη «συνάντηση με τον άλλον (όπου ο προσδιορισμός του άλλου μπορεί να αναφέρεται σε κάθε είδους ετερότητες, όπως φύλου, έθνους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτισμού) αλλά και σε θέματα σχετικά με τον έρωτα και τη θρησκεία». Αυτό, δείχνει πως υπάρχει μεγάλη ανάγκη για δημιουργία επιμορφωτικού υλικού που να ευνοεί τη σχέση με τον άλλο.

Ένας (1) ερωτώμενος απάντησε ότι πρέπει να εστιάσουμε στις «κοινωνικές προεκτάσεις της σχέσης εκκλησιαστικού θεσμού και πίστης/πιστών», ένας άλλος στο πώς «η θρησκεία γενικά και ο Χριστιανισμός επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων», ένας άλλος «στις μορφές εκδήλωσης της θρησκευτικότητας και στη θρησκευτική αυθεντία» και ένας άλλος «στη λαϊκή θρησκευτικότητα και σε ζητήματα θρησκευτικής ανοχής».

Φινλανδία

Το δείγμα της **φινλανδικής** έρευνας αποτελούν δεκατέσσερις (14) ερωτηθέντες. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν μεταξύ 22.3-30.4.2021. Ο συντονιστής της μελέτης επέλεξε για τη συνέντευξη άτομα με διαφορετικό μορφωτικό και διδακτικό υπόβαθρο, προκειμένου να επιτευχθεί η πληρέστερη δυνατή εικόνα. Επελέγησαν λοιπόν άτομα μορφωτικού επιπέδου και διαφορετικές εμπειρίες στη

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

διδασκαλία των Θρησκευτικών σε παιδιά και νέους σε διαφορετικά περιβάλλοντα (π.χ. στη γενική εκπαίδευση) και σε ενήλικες (π.χ. σε εκκλησία ή άλλο ίδρυμα με τη μορφή εκπαίδευσης ενηλίκων). Ωστόσο, δεν διδάσκουν όλοι οι ερωτηθέντες επί του παρόντος στα σχολεία· μερικοί διδάσκουν κυρίως ενήλικες σε πανεπιστήμια και εκκλησιαστικά περιβάλλοντα. Για τον λόγο αυτό, ορισμένες απαντήσεις αναλύθηκαν με βάση αυτές τις τρεις κατηγορίες. Κάποιοι από τους ερωτηθέντες τη στιγμή της συνέντευξης δεν εμπλέκονταν άμεσα σε συγκεκριμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Φύλο, θρησκεία και χώρος εργασίας (E0-5)

Μεταξύ των συμμετεχόντων, 9 ήταν άνδρες και 5 γυναίκες, που ανήκουν σε διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες: Ορθόδοξη, Λουθηρανική, Καθολική, Μεθοδιστική, Εβραϊκή, Μουσουλμανική. Ένας από τους ερωτηθέντες δεν ανήκει σε καμία θρησκευτική κοινότητα. Οι ερωτηθέντες εργάζονται σε πανεπιστήμια (3), σε εκκλησιαστικούς οργανισμούς (6) και σε σχολείο (5). Οι συνεντεύξεις διήρκεσαν από 40 έως 90 λεπτά και πραγματοποιήθηκαν στα φινλανδικά και ανώνυμα. Και τα 14 άτομα που επιλέχθηκαν για την έρευνα συμφώνησαν να συμμετάσχουν στην έρευνα χωρίς δισταγμό.

Ηλικία, εργασιακή εμπειρία, εκπαίδευση και θρησκεία (E1-8)

Ο μέσος όρος ηλικίας των ερωτηθέντων είναι 53. ο νεότερος είναι 43 ετών και ο μεγαλύτερος 63. Όλοι έχουν καλή διδακτική εμπειρία, κατά μέσο όρο 25 ετών και ακόμη και έως 40. Η ακαδημαϊκή τους κατάρτιση είναι επίσης υψηλού επιπέδου: έντεκα από τους ερωτηθέντες έχουν ακαδημαϊκό τίτλο (πτυχίο ή/και μεταπτυχιακό) και τρεις διδακτορικό. Οι σπουδές τους περιλαμβάνουν λουθηρανική και ορθόδοξη θεολογία, γενική ή εκκλησιαστική ιστορία, φυσική, μαθηματικά, Ισλαμική θρησκεία, θρησκευτικές σπουδές, φιλοσοφία, ψυχολογία, κοινωνικές επιστήμες και παιδαγωγική. Ωστόσο, δεν έχουν όλοι οι ερωτηθέντες την απαραίτητη παιδαγωγική κατάρτιση για να χαρακτηριστούν δάσκαλοι. 12 από τους ερωτηθέντες είναι Χριστιανοί (Ορθόδοξοι, Λουθηρανοί,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Καθολικοί, Μεθοδιστές), ένας Εβραίος και ένας Μουσουλμάνος. Πέντε από αυτούς είναι κληρικοί, ενώ οι υπόλοιποι λαϊκοί.

22

Μέγεθος, πληθυσμός και θρησκευτική σύνθεση εκπαιδευτικού περιβάλλοντος (E9-E11)

Δίδαξαν κυρίως σε μεγαλύτερες πόλεις (12) σε διάφορα μέρη της Φινλανδίας. Μόνο ένας δίδασκε σε κωμόπολη ή σε αραιοκατοικημένη αγροτική περιοχή. Οκτώ (8) ερωτηθέντες εργάζονται σε μια περιοχή που είναι «κυρίως μονοεθνική/μονοεθνοτική (πάνω από το 80 % των κατοίκων ανήκουν στην ίδια εθνοτική ομάδα)» και πέντε (5) σε μια περιοχή όπου εκτός από την πλειοψηφική ομάδα, εκπροσωπούνται επίσης σημαντικά και άλλες ομάδες (60-80% πλειοψηφική ομάδα, 20-40% άλλες εθνοτικές ομάδες) και ένας (1) από τους ερωτηθέντες εργάστηκε σε μια περιοχή όπου «η περιοχή είναι πολυπολιτισμική (πάνω από το 50% των κατοίκων ανήκουν σε μια εθνική ομάδα διαφορετική από την πλειοψηφική ομάδα της χώρας)». Πέντε (5) ερωτηθέντες εργάζονται σε μια περιοχή όπου επικρατεί «κυρίως μια θρησκεία/ομολογία (90% ή περισσότερο)» και εννέα (9) σε μια περιοχή όπου «υπάρχει πλειοψηφική θρησκεία/ομολογία, αλλά και οι άλλοι εκπροσωπούνται σημαντικά (60-80% κυρίαρχη θρησκεία/ομολογία, 20-40% άλλες θρησκείες/θρησκείες)».

Έχουν διδάξει σε διάφορα περιβάλλοντα, αλλά κυρίως στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δημόσια εκπαίδευση στην (5), σε έναν εκκλησιαστικό οργανισμό (6) και στο πανεπιστήμιο (3). Κάποιοι έχουν διδάξει και στον ιδιωτικό τομέα σε σχολεία πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Εθνική, θρησκευτική σύνθεση και σύνθεση μαθητών/μαθητών, η σχέση τους με τη θρησκεία, οι ηλικιακές ομάδες και το γνωστικό θρησκευτικό τους υπόβαθρο τα τελευταία 5 χρόνια (E12-E17)

Έξι (6) ερωτηθέντες δήλωσαν ότι τα τελευταία πέντε χρόνια εργάστηκαν με μαθητές «κυρίως μονοεθνικής» καταγωγής, έξι (6) δήλωσαν ότι «κυρίως μονοεθνοτικοί και υπήρξαν κάποιοι μαθητές από άλλης “εθνοτικής καταγωγής” , ενώ δύο (2) άτομα “κυρίως πολυεθνοτικά”.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οκτώ (8) ερωτηθέντες δήλωσαν ότι η θρησκευτική σύνθεση των τάξεων στις οποίες δίδασκαν τα τελευταία πέντε χρόνια καθοριζόταν από «κυρίως ένα θρήσκευμα, αλλά υπήρχαν και μαθητές που ανήκαν σε άλλες θρησκευτικές/ομολογιακές ομάδες». Επίσης, πέντε (5) δήλωσαν ότι οι μαθητές τους ανήκαν σε «κυρίως μια θρησκεία/ομολογία» και μόνο ένας (1) δήλωσε ότι η τάξη τους ήταν «κυρίως πολυθρησκευτική/πολυομολογιακή». Αυτές οι απαντήσεις συνάδουν με εκείνες που δόθηκαν στο ερώτημα για τη θρησκευτική σύνθεση του χώρου εργασίας και αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό τη φινλανδική πραγματικότητα, όπου η λουθηρανική πίστη κυριαρχεί με πολύ υψηλά ποσοστά στον πληθυσμό. Παράλληλα, υπάρχουν μικρές πληθυσμιακές ομάδες, οι οποίες ανήκουν σε άλλες θρησκείες-ομολογίες.

Έντεκα (11) δήλωσαν ότι εργάζονται σε «ομάδες/μαθητικές τάξεις». Η απάντηση είναι αναμενόμενη γιατί υπηρετούν ως επί το πλείστον στη δημόσια εκπαίδευση, όπου διδάσκεται το μάθημα των Θρησκευτικών. Εννέα (9) συμμετέχοντες απάντησαν ότι οι περισσότεροι μαθητές τους είχαν σχέση με τη θρησκεία, τέσσερις (4) είπαν ότι οι περισσότεροι μαθητές είχαν σχέση με τη θρησκεία, αλλά υπάρχουν και μαθητές που δεν είχαν σχέση με τη θρησκεία. Μια απάντηση ήταν «δύσκολο να απαντήσω».

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (8) διδάσκει ομάδες κάτω των 25 ετών και πέντε (5) από αυτούς είναι ενήλικες άνω των 25 ετών. Ένας ερωτώμενος δήλωσε ότι οι ηλικιακές ομάδες είναι ίσες. Έξι (6) ερωτηθέντες, δηλαδή το 43 % του συνόλου, θεώρησαν το θρησκευτικό υπόβαθρο αρκετά καλό. Τέσσερις (4) ερωτηθέντες, δηλαδή το 29 %, θεώρησαν το υπόβαθρο πολύ καλό και μόνο τρεις (3), δηλαδή το 21 %, το θεώρησαν αρκετά ανεπαρκές.

Σύμφωνα με την εργασιακή τους εμπειρία των τελευταίων ετών, οι ερωτηθέντες περιγράφουν τις κυρίαρχες στάσεις των μαθητών απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και τις προσδοκίες τους σχετικά με τη θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα (E18)

Επειδή οι ερωτηθέντες εργάζονται σε τρία διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, οι κυρίαρχες στάσεις απέναντι στα θρησκευτικά ζητήματα και οι προσδοκίες σχετικά με τη

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

θρησκεία/θρησκευτικότητα/πίστη/πνευματικότητα αναφέρονται με βάση αυτά τα εργασιακά περιβάλλοντα.

24

Η εκπαιδευτική εμπειρία των ερωτηθέντων σε σχολεία πρωτοβάθμιας και ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Στη Φινλανδία, τα Θρησκευτικά είναι υποχρεωτικό μάθημα στα σχολεία γενικής και ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι μαθητές έχουν θετική στάση και καλή γνώση και κατανόηση της θρησκείας στον κόσμο. Από την άλλη πλευρά, το θέμα θεωρείται μέρος των σχολικών μαθημάτων και υπόκειται σε προκαταλήψεις. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, ο διδάσκων πρέπει να έχει προσωπική σχέση με τη θρησκεία. Υπάρχουν ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής και προσαρμογής του περιεχομένου του μαθήματος στην καθημερινή ζωή, δεδομένου ότι αυτά τα περιεχόμενα δεν θεωρούνται φυσικά και αυτονόητα.

Η διδακτική εμπειρία των ερωτηθέντων στο Πανεπιστήμιο

Η πλειοψηφία έχει θετική στάση απέναντι στη θρησκεία. Οι φοιτητές Θεολογίας αντιλαμβάνονται τη σημασία της θρησκείας τόσο ως προσωπικό όσο και ως κοινωνικό ζήτημα. Μεταξύ των φοιτητών άλλων γνωστικών πεδίων η θρησκεία αντιμετωπίζεται είτε με ουδετερότητα είτε με αρνητισμό.

Οι περισσότεροι φοιτητές θεολογίας έχουν θρησκευτικές πεποιθήσεις και έχουν αρκετά/πολύ καλές γνώσεις γύρω από τη θρησκεία. Επίσης, μεταξύ εκείνων που δεν σπουδάζουν θεολογία υπάρχουν φοιτητές με θρησκευτικές πεποιθήσεις, και σε μικρότερο βαθμό αλλόθρησκοι, με φτωχή γνώση της θρησκείας.

Η εκπαιδευτική εμπειρία των ερωτηθέντων σε εκκλησιαστικούς οργανισμούς

Οι γενικές στάσεις είναι θετικές και δεκτικές, ακόμη και με υψηλά κίνητρα. Οι περισσότεροι από αυτούς έχουν θρησκευτικές πεποιθήσεις και καλή/πολύ καλή γνώση της θρησκείας.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις που οι ερωτηθέντες κρίνουν ενδιαφέρουσες για την έρευνα (E19)

Οι μισοί (7) από τους ερωτηθέντες δεν απάντησαν σε αυτήν την ερώτηση. Οι παρατηρήσεις των υπολοίπων, λόγω του διαφορετικού τους υπόβαθρου, διέφεραν αρκετά μεταξύ τους. Η έρευνα πρέπει να εστιάσει σε ζητήματα ταυτότητας και ιδιαίτερα σε αυτά που αφορούν τις μειονότητες και η σχέση εθνικότητας και θρησκείας. Όπως είπε ένας ερωτώμενος: «Πριν ψήσετε το ψωμί, έχετε στο τραπέζι αλεύρι, νερό, λάδι, ζάχαρη, αλάτι και μαγιά και αφού τα βάλετε στο φούρνο, δεν μπορείτε να τα χωρίσετε».

ΤΜΗΜΑ ΙΙ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ, ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

1(20) Ποιος είναι ο τίτλος του μαθήματος το οποίο διδάσκετε και αφορά στη θρησκεία;

Οι περισσότεροι από τους **Εσθονούς** Λουθηρανούς ερωτηθέντες διδάσκουν ή έχουν διδάξει σε μια τάξη κατηχητικής προετοιμασίας για το χρίσμα (confirmation class) σε μια λουθηρανική εκκλησία. Αυτά τα μαθήματα είναι προπαρασκευαστικά μαθήματα για άτομα που θα ήθελαν να συμμετάσχουν σε μια εκκλησία και προηγούνται του χρίσματος. Ο σκοπός της κατηχητικής τάξης για το χρίσμα περιεγράφηκε εύστοχα από τον ερωτηθέντα 1: «Είναι μια προ-βαπτισματική διδασκαλία, μια διδασκαλία για τα πιο σημαντικά σημεία στη ζωή ενός Χριστιανού, που ένα νέο μέλος της εκκλησίας πρέπει να γνωρίζει».

Οι **Βούλγαροι** καθηγητές του Μαθήματος των Θρησκευτικών περιγράφουν τον μάθημά τους με διαφορετικά ονόματα (με βάση τις δικές τους προτιμήσεις, τις προτιμήσεις των ιδρυμάτων όπου εργάζονται ή των γονέων), επειδή -όπως ορίζουν οι *Κατευθυντήριες Αρχές του Τολέδο-* η θρησκευτική/ομολογιακή διδασκαλία (σχετικά με) τη θρησκεία/εξομολόγηση εκπαίδευση δεν

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

διεξάγεται ακόμη σε με ένα τρόπο αποδεκτό από την τοπική κοινωνικο-πολιτιστική άποψη. Ως εκ τούτου, η Έννοια της διδασκαλίας της θρησκείας σε τοπικό επίπεδο, καθώς και η επίσημη ονομασία του σχολικού μαθήματος είναι ασαφείς ή συγκαλυμμένες με στόχο την ενσωμάτωση της μεγαλύτερης δυνατής ποικιλίας μαθητών και καθηγητών στις συνηθισμένες εκπαιδευτικές διαδικασίες, υιοθετώντας τις πιο διπλωματικές και ισορροπημένες μεθόδους. Ακόμη και στα ενοριακά ή μοναστικά σχολεία σχεδόν κανείς δεν ορίζει πλέον την εξομολόγηση αντικείμενο διδασκαλίας ως *Θείου Νόμου* και όπου τα εκκλησιαστικά χαρακτηριστικά είναι ρητά της διδασκαλίας χρησιμοποιείται ο αρχαίος παραδοσιακός όρος *Διδασκαλία της Πίστης*. Ακόμα, ακόμη και στο σχολείο της ενορίας ή του μοναστηριού, σχεδόν κανείς δεν ορίζει την ομολογιακή διδασκαλία ως *Θείο Νόμο*, επειδή χρησιμοποιείται ο παραδοσιακός αρχαϊκός όρος *Διδασκαλία Πίστεως*, όπου τα εκκλησιαστικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης είναι ρητά.

Η απάντηση των **Ρουμάνων καθηγητών του μαθήματος των Θρησκευτικών** ήταν παρόμοια. Διδάσκουν (ορθόδοξα) θρησκευτικά και όπως προαναφέρθηκε, κυρίως στο σχολείο.

Στην πλειονότητά τους οι ερωτηθέντες στην **Ελλάδα** Στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι ερωτηθέντες διδάσκουν θρησκευτικά ως μάθημα της υποχρεωτικής δημόσιας και ιδιωτικής Εκπαίδευσης (στοιχειώδους και Μέσης). Βασικός άξονας του μαθήματος είναι η χριστιανική παράδοση, κυρίως στην ορθόδοξη εκδοχή της. Ταυτόχρονα, διδάσκονται επιμέρους ζητήματα, όπως Χριστιανισμός και Κόσμος, Χριστιανισμός και Ηθική, Χριστιανισμός και Κοινωνία. Τέλος, διδάσκονται βασικά στοιχεία των άλλων χριστιανικών παραδόσεων (Καθολικισμός, Προτεσταντισμός) καθώς και άλλων Θρησκευμάτων (Ισλάμ, Ιουδαϊσμός, Βουδισμός, ανατολικές θρησκείες κ.λπ.). Τρεις ερωτηθέντες (3/15) διδάσκουν τα μαθήματα Οικουμενική Κίνηση και Θεολογία, Ηθική και Κοινωνιολογία του Χριστιανισμού, αντιστοίχως, στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ένας (1) ερωτώμενος διδάσκει θεολογία του Ισλάμ σε μειονοτικό σχολείο.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι απαντήσεις των **Φινλανδών** ερωτηθέντων αφορούν τρία διαφορετικά περιβάλλοντα διδασκαλίας. Στη *B/θμια Εκπαίδευση* την άνοιξη του 2021 τα θέματα ήταν η Θρησκεία ως φαινόμενο και οι Θρησκείες της Μέσης Ανατολής (Ιουδαϊσμός, Χριστιανισμός και Ισλάμ). Στην *A/θμια Εκπαίδευση*, ξένες θρησκείες ή παγκόσμιες θρησκείες. Στο εβραϊκό σχολείο, η έμφαση στο γυμνάσιο δίνεται στον κύκλο ζωής του Ιουδαϊσμού με τις γιορτές και τα έθιμά του. Το Ισλαμικό μάθημα των Θρησκευτικών πραγματευόταν την ποικιλομορφία του Ισλάμ για τους Μουσουλμάνους.

Η διδασκαλία στο πανεπιστήμιο σχετίζεται με το περιεχόμενο της Πρακτικής θεολογίας, όπως είναι η ορθόδοξη λατρεία, οι πρακτικές και οι ποιμαντικές διαστάσεις της θεολογίας, η ιεροσύνη στην Εκκλησία, πάντοτε υπό ένα ερευνητικό πρίσμα. Από την άλλη πλευρά, το περιεχόμενο της διδασκαλίας περιλαμβάνει και την πρακτική διδασκαλία των εκκλησιαστικών μυστηρίων και της Ορθόδοξης λατρείας. Οι σπουδαστές που θέλουν να διδάξουν παρακολουθούν μαθήματα σχετικά με τα Παιδαγωγικά θεμέλια της Ευαγγελικής Λουθηρανικής πίστης. Η πολυπολιτισμική εκπαίδευση και η θρησκεία, η ηθική και η πολυπολιτισμικότητα αποτελούν επίσης μέρος του προγράμματος σπουδών του Πανεπιστημίου.

Το περιεχόμενο της διδασκαλίας σε εκκλησιαστικούς οργανισμούς μπορεί να σχετίζεται με θεμελιώδη ζητήματα όπως είναι το διδακτικό υλικό, η οργάνωση της σχολικής εκπαίδευσης ή τα προγράμματα σπουδών· σε έναν καθολικό εκκλησιαστικό οργανισμό, η διδασκαλία της οικείας θρησκείας· στην Ορθόδοξη Λαϊκή Ακαδημία μαθήματα για εξοικείωση των ανθρώπων με την Ορθοδοξία. Άλλα θέματα που αναφέρθηκαν περιελάμβαναν την κατηχητική εκπαίδευση για το χρίσμα, τη συνεργασία μεταξύ σχολείων και ενοριών, τις θρησκευτικές εκδηλώσεις στα σχολεία, τις δεξιότητες εργασιακής ζωής και την αξιοποίηση της τεχνολογίας στο εκπαιδευτικό έργο της εκκλησίας.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

2(21) Το μάθημά σας είναι ενταγμένο σε κάποιο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών; Αν ΝΑΙ, παρακαλούμε δηλώστε μας τον τίτλο του προγράμματος που ακολουθεί.

28

Είναι προφανές για τους **Εσθονούς** ότι αυτό το μάθημα βασίζεται στη χριστιανική κοσμοθεωρία. Το μάθημα είναι ανοιχτό σε μαθητές ηλικίας από 15 ετών, αλλά οι συμμετέχοντες είναι συνήθως μεγαλύτερης ηλικίας. Το κατηχητικό μάθημα προετοιμασίας για το χρίσμα είναι ένα αυτόνομο μάθημα και το περιεχόμενό του καθορίζεται από τον διδάσκοντα. Υπάρχουν, ωστόσο, μερικά δημοφιλή βιβλία που πολλές εκκλησίες χρησιμοποιούν ως κατηχητικά εγχειρίδια, όπως το «Halfway through the Earthly Journey» του Toomas Paul και το «Is There Anybody?» των Jaak Aus και Meelis Holsting. Ορισμένοι ερωτηθέντες ανέφεραν επίσης το «The Essential Question of Christianity» του Jaan Lahe. Το πρώτο βιβλίο θεωρήθηκε λίγο δύσκολο και πιο κατάλληλο για προχωρημένους, ωστόσο και τα τρία απολαμβάνουν μιας γενικής αποδοχής. Ένας ερωτώμενος ανέφερε ότι ακολουθεί τη δομή του πρώτου βιβλίου κατά την ανάπτυξη ενός προγράμματος σπουδών, καθώς πραγματεύεται ικανοποιητικά τα θεμελιώδη θέματα.

Στη **Βουλγαρία** η θρησκευτική εκπαίδευση είναι συνήθως προαιρετική. Σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις εντάσσεται κανονικά στο πρόγραμμα, ενίοτε δε οι ενορίες προσφέρουν πολλές εναλλακτικές δραστηριότητες. Παρότι η κατήχηση και η διδασκαλία της πίστης είναι θεμελιώδη ζητήματα, συχνά τα παιδιά παρακολουθούν όλες τις δραστηριότητες μαζί, ενώ οι ενήλικες συνήθως παρακολουθούν ένα αμειβόμενο μάθημα το χρόνο.

Οι απαντήσεις των **Ρουμάνων** ερωτηθέντων για το μάθημα των Θρησκευτικών στη χώρα τους δεν αναλύθηκαν από τους συντάκτες της οικείας Αναφοράς (Bulgarian Report), προκειμένου να τις κατηγοριοποιήσουν ή να δώσουν μια γενική τους σύνοψη. Παρόλα αυτά και με βάση το ιστορικό των ερωτηθέντων, μπορεί να συναχθεί ότι το μάθημα ανήκει στα προγράμματα σπουδών.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Σύμφωνα με τους Έλληνες ερωτηθέντες, όλα τα μαθήματα των Θρησκευτικών που διδάσκονται στην Α/θμια και Β/θμια Εκπαίδευση εντάσσονται στα αντίστοιχα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών που εγκρίνονται και επιβάλλονται από το Υπουργείο Παιδείας. Τα θεολογικά μαθήματα που διδάσκονται σε Θεολογικές Σχολές και Ακαδημίες της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ανήκουν στα αντίστοιχα Προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών που οργανώνουν και υλοποιούν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Στη **Φινλανδία** τα διδακτικά περιεχόμενα βασίζονται στα ισχύοντα προγράμματα σπουδών πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και αποτελούν μέρος της υποχρεωτικής θρησκευτικής εκπαίδευσης στο σχολείο. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα διδακτικά περιεχόμενα ανήκουν στα προγράμματα κατάρτισης καθηγητών Θεολογίας στις πανεπιστημιακές Θεολογικές Σχολές.

Στην **Ιταλία**, όσον αφορά τα μαθήματα που αναφέρουν οι 18 καθηγητές Θεολογικών Σχολών, πρόκειται για υποχρεωτικά μαθήματα, τα οποία προβλέπονται στα προγράμματα σπουδών κατάρτισης τόσο της Καθολικής όσο και της Εκκλησίας των Βαλδίων. Συγκεκριμένα, τα ονόματα των μαθημάτων μπορούν να συνοψιστούν σε τρεις ομάδες: εισαγωγική θεολογία (5), θεολογία του διαθρησκευτικού διαλόγου (9), ιστορία των εκκλησιών και ιεραποστολή (4).

Το μάθημα που διδάσκουν οι 72 ερωτηθέντες καθηγητές (72) στα δημόσια σχολεία ονομάζεται «Καθολική θρησκεία» και δεν είναι υποχρεωτικό, αν και στην πραγματικότητα παρακολουθείται ευρέως από μαθητές. Μόνο οι δύο περιπτώσεις παιδαγωγών που ασχολούνται με δραστηριότητες καθολικής κατήχησης ή σε παρόμοια μορφωτικά μαθήματα αποτελούν εξαίρεση (μόνο δύο περιπτώσεις εκπαιδευτών που ενεργοποιούνται σε δραστηριότητες καθολικής κατήχησης ή σε παρόμοια μορφωτικά μαθήματα αποτελούν εξαίρεση). Βάσει νόμου το μάθημα είναι μέρος του προγράμματος σπουδών, οι διδάσκοντες είναι δημόσιοι υπάλληλοι και αμείβονται από το κράτος, παρότι η κατάρτισή τους παρέχεται από τις επιμέρους μητροπόλεις μέσω ειδικών ιδρυμάτων κατάρτισης στις θρησκευτικές επιστήμες.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

30

3(22) Είναι το περιεχόμενο αυτού του μαθήματος προκαθορισμένο (από το πρόγραμμα σπουδών) ή μπορείτε ως διδάσκων/ουσα να καθορίσετε εσείς το περιεχόμενό του; Αν ΝΑΙ, σε ποιο βαθμό;

Οι **Εσθονοί** καθηγητές του Μαθήματος των Θρησκευτικών αναζητούν μόνοι τους πολύ διδακτικό υλικό για τα κατηχητικά τους μαθήματα, στο Διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων συνδέσμων και βιβλιογραφικών αναφορών, που συστήνουν στους μαθητές τους για να διαβάσουν. Μερικοί ερωτηθέντες προτείνουν επίσης τη παρακολούθηση ταινιών στο YouTube, για παράδειγμα ταινιών με θέμα τη ζωή του Ιησού. Η γενική άποψη είναι ότι αυτή τη στιγμή η γενική κατάσταση του διδακτικού υλικού για τα μαθήματα κατήχησης είναι αρκετά καλή. Ενώ στη δεκαετία του 1990 υπήρχε ένας φθόνος για την ποιοτική υπεροχή του γερμανικών και φινλανδικών διδακτικών εγχειριδίων, μερικά από τα οποία μεταφράστηκαν αργότερα στα εσθονικά, σήμερα σχεδόν όλο το απαραίτητο διδακτικό υλικό είναι διαθέσιμο στην εσθονική γλώσσα. Ως παραδείγματα καλού διαθέσιμου διδακτικού υλικού, οι ερωτηθέντες ανέφεραν το «Credo» («Πιστεύω») και το «Journey to the Land of Faith» («Ταξίδι στη Χώρα της Πίστης»).

Οι **Βούλγαροι** ερωτηθέντες δεν έδωσαν ιδιαίτερα σαφείς και συνεκτικές απαντήσεις, καθώς συνήθως δεν κάνουν διάκριση μεταξύ εκπαιδευτικού προγράμματος σπουδών, προγράμματος μαθημάτων και διδακτικού προγράμματος.

Στη **Ρουμανία**, με βάση την απάντηση ενός ερωτώμενου ότι ένας δάσκαλος έχει κάποια ευελιξία με το περιεχόμενο του μαθήματος, μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτό λειτουργεί παράλληλα με το υποχρεωτικό αναλυτικό πρόγραμμα.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

31

Ακόμη και το ένα τέταρτο του περιεχομένου του Μαθήματος των Θρησκευτικών μπορεί να καθορίζεται από τον διδάσκοντα. Στην πράξη υπάρχει ο διδάσκων διαθέτει μεγαλύτερη ελευθερία τροποποίησης, ολοκλήρωσης ή αντικατάστασης των μαθησιακών δραστηριοτήτων. Ο συνδυασμός αυτής της ευελιξίας σχετικά το περιεχόμενο από τη μια πλευρά και της μεθοδολογικής ελευθερίας από την άλλη ευνοεί την επίτευξη μιας εξατομικευμένης διδακτικής προσέγγισης, πράγμα που υποστηρίζει τη διδασκαλία και τη μάθηση με δημιουργικό τρόπο.

Στην **Ελλάδα**, όλα τα περιεχόμενα που προβλέπονται για τη διδασκαλία των θρησκευτικών στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης περιλαμβάνονται στα προγράμματα σπουδών που καταρτίζει και εγκρίνει το Υπουργείο Παιδείας. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μόνα τους ορίζουν τα περιεχόμενα και τους στόχους.

Στο **φινλανδικό σχολικό σύστημα**, ένας δάσκαλος μπορεί σε κάποιο βαθμό να καθορίσει και εφαρμόσει με ελαστικότητα το περιεχόμενο της διδασκαλίας με βάση τα αναλυτικά προγράμματα. Στο **πανεπιστήμιο** τα περιεχόμενα διδασκαλίας αποτελούν μέρος του προγράμματος κατάρτισης καθηγητών θεολογίας ή τάξης του πανεπιστημίου, όπου ο δάσκαλος έχει κάποια αυτονομία ως προς το περιεχόμενο. Στα **εκκλησιαστικά ιδρύματα** η διδασκαλία καθορίζεται από τη ζήτηση και τις τρέχουσες ανάγκες. Η παρακολούθησή της στην περίπτωση αυτή είναι υποχρεωτική για τη χορήγηση διπλώματος, που αφορά για παράδειγμα τη χειροτονία και την ποιμαντική εκπαίδευση, το δε διδακτικό υλικό είναι προκαθορισμένο από την επισκοπή. Η εκπαίδευση παρέχεται επίσης με τη μορφή επιμόρφωσης, όπου μπορεί κανείς να επιλέγει ένα θέμα κάθε χρόνο. Ο διδάσκων μπορεί επίσης να αποφασίσει για το περιεχόμενο του μαθήματος.

Στην **Ιταλία** – αν εξαιρέσουμε τους δύο εκπαιδευτές που εργάζονται σε επίπεδο ενορίας ή ένωσης και οι οποίοι μπορούν να προσαρμόσουν με σχετική ελευθερία τις κατευθυντήριες γραμμές που υπαγορεύει η Καθολική Εκκλησία ή οι Πρόσκοποι –όλοι οι δάσκαλοι του μαθήματος της «Καθολικής

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

θρησκείας», πτυχιούχοι Θεολογίας και κρατικών Πανεπιστημίων και Εκκλησιαστικών Σχολών, τηρούν προγράμματα που έχουν προκαθορίσει η εκκλησιαστική αρχή ή το Υπουργείο Παιδείας. Οι απαντήσεις που δίνονται σχετικά με τους σκοπούς και τη θέση των διδασκόμενων μαθημάτων δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Οι δάσκαλοι στα δημόσια σχολεία συνήθως ακολουθούν τις κατευθυντήριες γραμμές που ορίζει το Ιταλικό Υπουργείο Παιδείας λαμβάνοντας υπόψη και τους σκοπούς που θέτει η Καθολική Εκκλησία που τους κατάρτισε επαγγελματικά. Οι εκπαιδευτές τους, αντίθετα, έχουν μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας στον καθορισμό των σκοπών και της δομής των προγραμμάτων τους. Παράλληλα, οι απαντήσεις που δίνονται στο ερώτημα σχετικά με τις φιλοσοφικές-θρησκευτικές προσεγγίσεις επικεντρώνονται κυρίως στον στόχο της παρουσίασης της χριστιανικής και της καθολικής θρησκείας σε σχέση με άλλες θρησκείες, αν και ο χρόνος για να γίνει αυτό δεν είναι επαρκής, εξαιτίας των λίγων ωρών διδασκαλίας του μαθήματος ανά εβδομάδα και τάξη.

32

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

4(23) Παρακαλούμε αναφέρετε επιγραμματικά τους σκοπούς-στόχους του μαθήματός σας

Εσθονία: Οι στόχοι του μαθήματος διατυπώθηκαν από τους ερωτηθέντες με διαφορετικούς τρόπους και με ποικίλους βαθμούς λεπτομέρειας, αλλά σε γενικές γραμμές περιγράφονται μια «εισαγωγή στη ζωή του ενορίτη». Ένας Εσθονός ερωτώμενος τόνισε τα μαθήματα της Γραφής ως τρόπο διδασκαλίας της θρησκείας στην εκκλησία, τα οποία συνήθως παρακολουθούν ενήλικα μέλη του ποιμνίου, με στόχο να αποκτήσουν καλύτερη γνώση και κατανόηση της Βίβλου. Το περιεχόμενο των μαθημάτων της Αγίας Γραφής εξαρτάται εξ ολοκλήρου από τον ίδιο ως συντονιστή. Ο ερωτώμενος είναι της άποψης (η οποία επιβεβαιώνεται από πολλές άλλες κοινωνιολογικές μελέτες της θρησκείας που πραγματοποιήθηκαν στην Εσθονία) ότι οι Λουθηρανοί είναι προσανατολισμένοι κυρίως στη γνώση. Πολλοί από τους νέους ενορίτες αισθάνονται ότι κάτι λείπει μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος κατηχητικών μαθημάτων και πιστεύουν ότι θα μπορούσε να υπάρξει ένα «μάθημα για προχωρημένους μαθητές», δηλαδή ένα είδος κοινής προσπάθειας προσανατολισμένης στην εμπάθυνση της γνώσης. Απαντώντας σε αυτή την ανάγκη, η Εκκλησία έχει ήδη εγκαινιάσει ένα πρόγραμμα βιβλικών μαθημάτων, το οποίο έτυχε πολύ καλής υποδοχής από τα μέλη της εκκλησίας.

Βουλγαρία: Σε μεγάλο ποσοστό οι Βούλγαροι εκπαιδευτές είναι μάλλον αισιόδοξοι και ιδεαλιστές, αν και σε διαφορετικό βαθμό μεταξύ τους, σχετικά με τους στόχους των μαθημάτων και το διδακτικό υλικό δηλαδή σχετικά με τα αποτελέσματα που δυνητικά θα επιτευχθούν από τη θρησκευτική εκπαίδευση.

Οι απαντήσεις σχετικά το μάθημα των Θρησκευτικών στη **Ρουμανία** δεν αναλύθηκαν από τους συντάκτες της οικείας Αναφοράς (Bulgarian Report), προκειμένου να τις κατηγοριοποιήσουν ή να δώσουν μια γενική τους σύνοψη.. Όλοι οι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν σε διαφορετικές πτυχές των στόχων και των σκοπών του Μαθήματος. Μερικοί από αυτούς τους υπογράμμισαν τον στόχο «να μάθει ο εκπαιδευόμενος μια θρησκεία» και να γίνει πιστός (δηλαδή η «Χριστιανική Ζωή,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

πνευματικότητα), κάποιιοι άλλοι εστίασαν στην απόκτηση δεξιοτήτων απαραίτητων στην κοινωνία και στη ζωή (όπως είναι ο σεβασμός της θρησκευτικής ταυτότητας και ετερότητας), άλλοι αναφέρθηκαν στην καλλιέργεια δεξιοτήτων που σχετίζονται με την ηθική (χριστιανική ηθική) και τη συμπεριφορά του ανθρώπου. Ένας ερωτηθείς δήλωσε ότι το Μάθημα των Θρησκευτικών έχει μεταμορφωτικό χαρακτήρα και επομένως είναι δύσκολο να αξιολογηθεί η επίτευξη ή μη των στόχων του.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των Ελλήνων ερωτηθέντων, οι βασικοί στόχοι του μαθήματος είναι πολλαπλοί, όπως δείχνει η ακόλουθη κατηγοριοποίησή τους: α) Ο «θρησκευτικός γραμματισμός» των μαθητών, β) η κατανόηση, η επεξεργασία βασικών εννοιών γύρω από τη θρησκεία, η καλλιέργεια ηθικών αξιών και θρησκευτικής συνείδησης, γ) η γνώση αλλά και η βιωματική στάση και η διαμόρφωση «προσωπικής» κριτικής στάσης και έκφρασης στο ζήτημα της θρησκευτικότητας, αλλά και της ίδιας της ζωής», δ) η κοινωνικοποίηση των μαθητών, η καλλιέργεια της συνεργασίας, της αλληλεπίδρασης, του διαλόγου, ο σεβασμός της ετερότητας, ε) η κοινωνικοποίηση, η γνωριμία των μαθητών με την πορεία της Εκκλησίας στην ιστορία και τον κόσμο, και στ) η εξοικείωση των μαθητών με την υπαρξιακή και μεταφυσική αναζήτηση του ανθρώπου.

Στη Φινλανδία, ο στόχος του μαθήματος των Θρησκευτικών στη σχολική εκπαίδευση είναι να παρέχει γενική θρησκευτική εκπαίδευση και πληροφορίες σχετικά με τη θρησκεία, τις άλλες θρησκείες και τη θρησκευτική ποικιλομορφία ως μέσο οικοδόμησης θρησκευτικής ταυτότητας. Στα εβραϊκά σχολεία δίνεται έμφαση στην ενίσχυση της εβραϊκής ταυτότητας του μαθητή.

Τα πανεπιστημιακά μαθήματα στοχεύουν στην παροχή γνώσεων και δεξιοτήτων για τη λειτουργική ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας τόσο μέσω της έρευνας όσο και της πρακτικής. Από την άποψη της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, στόχος είναι οι μαθητές να μπορούν να εφαρμόζουν μεθόδους

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

διδασκαλίας της θρησκείας ή της πίστης, κατάλληλες για το επίπεδο εκπαίδευσης και την ηλικία των παιδιών.

Ανάλογα με τον ρόλο του *εκκλησιαστικού* οργανισμού στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, υπάρχουν ποικίλοι στόχοι. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία οι στόχοι είναι η ενημέρωση των Ορθοδόξων δασκάλων του μαθήματος των Θρησκευτικών για διοικητικές ή άλλες αλλαγές στη θρησκευτική διδασκαλία. Επίσης, να αναπτύξει θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη της πνευματικής ζωής των μαθητών και, από επαγγελματικής πλευράς, να εμβαθύνει τις ποιμαντικές επαγγελματικές δεξιότητες των ιερέων.

Στην **Ιταλία** οι στόχοι αλλάζουν ανάλογα με το αν οι εκπαιδευτές διδάσκουν σε Εκκλησιαστικές Σχολές ή στα δημόσια σχολεία το μάθημα της «Καθολικής θρησκείας». Για τους πρώτους, στόχος του μαθήματος είναι να προσφέρουν βασική και εξειδικευμένη θεολογική προετοιμασία σε μελλοντικούς ποιμένες και ιερείς· για τους δεύτερους, ο στόχος του μαθήματος είναι η παροχή γνώσης της Καθολικής θρησκείας από ιστορική-πολιτιστική και όχι δογματική σκοπιά, με αυξανόμενη προσοχή στις άλλες θρησκείες που υπάρχουν στην ιταλική κοινωνία σήμερα.

5(24) Μπορείτε να μας αναφέρετε, ποια κοσμοθεωρία / φιλοσοφική προσέγγιση / θρησκευτική πίστη αποτελεί τη βάση του μαθήματός σας;

Στην Εσθονία το μάθημα των Θρησκευτικών στη δημόσια εκπαίδευση είναι γενικά προαιρετικό. Εάν το σχολείο μια ανθρωπιστική κατεύθυνση, τα Θρησκευτικά είναι υποχρεωτικά και ονομάζονται με διάφορους τρόπους: «θρησκευτική ιστορία», «θρησκευτικές σπουδές», «θρησκείες του κόσμου» κ.λπ. Ωστόσο, μερικοί ερωτηθέντες μιλούν για το μάθημα ως αντικείμενο της ιστορίας ή της φιλοσοφίας. Οι θρησκευτικές σπουδές, η θρησκευτική ιστορία κ.λπ. είναι ξεχωριστά μαθήματα χωρίς προαπαιτούμενα. Το μάθημα είναι δυνατό να θεμελιώσει στο περιεχόμενό του στο πρόγραμμα σπουδών που αφορά τις βαθμίδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οι ερωτηθέντες αναφέρουν ότι

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

εξακολουθούν να αναζητούν μόνοι τους το απαραίτητο διδακτικό υλικό συνήθως στο διαδίκτυο, αν και διατίθενται σχολικά βιβλία και φυλλάδια για τα αντίστοιχα θέματα. Ωστόσο, αρκετές διαφορές ως προς τη διδασκαλία υπάρχουν σε ένα χριστιανικό ιδιωτικό σχολείο, όπου οι μαθητές είναι γενικά νεαρότεροι και έχουν χριστιανική κοσμοθεωρία και ένα καλύτερο γνωστικό υπόβαθρο γύρω από την πίστη και είναι απαλλαγμένοι από τους συνήθεις φόβους και προκαταλήψεις που καλλιεργούνται απέναντί της. Σε αυτά τα σχολεία το μάθημα ονομάζεται «Αγωγή στην πίστη» (Προσοχή: όχι «Θρησκευτικές σπουδές», ένα μάθημα που ασχολείται με όλες τις θρησκείες σε ισότιμη βάση) και βασίζει την κατάρτιση και τη διδασκαλία του σε χριστιανικά θεμέλια.

Για να περιγράψουν την ιδιαίτερη (φιλοσοφική ή θρησκευτική) κοσμοθεωρητική σκοπιά που αποτελεί τη του θρησκευτικού μαθήματος που διδάσκουν, οι **Βούλγαροι** καθηγητές του Μαθήματος χρησιμοποιούν κυρίως την *ομολογιακή γλώσσα των αρετών* («Αγάπη και μέριμνα για τον Θεό και τον πλησίον»), ενώ το 10% από αυτούς απλά και λογικά αρνείται να συζητήσει (εργαστείτε με/γύρω από τις πεποιθήσεις/τον προσανατολισμό των μαθητών) και απαντά σε αυτήν την ερώτηση «Όχι». Ένα άλλο ποσοστό των Βουλγάρων καθηγητών δεν δέχονται πως υπάρχει *διάκριση μεταξύ αξιών και κοσμοθεωρίας*.

Ελλείπει μιας σύνοψης των απαντήσεων που έδωσαν οι **Ρουμάνοι** ερωτηθέντες σε αυτό το ερώτημα, η προφανής απάντηση σχετικά με το (φιλοσοφικό ή θρησκευτικό) όραμα που αποτελεί τη βάση της διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών της θρησκείας εκ μέρους Ρουμάνων καθηγητών είναι: ένα θρησκευτικό όραμα. Δεν γίνεται αναφορά σε άλλες προσεγγίσεις εκτός από αυτή. Ιδού ο τόνος των απαντήσεων που δόθηκαν: «*Τριαδικός Θεός*», «*Χριστοκεντρική αρχή*», «*η γνώση του Θεού και η απόκτηση κοινωνίας αγάπης μαζί Του*», «*Αγάπη και ύπαρξη του Θεού*».

Είναι προφανές και αναμενόμενο η πλειονότητα των ερωτηθέντων (12/15) στην **Ελλάδα** να αναφέρουν την χριστιανική παράδοση και ειδικότερα την Ορθοδοξία. Σε άλλες απαντήσεις

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGEELSE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

αναφέρθηκε η «βιβλική θεώρηση του Θεού, όπως καταγράφεται στην Αγία Γραφή», το «Ισλάμ», η «Φιλοσοφία για παιδιά» και τα «Ανθρώπινα δικαιώματα».

37

Μεταξύ των **Φινλανδών**, η κοσμοθεωρία και η φιλοσοφική ή θρησκευτική προσέγγιση εξαρτώνται από τη γενική αποστολή ή το εργασιακό περιβάλλον του ιδρύματος. Στη Φινλανδία, η *σχολική εκπαίδευση* δεν μπορεί να είναι ομολογιακή, βασίζεται όμως στις αξίες κάθε θρησκείας, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τον τρόπο με τον οποίο κάθε θρησκεία (Ορθόδοξη, Λουθηρανική, Καθολική, Εβραϊκή και Μουσουλμανική) τις ερμηνεύει και τις υπογραμμίζει. Τονίζεται η θρησκευτική ποικιλομορφία και διερευνάται επίσης η προοπτική των θρησκευτικών σπουδών. Στο Πανεπιστήμιο είναι φυσικό τα μαθήματα ορθόδοξης θεολογικής κατάρτισης να βασίζονται σε ένα χριστιανικό όραμα ριζωμένο στην παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών υπακούει σε μια ανθρωπολογική οικουμενική φιλοσοφία, με ευρεία κατανόηση των θρησκειών και των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Στα εκκλησιαστικά περιβάλλοντα, η προσέγγιση βασίζεται στη θρησκευτική βάση κάθε εκκλησίας (Ορθόδοξη, Λουθηρανική ή Καθολική).

Στην **Ιταλία**, η κοσμοθεωρία (φιλοσοφικές, θεολογικές και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις) εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον θεσμικό ρόλο των ερωτηθέντων: στην περίπτωση των καθηγητών πανεπιστημιακής σχολής (καθολικοί και βαλδένσιοι) οι προσεγγίσεις αντικατοπτρίζουν τους εκπαιδευτικούς σκοπούς των ιδρυμάτων στα οποία ανήκουν, δίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στη σύγκριση με άλλες θρησκείες και στον διαθρησκευτικό διάλογο. Οι καθολικοί δάσκαλοι στα δημόσια σχολεία, που βρίσκονται σε επαφή με τις νέες γενιές και με ένα εκκοσμικευμένο πλαίσιο, προσαρμόζουν τον πλούτο των θεολογικών, φιλοσοφικών και ιστορικών τους γνώσεων στην πραγματικότητα των τάξεων που συναντούν.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

6(25) Πώς και γιατί συμμετέχουν οι μαθητές σας στο μάθημα που διδάσκετε; Επιπλέον, να αναφέρετε εάν είναι μάθημα υποχρεωτικό ή επιλογής. Δώστε, εάν κρίνετε σκόπιμο, επιπλέον πληροφορίες.

38

Οι δρόμοι που οδηγούν κάποιον να παρακολουθήσει το μάθημα στην **Εσθονία**: στα δημόσια σχολεία, οι μαθητές παρακολουθούν το Μάθημα των Θρησκευτικών κατά τη σχολική τους διαδρομή. Γενικά, το μάθημα είναι προαιρετικό στα δημόσια σχολεία και υποχρεωτικό στα ιδιωτικά Χριστιανικά σχολεία.

Στην περίπτωση της **Βουλγαρίας**, μόνο το 10% των εκπαιδευτικών σημειώνει ότι το μάθημα των Θρησκευτικών *δεν μπορεί να είναι υποχρεωτικό στα εκκλησιαστικά σχολεία*, ενώ στα δημόσια σχολεία μπορεί να είναι προαιρετικό αν και κανονικό, εφόσον περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών και στον προγραμματισμό, αλλά να παρακολουθείται από ένα μέρος οι μαθητές (και επομένως τοποθετείται πριν από την έναρξη ή μετά από τη λήξη των άλλων μαθημάτων), επομένως οι δάσκαλοι πρέπει να *παρουσιάζουν το μάθημα* ως προαιρετικό.

Λόγω του περιβάλλοντος από το οποίο προέρχονται οι περισσότεροι **Ρουμάνοι** ερωτηθέντες, τα μαθήματα του ορθόδοξου Μαθήματος των Θρησκευτικών Ορθόδοξης αποτελούν μέρος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ως σχολικού μαθήματος ενός προγράμματος σπουδών. Τα σχολεία υποχρεούνται να προσφέρουν αυτό το μάθημα. Η συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα προϋποθέτει σχετικό αίτημα που απευθύνουν στο σχολείο οι γονείς ή οι νόμιμοι κηδεμόνες τους. Οι μαθητές έχουν επίσης το δικαίωμα να εξαιρεθούν από το μάθημα με την άδεια των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων τους. Τα μέλη των θρησκευτικών μειονοτήτων έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν θρησκευτική εκπαίδευση σύμφωνα με τη δική τους θρησκεία ως μέρος της σχολικής εκπαίδευσης. Εδώ προκύπτει ένα ερώτημα: τι κάνουν αυτοί οι μαθητές όταν δεν συμμετέχουν στο Μάθημα των Θρησκευτικών;

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Στην **Ελλάδα**, οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συμμετέχουν υποχρεωτικά στο μάθημα, διότι αυτό εντάσσεται στο Αναλυτικό πρόγραμμα Σπουδών, που προβλέπεται από τον Νόμο. Ωστόσο, υπάρχει δυνατότητα απαλλαγής «για λόγους θρησκευτικής συνείδησης». Οι ερωτηθέντες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διδάσκουν υποχρεωτικά μαθήματα ή/και μαθήματα επιλογής, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών των Ιδρυμάτων τους. Αναφέρθηκε επίσης ότι «διαπιστώνεται σταδιακή ανάπτυξη τάσεων εκκοσμίκευσης και αποστασιοποίησης από την κυρίαρχη θρησκευτικότητα».

Στη **Φινλανδία**, η διδασκαλία της θρησκείας είναι υποχρεωτική στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως μέρος του προγράμματος σπουδών. Ακόμη και στα πανεπιστημιακά μαθήματα για του φοιτητές του πρώτου κύκλου σπουδών, η διδασκαλία των θρησκευτικών περιλαμβάνεται στο υποχρεωτικό πρόγραμμα σπουδών. Στους εκκλησιαστικούς οργανισμούς προσφέρεται δια βίου επιμόρφωση σε εθελοντική βάση για δασκάλους, κληρικούς ή άλλους συνεργάτες της ενορίας -εξαιρείται η πιστοποίηση των ποιμαντικών προσόντων που αφορούν την ιεροσύνη.

Στην **Ιταλία**, η «Καθολική θρησκεία» ανήκει στην υποχρεωτική εκπαίδευση ως μάθημα που περιλαμβάνεται στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών. Τα σχολεία έχουν υποχρέωση να παρέχουν αυτή τη διδασκαλία, αλλά η συμμετοχή των μαθητών είναι προαιρετική. Οι μαθητές μπορούν επίσης να εξαιρεθούν από αυτά τα μαθήματα με την εξουσιοδότηση των γονέων ή των νόμιμων κηδεμόνων τους. Στις θεολογικές σχολές τα μαθήματα είναι υποχρεωτικά και αποτελούν μέρος του προγράμματος σπουδών.

7(26) Πώς κάνετε τη διάχυση του μαθήματός σας; (Διαδίκτυο, κοινωνικά δίκτυα, εισηγήσεις, σεμινάρια, άρθρα κ.τ.λ.)

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Σε αντίθεση με την προηγούμενη ερώτηση, στην **Εσθονία** δεν υπάρχουν πολλοί τρόποι συμμετοχής στα μαθήματα κατήχησης, τα οποία παρακολουθούν κυρίως ενήλικες. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι κληρικοί ενημερώνουν για την έναρξη ενός κατηχητικού μαθήματος είτε από τον ιστότοπο της ενορίας ή από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, είτε με μια αγγελία στην τοπική εφημερίδα ή στον πίνακα ανακοινώσεων της εκκλησίας ή του πολιτιστικού κέντρου. Μερικές φορές οι πληροφορίες μεταβιβάζονται και προφορικά. Ωστόσο, οι προσωπικές προσκλήσεις φαίνεται να είναι πολύ σπάνιες - μόνο λίγοι ερωτηθέντες ανέφεραν αυτήν την πιθανότητα: «προσωπικές επαφές, συναντήσεις ανθρώπων, ρωτώντας αν έχουν βαφτιστεί και επιβεβαιωθεί, και αν όχι, τους προσκαλώ».

Σχετικά με τους διαύλους επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι **Βούλγαροι** καθηγητές του Μαθήματος των Θρησκευτικών για να μοιράζονται/διαδίδουν πληροφορίες σχετικά με το μάθημά τους ή το αντικείμενό τους, οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες (60%) βασίζονται στη θεσμική υποστήριξη κατά 60%. Μερικοί δεν φαίνονται καθόλου πρόθυμοι να εξετάσουν το ενδεχόμενο να βοηθήσουν το ίδρυμά τους να αναπτύξει καλύτερα τη θρησκευτική εκπαίδευση (δηλαδή, προτιμούν να διατηρούν ένα χαμηλό προφίλ, να αποφεύγουν τον ανταγωνισμό ή τον υπερβολικό έλεγχο, έτσι ώστε να μην τους επιβληθεί από συναδέλφους ή εκπαιδευτικές/εκπαιδευτικές αρχές ο αριθμητικός περιορισμός των μαθητών τους). Σχετικά με τη χρήση «τεχνολογίας», το 10% των πιο ηλικιωμένων δασκάλων απαντά: «Δεν χρησιμοποιώ (καμία)» και το 10% «Αυτό δεν είναι καθήκον/ευθύνη μου». Και αυτό γιατί ορισμένοι από αυτούς δεν έχουν καμία απολύτως επαφή με τους γονείς, και επιπλέον επειδή η παρουσία του δασκάλου του Μαθήματος των Θρησκευτικών είτε είναι υπερβολικά ελεγχόμενη, είτε αγνοημένη ακόμη και από τους ίδιους τους θεσμούς (συμπεριλαμβανομένων των θεολόγων και των μελών του κλήρου) σε σύγκριση με άλλα παιδαγωγικά μαθήματα και πρακτικές. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει η ίδια σχέση με τη διαθεσιμότητα δεδομένων και στατιστικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων που είναι πιο πιθανό να διεξαχθούν με θεολόγους που χρησιμοποιούν τεχνολογία στην εργασία τους και δεν χρειάζονται μεγάλη προσπάθεια ή οποιονδήποτε άλλο πόρο, όπως χρόνο, επιδοτήσεις κ.λπ. Το 10% δεν αντιλήφθηκε ότι

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

το ερώτημα δεν αφορούσε την εύρεση εκπαιδευτικών ή θρησκευτικών πληροφοριών. Και κανένας δεν συζητά την απροθυμία να είναι ορατός/επεμβατικός, διότι κάτι τέτοιο δεν υφίσταται καν ως επιλογή για τους δασκάλους θρησκειών.

Στη **Ρουμανία** οι πληροφορίες σχετικά με τα μαθήματα διαδίδονται με δύο τρόπους. Ο πρώτος τρόπος, ο λεγόμενος συμβατικός, είναι ο επιτόπιος, δηλαδή στα σχολεία μέσω των δραστηριοτήτων της τάξης, της συμμετοχής διαφορετικών εκκλησιών, μουσείων, βιβλιοθηκών κ.λπ. Ο δεύτερος τρόπος είναι ο ψηφιακός μέσω διαφορετικών πλατφορμών Διαδικτύου (π.χ. Google meet, Facebook, Instagram).

Στη πλειονότητά τους οι **Έλληνες** εκπαιδευτικοί διαχέουν το μάθημά τους αναρτώντας εργασίες τους, όπως «παρατήρηση εικόνων, προσωπικές εμπειρίες μαθητών, προβολή video» στο διαδίκτυο, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως στο «facebook», και σε προσωπικά blog. Επίσης, συμμετέχοντας ως εισηγητές σε εκπαιδευτικά σεμινάρια καθώς και με τη δημοσίευση άρθρων σε εκπαιδευτικά περιοδικά.

Επειδή η θρησκευτική εκπαίδευση είναι υποχρεωτική στη Φινλανδία, *το σχολικά προγράμματα σπουδών* ή τα ίδια τα μαθήματα δεν διαφημίζονται πουθενά, αλλά τα σχολεία ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μπορούν να διαφημιστούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τα *Πανεπιστήμια* παρέχουν πληροφορίες μέσω ειδικής πύλης και ιστοσελίδας για το περιεχόμενο των δικών τους *προγραμμάτων σπουδών*. Φαίνεται ότι στο *εκκλησιαστικό περιβάλλον* χρησιμοποιούνται ποικίλες μέθοδοι ενημέρωσης. Πληροφορίες για τα μαθήματα παρέχονται στις ιστοσελίδες των εκκλησιαστικών φορέων καθώς και στοχευμένων email. Επιπλέον, ο διοργανωτής χρησιμοποιεί διάφορες εφαρμογές κοινωνικής δικτύωσης και κάποιες προσωπικές επαφές.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

8(27) Παρακαλούμε να μας αναφέρετε κάποιες από τις διδακτικές μεθόδους που χρησιμοποιείτε κατά το μάθημά σας.

42

Στην **Εσθονία**, σε γενικούς όρους, όλοι οι ερωτηθέντες ήταν υπέρ των μεθόδων ενεργητικής μάθησης και οι περισσότεροι από αυτούς τις χρησιμοποιούν. Αυτό ισχύει και για τις τρεις ομάδες-στόχους που αναφέρθηκαν παραπάνω, αν και οι καταστάσεις διδασκαλίας και οι υποθέσεις ποικίλλουν. Τι εννοείται με τον όρο μέθοδοι ενεργητικής μάθησης; Πρόκειται για μεθόδους στις οποίες οι εκπαιδευόμενοι μπορούν, για παράδειγμα, να κάνουν ερωτήσεις κατά τη διάρκεια του μαθήματος, να σχολιάζουν, να πουν τη γνώμη τους για το τι διδάσκεται, να συζητούν, να αναζητούν σχετικές πληροφορίες σε βιβλία ή στον Ιστό κ.λπ. Από τους ερωτηθέντες που έχουν τάξεις κατήχησης (που κυρίως σημαίνει διδασκαλία ενηλίκων), κανείς δεν χρησιμοποιεί την παραδοσιακή μορφή του μονολόγου, αλλά η διδασκαλία γίνεται υπό τη μορφή συζήτησης. Ένα καλό παράδειγμα μεθόδων ενεργητικής διδασκαλίας που χρησιμοποιείται στις τάξεις κατήχησης δόθηκε από τον πληροφοριοδότη1: *Λοιπόν, παρατήρησα πως αν βάλεις τους συμμετέχοντες να κάνουν κάποιο είδος ασκήσεων, κάποιο είδος ομαδικής εργασίας που τους ενδιαφέρει ασχολούνται, ενθουσιάζονται ... αυτή είναι μία από τις πολλές μεθόδους που χρησιμοποίησα. Επίσης, τους έδειξα ταινίες και έπειτα εξήγησα τη βάση των ταινιών αυτών. Το να δούμε μία ταινία όλοι μαζί που μπορεί να αφορά την εποχή ή τους ανθρώπους που είναι στο κέντρο της συζήτησής μας, για παράδειγμα, βιογραφίες βιβλικών χαρακτήρων (II). Η ενεργητική μάθηση για τους μαθητές του σχολείου έχει διαφορετικές μεθόδους, αλλά και εδώ παρατηρήθηκε πως οι ερωτηθέντες ήθελαν να αφήσουν όσο το δυνατόν περισσότερο χώρο στους μαθητές για να ερευνήσουν και να ανακαλύψουν μόνοι τους, με τον δάσκαλο μόνο ως "οδηγό". Οι μαθητές χρειάζονται ακόμη να μπορούν να συζητούν και να κάνουν ερωτήσεις. Εδώ, βέβαια, η ηλικία των μαθητών είναι ένα σημαντικό καθοριστικό στοιχείο – η επιλογή των θεμάτων και οι μέθοδοι ενεργητικής μάθησης πρέπει να βασίζονται στην ηλικία και την ωριμότητα των μαθητών. Ποιες είναι οι αρχές πίσω από αυτή την προτίμηση για την ενεργητική μάθηση; Κυρίως η επιθυμία για ενεργητική συμμετοχή, εξερεύνηση και συζήτηση θρησκευτικών θεμάτων θα βοηθήσει τους*

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

συμμετέχοντες να δεχθούν καλύτερα τις απόψεις και τις προοπτικές τις οποίες διδάσκονται. Σε αυτή την περίπτωση, η μάθηση είναι σαν μια εξόρμηση στην οποία ο μαθητής 'ανακαλύπτει' την απαραίτητη γνώση μόνος του μέσα από το υλικό, που του/της προσφέρεται, και ο δάσκαλος είναι μόνο ένας διευκολυντής και προσεκτικός οδηγός.

Οι πληροφορίες από τη **Ρουμανία** οι οποίες αφορούν τις διδακτικές μεθόδους, περιείχαν όχι μόνο περιγραφές των μεθόδων αλλά επίσης λεπτομερές σχέδιο μαθήματος με τις φάσεις του ως παραδείγματα. Μεταξύ των απαντήσεων υπήρχαν κάποιες πολύ πλούσιες πληροφοριακά. Δυστυχώς, όπως προηγουμένως, οι απαντήσεις απλώς παρατίθενται αλλά δεν αναλύονται. Στις αρχές μπορεί να επισημανθεί ένας δυνατός διδακτικά προσανατολισμός με θεολογική βάση δηλ. “η Χριστολογική, εκκλησιολογική και τριαδολογική αρχή” και γενικές διδακτικές αρχές. Όσον αφορά τις μεθόδους υπάρχουν πολύ γνωστές μέθοδοι σήμερα όπως “εκθετικές, ερωτηματικές, ενεργές-συμμετοχικές μέθοδοι (μελέτη περίπτωσης, ανάλυση εγγράφων, ανατροφοδότηση, χαρτοφυλάκιο), μέθοδοι βασισμένες στη δράση (διδακτικό παιχνίδι, δραματοποίηση), σύγχρονες ενεργές συμμετοχικές μέθοδοι (κύβος, καταγισμός ιδεών, σύμπλεγμα, καπέλα σκέψης, κουιντέτο), συνομιλία, καθοδηγούμενη παρατήρηση, μέθοδος KWL, βοηθήματα ήχου-βίντεο κ.λπ.” για να αναφερθούν κάποια παραδείγματα. Η “Ζωντανή Βιβλιοθήκη” είναι μία μέθοδος που βασίζεται σε ειδικούς και επισκέπτες από διάφορες περιοχές της ζωής της γειτονιάς του σχολείου.

Στην **Ελλάδα**, οι διδακτικές μέθοδοι εξαρτώνται από την εκπαιδευτική βαθμίδα. Στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι περισσότεροι ερωτηθέντες χρησιμοποιούν την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, βιοματικές τεχνικές, «τεχνικές παιχνιδιού και δράσης, επίλυσης προβλήματος, διαλόγου και άμεσης διδασκαλίας, ιστοεξερεύνηση στο διαδίκτυο, μετασχηματισμού κειμένου σε έργο τέχνης, project (με δημιουργία βίντεο) και τεχνικές αξιολόγησης και αναστοχασμού» (απ. 5) καθώς και την μέθοδο *artful thinking* και *drama in education*. Επίσης, εξακολουθούν να εφαρμόζονται μέθοδοι και τεχνικές, όπως η δημιουργία και η παρουσίαση project, οι συνεντεύξεις, οι επισκέψεις σε μνημεία,

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGEELSE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

μουσεία κ.λπ. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση οι διδακτικές μέθοδοι είναι πιο περιορισμένες και εξακολουθεί να δεσπόζει η μέθοδος των διαλέξεων, αλλά εμπλουτισμένη με τη χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών.

44

Στην **Ιταλία**, το 98% των ερωτηθέντων αναφέρουν πως τα μαθήματα ακόμη στήνονται σύμφωνα με την παραδοσιακή μέθοδο με μέτρια χρήση νέων διδακτικών εργαλείων (internet, power-points, ηλεκτρονικούς πίνακες). Σε ό,τι αφορά τα διδακτικά εργαλεία και τις χρησιμοποιούμενες μεθόδους, οι απαντήσεις φανερώνουν πως είναι πολλά και διάφορα, αντανακλώντας έτσι μια υψηλότερη δημιουργική ελευθερία. Οι διαλέξεις των μαθημάτων συχνά εναλλάσσονται με παιχνίδια ρόλων, ομαδικές δραστηριότητες, αναλύσεις κειμένων, τη χρήση εργαλεία πολυμέσων και επίσης στρατηγικές για μια πιο άμεση εμπλοκή των μαθητών στην τάξη όπως συνεργατική μάθηση, ανεστραμμένη τάξη και άλλα παρόμοια.

Οι συνεντευξιαζόμενοι που πρόσθεσαν κάποιες περαιτέρω πληροφορίες ανέφεραν πως προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν τη Βίβλο ή την αφηγηματική μέθοδο προκειμένου να εισάγουν τους μαθητές σε εκείνα τα στοιχεία της ιταλικής κουλτούρας που αναφέρονται στον Καθολικισμό. Καθώς δεν τους απαιτείται να κάνουν κατηχητική διδασκαλία, οι Καθολικοί καθηγητές Θρησκευτικών χρησιμοποιούν – ή αναφέρουν πως το κάνουν – μια ολιστική προσέγγιση τυπική ενός προαιρετικού μαθήματος θρησκευτικών, ριζωμένου στην ιστορία μιας χώρας με Καθολική παράδοση. Δεν γνωρίζουμε αν η προσέγγιση αυτή είναι πάντα αποτελεσματική – παρόλα αυτά η μελέτη δε στόχευσε στη διερεύνηση αυτού του σημείου –; ωστόσο, οι παραπάνω αναφερόμενες απαντήσεις μοιάζει να αποκαλύπτουν πως τα αποτελέσματα δεν ευθυγραμμίζονται με τις προσεγγίσεις που οι περισσότεροι καθηγητές Θρησκευτικών έμαθαν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους στις θρησκευτικές σπουδές, διδασκόμενες εδώ και πολύ καιρό στις επισκοπές της Καθολικής Εκκλησίας.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οι απαντήσεις που δόθηκαν για τους σκοπούς και την θέση των θεμάτων που διδάσκονται δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Οι δάσκαλοι στα Δημόσια Σχολεία συνήθως ακολουθούν τις αρχές που τίθενται από το Ιταλικό Υπουργείο Παιδείας και λαμβάνουν υπόψιν τούς στόχους που έθεσε η Καθολική Εκκλησία η οποία τους εκπαίδευσε επαγγελματικά. Οι εκπαιδευτές, αντιθέτως, έχουν έναν υψηλότερο βαθμό ελευθερίας στον προσδιορισμό των στόχων και της δομής των προγραμμάτων τους. Παράλληλα, οι απαντήσεις στην ερώτηση για τις φιλοσοφικο-θρησκευτικές προσεγγίσεις που εστιάζουν κυρίως στο σκοπό της εισαγωγής της Χριστιανικής και της Καθολικής θρησκείας μέσα από τη σύγκρισή τους με άλλες θρησκείες, υπό την προϋπόθεση ότι ο χρόνος για να γίνει αυτό είναι επαρκής υπολογίζοντας τις λίγες ώρες μαθήματος ανά εβδομάδα και τάξη.

Στη **Φινλανδία**, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, τα σχολεία χρησιμοποιούν αρκετά παραδοσιακές μεθόδους, όπως δασκαλο-κεντρική διδασκαλία σε διάφορες μορφές, διδακτικές επισκέψεις και επισκέπτες, αυτοδιδασκαλία για την ενεργοποίηση των μαθητών και ομαδική εργασία στις διάφορες μορφές της. Όπως παρατηρήθηκε, η ψηφιοποίηση δεν έχει προλάβει να φτάσει τις διδακτικές μεθόδους, ιδιαίτερα ανάμεσα σε συνεντευξιαζόμενους καθηγητές σχολείων, και όπως ένας από αυτούς ανέφερε, "η ψηφιοποίηση περιορίζει σε κάποιο βαθμό τη χρήση των διδακτικών μεθόδων".

Τα Πανεπιστήμια μοιάζουν να είναι πιο προχωρημένα σε όρους διδακτικών μεθόδων. Επιπρόσθετα με την παραδοσιακή παράδοση μαθημάτων, αναφέρονται και τα παρακάτω: ανεστραμμένη τάξη, ομαδική εργασία που περιλαμβάνει συζητήσεις, αυτοδιδασκαλία σε ομάδες μελέτης, ηχογραφημένα μαθήματα και εμπειρική μάθηση.

Οι διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τις εκκλησιαστικές οργανώσεις συμπεριλάμβαναν παραδόσεις μαθημάτων στην αίθουσα και με διάφορες εφαρμογές στο διαδίκτυο, με ομαδική

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

εργασία, αφίσες (posters), ηχογραφημένα μαθήματα, μαθαίνω κάνοντας, επισκέψεις, παρατήρηση, εργασία σε ζεύγη, διάδραση και ενασχόληση.

46

9(28) Κατά την άποψή σας, σε ποιους τομείς - θέματα χρειάζεστε επιμόρφωση ή/και μετεκπαίδευση για να διδάξετε ακόμη αποτελεσματικότερα το αντικείμενό σας;

Οι απαντήσεις των **Εσθονών** συνεντευξιαζόμενων απέκλιναν αρκετά έντονα. Εξαρτιόντουσαν από την εξειδίκευση (πέραν της θεολογίας) που οι ερωτηθέντες είχαν σπουδάσει και πάνω στην οποία εργάζονταν. Για παράδειγμα, αν ο/η ερωτηθείς είχε αποκτήσει παιδαγωγική επάρκεια ως μια επιπλέον εξειδίκευση και είχε επίσης παρακολουθήσει περαιτέρω εκπαίδευση, οι παιδαγωγικές του γνώσεις θεωρούνταν αρκετές για τη διδασκαλία των δεδομένων θρησκευτικών θεμάτων. Υπήρχε ακόμη μια συσχέτιση στην οποία οι νεαροί ερωτηθέντες ήταν περισσότερο πρόθυμοι να κάνουν συμπληρωματικά μαθήματα, δηλ. υπέδειξαν περισσότερα πεδία στα οποία θα ήθελαν να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις. Ίσως αυτή η επιπρόσθετη γνώση στη θεολογία να ήταν η λιγότερο περιζήτητη. Εκείνοι που προηγουμένως είχαν σπουδάσει παιδαγωγικά επίσης θεωρούσαν πως οι γνώσεις τους σε αυτό το πεδίο ήταν επαρκείς.

Οι **Βούλγαροι** καθηγητές Θρησκευτικών χρειάζονται καλύτερα προσόντα προκειμένου να διδάξουν το μάθημά τους, να δουλέψουν (τη διδασκαλία) σε διαδικτυακό περιβάλλον και στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση· πρόσφατα θέματα της παιδικής λογοτεχνίας, στην παιδική ψυχολογία, συγκριτικές τοπικές πολιτισμικές πρακτικές, Χριστιανικές ομολογίες, και παγκόσμιες θρησκείες ή νέα θρησκευτικά κινήματα, τέχνη και επικοινωνιακές δεξιότητες, όλα σε μια προοπτική αναγκών και ιδιαιτεροτήτων· εργασία με διαδραστικές συσκευές όπως διαδραστικό πίνακα και LCD απεικόνιση, κάμερα, voting system, κ.λπ. Οι Βούλγαροι επισήμαναν τη σπουδαιότητα της ψυχολογίας – η εκπαίδευση κατά την προσχολική ηλικία είναι ένα βασικό συστατικό της διδασκαλίας της θρησκείας

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

στο νηπιαγωγείο· υπάρχουν επίσης ανάγκες για το υλικό της διδασκαλίας για παιδιά με ειδικές ανάγκες· για ειδικούς και συντονιστές των ενοριακών δραστηριοτήτων στις τοπικές επαρχίες· ικανότητες σε σύγχρονες ψυχο-θεραπευτικές εκπαιδευτικές μεθόδους, λιώσιμο του πάγου, ενέργεια, διαλογισμός (στην περίπτωση μας προσευχή ή κάποιες εκκλησιαστικές ακολουθίες), κίνητρα, δημιουργικότητα, φιλανθρωπία, εργασία και χτίσιμο ομάδας· ικανότητες στα ΜΜΕ· καλύτερη θεολογική γλωσσική ικανότητα· στρατηγικές μη-διάκρισης, δυναμική επικοινωνία, επίλυση συγκρούσεων, εξισορρόπηση ιδιοσυγκρασίας παράλληλα με την ομαδική εργασία και μείωση του άγχους ή των κοινωνικών εντάσεων.

Στη **Ρουμανία** πάνω από το 50% των ερωτηθέντων δασκάλων ανέφεραν την ανάγκη για επιπλέον εκπαίδευση στο πεδίο της ψυχολογίας, με έμφαση στην παιδική ψυχολογία, ενώ το 10% πιστεύει πως είναι τόσο καλά προετοιμασμένοι ώστε να μη χρειάζονται περαιτέρω εκπαίδευση.

Οι ανάγκες επιμόρφωσης που υποδεικνύονται από τους Έλληνες ερωτηθέντες για την καλύτερη διδασκαλία του αντικειμένου τους είναι η φιλοσοφία, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία και η θεολογία του Ισλάμ καθώς και θέματα θρησκευτικής ετερότητας, θρησκευιολογίας και διαθρησκευτικού διαλόγου. Επιπλέον, αναφέρθηκε η ανάγκη επιμόρφωσης σε σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας, όπως «η ανάποδη τάξη», «το θέατρο», η εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες όπως για παράδειγμα «εργαλεία επεξεργασίας εικόνας, παραγωγή βίντεο» και «ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση».

Παρά το γεγονός πως η **Φινλανδία** είναι πρωτοπόρος στην ψηφιοποίηση, φαίνεται πως χρειάζεται ακόμη να γίνει δουλειά στο πεδίο της εκπαίδευσης. Η ανάγκη για επιπλέον εκπαίδευση εξαρτιόταν σ' ένα βαθμό από την οργάνωση του παρελθόντος του ερωτηθέντα. Δύο θέματα αναδύονται μεταξύ των δασκάλων των σχολείων της πρωτοβάθμιας και ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εκπαίδευση ζητήθηκε και πάνω στη χρήση του περιβάλλοντος του e-learning και στις παιδαγωγικές προκλήσεις που αυτό θέτει.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Σε πανεπιστημιακό επίπεδο, θα ήταν επιθυμητό να αυξηθεί η εκπαίδευση στα παιδαγωγικά καθώς και η ευρύτερη και περισσότερο διαφοροποιημένη χρήση της ψηφιοποίησης στα παιδαγωγικά. Θεωρείται επίσης σημαντικό να αναπτυχθεί μια ευρύτερη γνώση του περιεχομένου που θα διδαχθεί.

Στις εκκλησιαστικές οργανώσεις, εκπαίδευση να αναπτυχθεί η παιδαγωγική και τεχνική χρήση του ψηφιακού περιβάλλοντος αναφέρθηκε επίσης.

Στην **Ιταλία**, η ανάλυση των απαντήσεων που αφιερώθηκαν στις εκπαιδευτικές ανάγκες καταλήγει σε έναν χάρτη με τρεις συστάδες αναγκών που ο εκπαιδευτής (από τη μία μεριά) και οι δάσκαλοι (από την άλλη) αναφέρουν: α) εκπαίδευση σε νέα θέματα (τέχνη, κινηματογράφος, θέατρο, λογοτεχνία)· β) ανανέωση της αποκτηθείσας γνώσης με μεγαλύτερο προσανατολισμό σε ψυχο-παιδαγωγικές σπουδές, με αναφορά στην εφηβεία· γ) ειδική θρησκευτική εκπαίδευση (οικουμενικός και διαθρησκευτικός διάλογος). Ένας μικρός αριθμός ερωτηθέντων – βασικά μόνο εκπαιδευτές που συμμετέχουν σε ενοριακές κατηχητικές δραστηριότητες – αναφέρουν ένα πιο συχνό ημερολόγιο συνάξεων προσευχής και πνευματικών αποσύρσεων ως την κυριότερη ανάγκη τους, αφού ‘δεν έχουμε καμία ικανότητα σε αυτό που κάνουμε, παρά μόνο την πίστη’ όπως ανέφερε ένας από τους ερωτηθέντες.

10(29) Αν έχετε παρακολουθήσει και ολοκληρώσει κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα σχετικό με τη διδακτική των θρησκευτικών αναφέρετε το περιεχόμενό του και τους λόγους για τους οποίους το θεωρείτε σημαντικό.

Για τους **Εσθονούς** για ακόμη μία φορά ξεχωρίζουν τα μαθήματα που χρησιμοποιούν κάποια ενδιαφέρουσα ομαδική εργασία και ενεργές διδακτικές μεθόδους. Επίσης, μαθήματα που

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

εμπεριέχουν εκδρομές, επισκέψεις και πρακτικές δραστηριότητες, αναφέρονται θετικά. Μαθήματα που επισημάνθηκαν: Εκπαιδευτικά προγράμματα δασκάλων στο σχολείο· δραματοποίηση βιβλικών γεγονότων, συμβολικό θέατρο· διαδικασίες ομαδικής εργασίας· τα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα του Ινστιτούτου Θεολογίας για τον κλήρο· εκπαίδευση των δασκάλων, κατά την οποία διδάχτηκαν ενεργές μέθοδοι εκμάθησης· εκπαίδευση για τις τάξεις κατήχησης, που περιλάμβαναν πρακτική δουλειά στην ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα· ένα πρόγραμμα για καθηγητές Θρησκευτικών από το Πανεπιστήμιο του Tartu, που περιλάμβανε επισκέψεις σε τόπους λατρείας διαφορετικών θρησκειών, συμπεριλαμβανομένου ενός τζαμιού και μίας συναγωγής.

Για τους **Βουλγάρους** η αξιολόγηση της εκπαίδευσης και τα προγράμματα αξιολόγησης που παρακολούθησαν (ολοκλήρωσαν) οι καθηγητές και τα οποία αναφέρουν ως σημαντικά (κάτι που στη γλώσσα των δασκάλων σημαίνει **πρακτικά** ή **εμπνευστικά**) για τα θρησκευτικά θέματα τα οποία διδάσκουν, διαφέρουν, φανερώνοντας ταυτόχρονα και τα ενδιαφέροντά τους. Τα προγράμματα που ξεχώρισαν: παιδαγωγικά, (Χριστιανική) ψυχολογία, ψηφιακά, προγράμματα νέων, παγκόσμια ιστορία, κοινωνική πρόνοια, δράμα βασισμένο στη Βίβλο, ομιλητική.

Οι **Ρουμάνοι** ερωτηθέντες (11/25) ανέφεραν θέματα για τα οποία παρακολούθησαν κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα. Εδώ, πίσω απ' τις γραμμές, μπορεί κάποιος να ερμηνεύσει ότι οι άνθρωποι δεν δραστηριοποιήθηκαν πολύ για να κατορθώσουν κάποια ενδο-υπηρεσιακή εκπαίδευση. Το πιο κοινό θέμα ασχολούνταν με διδακτικές μεθόδους. Επίσης, η διαχείριση της τάξης και των κρίσεων και η θεωρία των πολλαπλών ειδών νοημοσύνης αναφέρθηκαν επίσης μεταξύ των θεμάτων. Επιπλέον, πληροφορίες που αφορούν τις εμπειρίες της εκπαίδευσης δεν ήταν διαθέσιμες.

Σχεδόν οι μισοί από τους **Έλληνες** ερωτηθέντες (7/15) δεν έχουν παρακολουθήσει κανένα επιμορφωτικό πρόγραμμα. Εκείνοι που έχουν παρακολουθήσει, ανέφεραν επιμορφωτικά προγράμματα που αφορούσαν: «διδακτικές μεθόδους και τεχνικές της σχολικής θρησκευτικής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

εκπαίδευσης», «διαθρησκειακές και οι διαπολιτισμικές σχέσεις», ζητήματα «Θρησκευτικής Ετερότητας και Διαπολιτισμικής Θρησκευτικής Αγωγής» και «Εκπαίδευση στην εμπύχωση και ενδυνάμωση ομάδων».

Σε ό,τι αφορά του **Φινλανδούς** ερωτηθέντες πρέπει να γίνει ένα σχόλιο. Παρατηρήθηκε πως όχι όλα τα επιμορφωτικά προγράμματα που παρακολούθησαν οι ερωτηθέντες και αξιολόγησαν ως σημαντικά σχετίζονταν άμεσα με τη θρησκευτική εκπαίδευση. Οι διδάσκοντες σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θεώρησαν σημαντικά τα ακόλουθα επιμορφωτικά προγράμματα: σύντομα εκπαιδευτικά προγράμματα, τεχνολογία της πληροφορίας και της επικοινωνίας, ερμηνεία εικόνων, αυτοδιδασκαλία.

Οι διδάσκοντες στο *Πανεπιστήμιο* θεωρούν σημαντικά τα εξής: διδακτορικό, εκπαίδευση των διδασκόντων και παιδαγωγών σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

Όσοι εργάζονται σε *εκκλησιαστικούς οργανισμούς*, τα ακόλουθα θεωρήθηκαν σημαντικά: e-learning, ανώτερη εκπαίδευση, διδακτορικές σπουδές, επιμόρφωση, μαθήματα ελληνικής γλώσσας, εκπαίδευση εποπτών.

Ιταλία: Σε μια κοινωνία που υφίσταται κοινωνικο-θρησκευτικές αλλαγές και γίνεται όλο και περισσότερο πλουραλιστική απ' ό,τι ήταν στο πρόσφατο παρελθόν – όταν το κοινωνικό πλαίσιο της συλλογικής μνήμης καθοριζόταν από τον Καθολικισμό – η έρευνα στις δύο ομάδες Α και Β αποκάλυψε τα όρια και τη δυναμική της παροχής εκπαίδευσης για τη θρησκευτική διαφορετικότητα. Αν και οι δύο ομάδες δεν είναι αντιπροσωπευτικά δείγματα – όπως σημειώθηκε στην αρχή αυτής της έκθεσης – επαναφέρουν μια ματιά μιας πραγματικότητας (της Ιταλικής, εν προκειμένω) που δεν μπορεί να αγνοήσει τον πλουραλισμό των δεσμεύσεων των θρησκείων που μέχρι πριν από 20-30 χρόνια ήταν νέες και άγνωστες. Για να μετατραπεί αυτή η κατάσταση σε ευκαιρία εκπαιδευτικής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

βελτίωσης και διδακτικής καινοτομίας, οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν πως είναι ενήμεροι των σύγχρονων αλλαγών και πως δίνουν προσοχή στην παρουσία του θρησκευτικού πλουραλισμού στην κοινωνία και στο σχολείο. Μέσα από τη σύγκριση των δύο ομάδων καταλαβαίνουμε πως σε μεγάλο βαθμό οι ερωτηθέντες χρειάζονται εκπαίδευση προκειμένου να ανταποκριθούν σε μια κοινωνία που αλλάζει θρησκευτικά και δεν είναι πια κυρίως Καθολική αλλά έχει διαφορετικές διαστρωματώσεις νέων και παλαιών θρησκευτικών εκφράσεων.

Η ομάδα Α (καθηγητές Θεολογίας) αποκαλύπτει ανάλογες απαιτήσεις μέσα από έναν μεγάλο αριθμό καθηγητών που επικεντρώνουν την εκπαιδευτική τους δραστηριότητα σε θέματα οικουμενικού και διαθρησκειακού διαλόγου. Καθηγητές της ομάδας Β (δάσκαλοι της Καθολικής θρησκείας) παραμένουν κυρίως πιστοί στους θεσμικούς κανόνες εμπλοκής τόσο με την Καθολική Εκκλησία όσο και με το Ιταλικό Κράτος, αλλά είναι επίσης κάθετα πεπεισμένοι πως ο ευρέως διαδεδομένος ανάμεσα στους μαθητές θρησκευτικός αναλφαβητισμός – που θα μπορούσε να ισορροπηθεί από την γνήσια περιέργεια ειδικότερα μεταξύ των νεαρών μαθητών στο δημοτικό σχολείο – συνδέεται από τη μία μεριά με το μοντέλο Καθολικής κοινωνικοποίησης (το οποίο αποδεικνύεται πως εξακολουθεί να είναι μερικά αποτελεσματικό σε νέους μέχρι 14-15 χρόνων) και τη δυσκολία να θέσουν σε πράξη στην τάξη διδακτικές καινοτόμες ιδέες και project που αφορούν την εκπαίδευση στη θρησκευτική διαφορετικότητα, από την άλλη.

11(30) Η (μεγάλη ή πολύ μεγάλη) σημασία που έχει η επιμόρφωση στα ακόλουθα γνωστικά πεδία.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1. Η σπουδαιότητα των γνωστικών πεδίων.

Θέμα/Χώρα	Ελλάδα	Φινλανδία	Ρουμανία	Βουλγαρία	Εσθονία	Ιταλία
1. Θεολογία	80 %	58 %	88 %	90%	78%	80%

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education Network:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

2. Παιδαγωγικά	73 %	79 %	96%	100%	78%	72%
3. Διδακτική μεθοδολογία	80%	86%	92%	90%	78%	88%
4. Ψυχολογία	73%	50%	96%	90%	67%	84%
5. Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία	86%	57%	80%	100%	78%	58%
6. Κοινωνιολογία	66%	57%	80%	50%	67%	80%
7. Άλλο.	-	90%	-	40%	44%	-

52

Οι περισσότεροι **Εσθονοί** ήθελαν να μάθουν περισσότερα για την *ψυχολογία* (πώς να δώσουν κίνητρα και να εμπλέξουν ανθρώπους), για τις μεθόδους ομαδικής συνεργασίας (*συγκεκριμένα για ενεργές μεθόδους μάθησης*) και για *ψηφιακές δεξιότητες*, π.χ. *πώς να διενεργείς online μαθήματα*. Το τελευταίο έχει γίνει επίκαιρο λόγω των περιορισμών που τέθηκαν από την πανδημία λόγω COVID, όταν δεν είναι δυνατό να παρακολουθήσει κάποιος μαθήματα με φυσική παρουσία. Αυτό ενδέχεται να γίνει μια εξαιρετικά επίκαιρη συμπληρωματική εκπαιδευτική ανάγκη για όλους τους εκπαιδευτικούς και όχι μόνο για τους καθηγητές των θρησκευτικών. Επιπρόσθετα, ένας ερωτηθείς πρότεινε ξένες γλώσσες: Ελληνικά, Εβραϊκά και Γερμανικά και κάποιος άλλος πρότεινε επιμόρφωση πάνω στη διοίκηση και στην έρευνα.

Σχετικά με το πόσο σημαντικό είναι για τους **Βουλγάρους** καθηγητές να αποκτήσουν επιπλέον γνώση σε διάφορα πεδία προκειμένου να είναι σε θέση να *διδάξουν καλύτερα* το θέμα ή το μάθημά τους, 0% των καθηγητών επέλεξε κάποιο από τα θέματα ως *καθόλου σημαντικό*, και μόνο 10% σημείωσε την *Ψυχολογία* ως *όχι και τόσο σημαντική*. Το 40% πρόσθεσε ουσιαστικά πεδία ενδιαφέροντος όπως: *“υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων”*, *“εργασία με σύγχρονες διαδραστικές συσκευές”*, *“Ειδικές μέθοδοι για παιδιά και ενήλικες με αναπηρία”*, *“Ανταλλαγές με ξένους συναδέλφους – in situ και διαδικτυακά”*. Στις περισσότερες των περιπτώσεων τέτοια ελλείμματα συνδέονται επίσης με τη σύγχρονη κοινωνική κατάσταση, τη διατήρηση της μόνιμης κοινωνικής κατάστασης των καθηγητών

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

θησκευτικών σε αστάθεια, και επομένως τη μη πρόσβαση σε απαραίτητες πηγές για κατάλληλη διδασκαλία, και τέλος, τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, τα προβλήματα προσωπικών δεξιοτήτων που σχετίζονται με το προφίλ των καθηγητών ή απλώς η έλλειψη επίγνωσης πως τα σύγχρονα λογισμικά και οι συσκευές έχουν σχεδιαστεί να μελετώνται ατομικά με τη βοήθεια εκπαιδευτικών βίντεο online μέσω διαδικτύου και μέσω της υποστήριξης online εγχειριδίων, πολλών βίντεο-επιδείξεων, με συμβουλές δικτύου από άλλους πελάτες και από υπηρεσίες υποστήριξης πελατών, και άλλα είδη προσόντων, αποτελούν ένα αρκετά ακατάλληλο χάσιμο χρόνου στη δυναμική καθημερινή μας ζωή, με την εξαίρεση βέβαια τις περιπτώσεις ανθρώπων με ειδικές ανάγκες που, φυσικά, αξίζουν ειδικής και επαρκούς φροντίδας.

Οι **Ρουμάνοι**, προκειμένου να βελτιώσουν τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος, ανέφεραν πως α δύο θέματα που χρειάζονταν περισσότερο ήταν *παιδαγωγικά* και *ψυχολογία*. Αυτή ήταν η άποψη των περισσότερων ερωτηθέντων (96%). Ανάμεσά τους, κανείς δε θεώρησε κάποιο θέμα εντελώς ασήμαντο. Ως όχι και τόσο σημαντική, απάντησε το 4% των ερωτηθέντων για τη γνώση για την κοινωνία και το 8%, για τις μεθόδους της ομαδοσυνεργατικής εργασίας. Αυτό που είχε ενδιαφέρον, ήταν πως περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες (68 %) ανέφεραν την ανασφάλειά τους για τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες και επέλεξαν την απάντηση “*δύσκολο να πεις*”. Δεν υπήρξαν ουσιαστικά πεδία ενδιαφέροντος.

Στην πλειονότητά τους (86%) οι **Έλληνες** ερωτηθέντες θεωρούν την επιμόρφωσή τους στην *ομαδοσυνεργατική διδασκαλία* πολύ ή πάρα πολύ σημαντική. Προκαλεί εντύπωση ότι στη δεύτερη θέση στην κλίμακα του ενδιαφέροντος των ερωτωμένων για συνεχή επιμόρφωση βρίσκεται η θεολογία. Το δεύτερο πιο δημοφιλές αντικείμενο μαζί με τη θεολογία και με το ίδιο ποσοστό (80%) είναι η διδακτική μεθοδολογία. Επιπλέον, οι ερωτηθέντες έκριναν για την επιμόρφωσή τους σημαντικά τα εξής πεδία: *Ιστορία τέχνης, Πολιτικές Επιστήμες, προσεγγίσεις και μεθόδους διαθεματικότητας και διεπιστημονικότητας, ΤΠΕ και Εκπαιδευτικό Δράμα, τα ζητήματα πολιτισμού-*

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ιστορίας-λαογραφίας, και την αξιοποίηση της τέχνης στην εκπαίδευση. Όπως επισημαίνεται στην ελληνική Αναφορά «Η ανάγκη επιμόρφωσης σε αυτά τα γνωστικά πεδία προκύπτει από την εφαρμογή σχετικών διδακτικών μεθόδων, οι οποίες αξιολογούνται θετικά, και έχουν ήδη αναφερθεί στις απαντήσεις των ερωτήσεων 27 και 28».

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες **Φινλανδούς** (90%) επέλεξαν την απάντηση «Άλλο», και αναφέρθηκαν σε μια ποικιλία θεμάτων, που συμπεριλαμβάνουν δικαιώματα ζώων, internet και μέσα, δημοκρατική κοινωνία, τη σχέση ανάμεσα στην Καθολική Εκκλησία και την κοινωνία, την προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωφελή εργασία, τις θρησκευτικές διαμάχες (θυσίες, περιτομή), ατομικές και κοινές πτυχές της θρησκευτικότητας, τον διάλογο, την επίγνωση της πίστης, διαρθρωτικές διακρίσεις, διαφορετικότητα φύλου και σεξουαλικότητας. Επιπρόσθετα, οι απαντήσεις δύο καθηγητών ανέδειξαν την ανάγκη επιμόρφωσης στα μέσα επικοινωνίας. Αυτές οι απαντήσεις εξηγούν γιατί το Πρόγραμμα Σπουδών για τη βασικά Ανώτερα Σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (2019) έχει συμπεριλάβει στο Μάθημα των Θρησκευτικών ένα νέο θέμα με τίτλο "Θρησκεία και Μέσα".

Από τα περιεχόμενα της ατομικής συνεχούς επιμόρφωσης, οι ερωτηθέντες θεώρησαν τα παρακάτω αμέσως σημαντικότερα μετά απ' αυτό του "άλλου", τα εξής, με σειρά σπουδαιότητας: διδακτικές μέθοδοι, παιδαγωγικά, μέθοδοι ομαδοσυνεργατικής, θεολογία, κοινωνική αφύπνιση, και ψυχολογία. σύγκριση με τις ανάγκες άλλων χωρών, η επιμόρφωση στην ψυχολογία θεωρήθηκε λιγότερο απαραίτητη. Περιέργως, παρά το υψηλό επίπεδο της επιμόρφωσης καθηγητών στη Φινλανδία, η ανάγκη για επιμόρφωση σε διδακτικές μεθόδους θεωρήθηκε ως το δεύτερο σπουδαιότερο θέμα (86%).

Οι **Ιταλοί** τόνισαν τη σχέση παιδαγωγικής και ψυχολογικής εκπαίδευσης προκειμένου να βελτιωθεί η μέθοδος διδασκαλίας του μαθήματος, ιδίως εκείνων οι οποίοι διδάσκουν στο δημόσιο σχολείο.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Ακόμη, ανάμεσα στους δασκάλους των θεολογικών σχολών οι περισσότεροι εξ αυτών τόνισαν τη σπουδαιότητα της παρουσίας στο μάθημα κάποιων ευαίσθητων θεμάτων όπως ανθρώπινα δικαιώματα, συγκρούσεις σε πολυ-θρησκευτικές και πολυεθνικές κοινωνίες στην Ευρώπη, διάλογος μεταξύ θρησκειών που ήρθαν σε επαφή εξαιτίας της μετανάστευσης και θεολογία του θρησκευτικού πλουραλισμού.

55

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

12(31) Η σημασία που έχει η επιμόρφωση στους παρακάτω τομείς.

56

ΓΡΑΦΗΜΑ 2. Η σπουδαιότητα των εκπαιδευτικών περιεχομένων.

Θέματα	Ελλάδα	Φινλανδία	Ρουμανία	Βουλγαρία	Εσθονία	Ιταλία (Δ)*	Ιταλία (Ι)*
1. Σχέσεις μεταξύ εθνών και φυλών	83%	54 %	84 %	60 %	33 %	89 %	-
2. Θέματα που σχετίζονται με πρόσφυγες και μετανάστευση	93 %	86 %	76 %	50 %	11 %	61 %	16%
3. Θέματα που σχετίζονται με τις μειονότητες γενετήσιου προσανατολισμού	66 %	62 %	68 %	30 %	33 %	50 %	11%
4. Θέματα που σχετίζονται με τη γέννηση και τον θάνατο	100 %	79 %	88 %	100 %	67 %	33 %	-
5. Αντιμετώπιση κοινωνικών κρίσεων (π.χ. καταστροφές, συγκρούσεις, πανδημίες και φυσικές καταστροφές)	93 %	77 %	84 %	100 %	67 %	44 %	11%
6. Θέματα κλιματικής αλλαγής	86%	64 %	64 %	80 %	33 %	56 %	

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

7. Ανθρώπινα δικαιώματα	93	93 %	88 %	80 %	67 %	72 %	21%
8. Διαχριστιανικός και διαθρησκευτικός διάλογος	93 %	71 %	92 %	60 %	78 %	94 %	63%
9. Άλλο	-	76 %	-	-	44 %	6 %	-

* Δάσκαλοι. * Ιερείς.

Σε αυτή την ερώτηση οι γνώμες των **Εσθονών** ερωτηθέντων παρουσίασαν μία σημαντική απόκλιση και σημειώθηκε ένα αισθητά υψηλό ποσοστό απαντήσεων «δε γνωρίζω». Αν κάποιος επιχειρήσει να γενικεύσει τις απαντήσεις, θα μπορούσε να θεωρήσει πως η θεματολογία των πρώτων τριών ερωτήσεων (σχέσεις μεταξύ εθνών και φυλών, θέματα που σχετίζονται με πρόσφυγες και μετανάστευση, και θέματα που αφορούν μειονότητες γενετήσιου προσανατολισμού) παρουσιάζεται λιγότερο σημαντική σε σχέση με τη θεματολογία των τριών επόμενων. Μία από τις εξηγήσεις που δόθηκαν ήταν πως αυτά τα θέματα καλύπτονται ήδη από άλλα μαθήματα της γενικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, κάποιος ερωτηθέντες επίσης έδωσαν αντίθετη εξήγηση. Για παράδειγμα, κάποιος ερωτηθείς είπε πως τα θέματα της εθνότητας και της φυλής, των προσφύγων και της μετανάστευσης έγιναν σημαντικά όταν κάποιες οικογένειες προσφύγων έφτασαν στην περιοχή του και η εκκλησία βοήθησε στην υποδοχή τους. Είναι σαφές πως σε μια τέτοια κατάσταση, το θέμα χρειάζεται να τεθεί και στην τάξη, ακόμη και αν δεν είχε εξαρχής προγραμματιστεί να αποτελέσει μέρος του προγράμματος μαθημάτων. Η κατάσταση είναι κάπως παρόμοια και με την περίπτωση του θέματος των σεξουαλικών μειονοτήτων. Φαίνεται πως οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες δεν εγείρουν το θέμα από μόνοι τους, αλλά εάν ρωτήσουν οι μαθητές για τη στάση της εκκλησίας πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, χρειάζεται αυτό να συζητηθεί.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Το τέταρτο πεδίο των πινάκων, εκείνο της αρχής και του τέλους της ζωής, ερμηνεύθηκε με διαφορετικούς τρόπους από τους ερωτηθέντες: κάποιιοι το κατανόησαν ως ένα θέμα κλωνοποίησης και ευθανασίας, ενώ άλλοι το είδαν ευρύτερα ως μια θρησκευτική κατανόηση του κόσμου γενικότερα, και το θεώρησαν το πιο σημαντικό θέμα το οποίο πρέπει απαραίτητως να συμπεριλαμβάνεται στα θέματα θρησκευτικής εκπαίδευσης. Για το τελευταίο, υπήρχε μεγαλύτερος δισταγμός να τεθεί ως θέμα προς συζήτηση, ή υπήρχε η αίσθηση πως πρέπει να παραμείνει ένα ζήτημα ποιμαντικής. Το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θεωρήθηκε επίσης σημαντικό. Ο ερωτηθείς 5 ορθώς ανέφερε πως "τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ένα διαχρονικό ζήτημα". Κάποιοι κληρικοί ανέφεραν πως και οι ίδιοι απευθύνονται επίσης στις τρεις πρώτες πτυχές (τις σχέσεις μεταξύ εθνών και φυλών, τους πρόσφυγες και τη μετανάστευση, και θέματα που σχετίζονται με τις μειονότητες γενετήσιου προσανατολισμού) πρωτίστως στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το θέμα του διαχριστιανικού και διαθρησκευτικού διαλόγου θεωρήθηκε επίσης πολύ σημαντικό. Κυρίως, οι ερωτηθέντες συζητούσαν θέματα που είχαν ήδη προταθεί. Ωστόσο, κάποιοι από αυτούς θέλησαν να προσθέσουν και άλλα: Το θέμα των μοντέλων οικογένειας, "οικογένειες-κυψέλη". Πολιτική, δίκαιο εμπόριο στο πλαίσιο της Χριστιανικής ηθικής.

Το 20 % των **Βουλγάρων** ερωτηθέντων θεώρησαν πολύ σημαντικά όλα τα θέματα. Το 40% από αυτούς δεν πρόσθεσαν άλλα θέματα, και το 60% των διδασκόντων ανέδειξαν νέες διαστάσεις της θρησκευτικής εκπαίδευσης:

- «Ανακαίνιση (προσβασιμότητα) και διαχείριση (δημόσια εικόνα) ενοριακών κέντρων, εμπύχωση και διατήρηση θρησκευτικών χώρων, οργάνωση δραστηριοτήτων και κοινοτήτων».
- «Εθνοτικά ζητήματα που σχετίζονται με την εθνική ταυτότητα/αυτοσυνείδηση» – κύριο σημείο κινδύνου στερεοτύπων και πολιτισμικών συγκρούσεων, παράλληλα με τη διδασκαλία της θρησκείας (χωρίς γεωπολιτική) και πεδίο αναγκαιότητας συγκριτικής γνώσης.
- «Δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και βιοηθική»
- «Εκκλησιαστική κοινωνική φροντίδα σε όλο τον κόσμο (τι δεν έχουμε)»

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- «Συγκριτική/εγκάρσια τοπική ιστορία και πολιτισμός» – διδασκαλία θρησκευτικής κληρονομιάς και πολιτιστικού τουρισμού
- «Η διδασκαλία της ομιλητικής αφορά όλα τα ζητήματα της σύγχρονης ζωής, καθώς και την καθηγητική, κατά κάποιον τρόπο πιο εξατομικευμένο. Ο προσανατολισμός της διδασκαλίας προς τη θεολογική ερμηνεία των πρόσφατων κοινωνικών προβλημάτων (με ενσυναίσθηση και κατανόηση) είναι ο μόνος τρόπος για να υποστηρίξουμε τα στελέχη της εκκλησίας ώστε να μπορούν και να θέλουν να εμπνεύσουν τη σύγχρονη κουλτούρα και κοινωνία».

Σε σύγκριση με την προηγούμενη ερώτηση, οι απαντήσεις των **Ρουμάνων** ερωτηθέντων ήταν πιο αποκλίνουσες. Επίσης, η ανασφάλεια των απόψεων ήταν μεγαλύτερη, αφού παραπάνω από το 3/4 των ερωτηθέντων απάντησαν «δύσκολο να πω». Ωστόσο, οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες (92 %) δήλωσαν ότι σύμφωνα με αυτούς ένα πολύ σημαντικό θέμα είναι ο διαχριστιανικός και ο διαθρησκευτικός διάλογος.

Μετά από αυτό έρχονται δύο θέματα, όπως φαίνεται πολύ σημαντικά, θέματα που σχετίζονται με την αρχή και το τέλος της ζωής και τα ανθρώπινα δικαιώματα (88 %). Κατά κάποιο τρόπο οι απόψεις πολώθηκαν επειδή το 84% δήλωσε ότι τα ζητήματα γύρω από την κοινωνική ζωή είναι «λιγότερο» ή «καθόλου σημαντικά» Δεν προστέθηκαν θέματα ή περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτήν την ερώτηση.

Το 100% των **Ελλήνων** ερωτηθέντων θεωρεί ως πολύ ή πάρα πολύ σημαντικό για το μάθημά του το *ζήτημα της ζωής και του θανάτου*, ενώ το 93% (α) τις σχέσεις μεταξύ εθνών και φυλών, (β) τα ζητήματα της προσφυγιάς και της μετανάστευσης, (γ) τα ανθρώπινα δικαιώματα, (δ) τον διαχριστιανικό και διαθρησκευτικό διάλογο. Το 86% θεωρεί πολύ ή πάρα πολύ σημαντικό το θέμα της κλιματικής αλλαγής, το 83% την αντιμετώπιση των κοινωνικών κρίσεων και το 66% τα ζητήματα που σχετίζονται με τις μειονότητες γενετήσιου προσανατολισμού. Επιπλέον, σημαντικά θεωρούνται

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

από τους ερωτώμενους ο διάλογος με τον θρησκευτικά αδιάφορο, η θέση και ο ρόλος της θρησκείας στον δημόσιο χώρο, το ζήτημα του έρωτα, ο διάλογος μεταξύ θρησκείας και σύγχρονου πολιτισμού. Δύο επίσης ερωτηθέντες θεώρησαν σημαντικό τον θρησκευτικό φανατισμό και τον φονταμενταλισμό.

Μαζί με τους Έλληνες, οι Φινλανδοί ερωτηθέντες (93 %) δήλωσαν ως σημαντικό ή πολύ σημαντικό θέμα για τα μαθήματά τους αυτό των *ανθρωπίνων δικαιωμάτων*. Τα επόμενα πιο σημαντικά θέματα ήταν κατά σειρά σημασίας πρόσφυγες και μετανάστευση, αρχή/τέλος ζωής, κοινωνικές κρίσεις, διάλογος χριστιανών/θρησκευτικών, κλιματικά δικαιώματα, μειονότητες γενετήσιου προσανατολισμού. Το λιγότερο σημαντικό θέμα γι' αυτούς ήταν η σχέση μεταξύ φυλών και εθνών. Περισσότερες πληροφορίες πέρα από αυτές που δίνονται κατά τη διάρκεια του μαθήματος θα μπορούσαν να αντληθούν, π.χ. από φυλλάδια ή άλλο διδακτικό υλικό, καθώς επίσης και από με διαδικτυακούς συνδέσμους και ιστότοπους.

Οι Ιταλοί ερωτηθέντες εξέφρασαν τις προτιμήσεις τους για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων επικεντρωμένων στο θέμα του διαθρησκευτικού διαλόγου ή της θεολογίας του διαλόγου. Τα άλλα θέματα που προκλήθηκαν λαμβάνουν χαμηλότερες βαθμολογίες όχι επειδή δεν θεωρούνται σχετικά ή άσχετα. Πράγματι, στις δωρεάν απαντήσεις του ερωτηματολογίου, η πεποίθηση των καθηγητών θεολόγων που τους πήραν συνέντευξη ότι δεν μπορεί κανείς να μιλήσει θεολογικά για το μήνυμα του Ευαγγελίου χωρίς να το «ενσαρκώσει» σήμερα στα ερωτήματα της εποχής μας είναι ευρεία και σοβαρά μελετημένη.

13(32) Επίπεδο γνώσεων σχετικά με τα θέματα της προηγούμενης ερώτησης. Ανάγκη συμπληρωματικής επιμόρφωσης, εκπαιδευτικού υλικού.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Γενικά, η γνώση των **Εσθονών** για αυτά τα θέματα θεωρήθηκε πως είναι επαρκής και δεν επισημάνθηκε η ανάγκη για επιπλέον διδακτικό υλικό. Ωστόσο, επισημάνθηκε ότι ένας μαθητής που μιλά ξένες γλώσσες θα είχε πρόσβαση σε όλα όσα χρειαζόταν μέσω του Διαδικτύου και ότι το πρόβλημα θα ήταν η δυσκολία να επεξεργαστεί την πληθώρα του διαθέσιμου υλικού. Δεδομένου του μάλλον υψηλού μορφωτικού και επαγγελματικού επιπέδου των Εσθονών ερωτηθέντων, μπορεί κανείς να συμφωνήσει με αυτό.

Οι **Βούλγαροι** καθηγητές Θρησκευτικών αξιολογούν τις γνώσεις τους στα προαναφερθέντα θέματα ως εξής: από το 60% που αξιολογούν τις γνώσεις τους, το 30% τις θεωρούν ως επαρκείς και ενημερωμένες αλλά και εν εξελίξει και υψηλού επιπέδου, το 20% τις κρίνουν ανεπαρκείς – πολύ τοπικές ή γενικές, και ένας δάσκαλος, η ερωτηθείσα Νο 6, σε ηλικία 62 ετών και με 5 χρόνια εμπειρία, λέει ότι βρίσκει μόνη της την απαραίτητη βιβλιογραφική τεκμηρίωση.

Δεύτερον, όταν τους ζητήθηκε να αναφέρουν αν υπάρχουν και ποιες είναι οι περιγράψουν τις υφιστάμενες ανάγκες τους σε κατάρτιση και διδακτικό υλικό προκειμένου να βελτιώσουν τις γνώσεις τους (πράγμα που αντιλαμβάνονται ως «βελτίωση της εργασίας τους»), ο ερωτηθείς 1 αποκρίθηκε: «Ναι, μέθοδοι και προσεγγίσεις διδασκαλίας ενηλίκων (ίσως και ηλικιωμένων, και το πεδίο εκπαίδευση ενηλίκων και γεροντολογία)». Μόνο ορισμένοι από τους πιο έμπειρους δασκάλους θεωρούν ότι η εκπαίδευσή τους είναι ανεπαρκής: «Το υπόβαθρό μου σε αυτά τα θέματα είναι στο επίπεδο της γενικής γνώσης και θα ήθελα πάντα να μάθω περισσότερα για αυτά, να έχω εγχειρίδια για να πραγματοποιήσω τη διδασκαλία μου με βάση τα συμφραζόμενα και να βελτιώσω την επικοινωνία μου με μαθητές σε αυτά τα θέματα».

Σύμφωνα με την εκτίμηση των **Ρουμάνων** καθηγητών η μεγαλύτερη ανάγκη τους για περαιτέρω εμπάθυνση των γνώσεών τους αφορούσε το θέμα *πρόσφυγες και μετανάστευση* (28 %). Σχεδόν στο ίδιο ποσοστό, το δεύτερο δημοφιλέστερο θέμα ήταν *έθνη και φυλές* (24 %). Τα υπόλοιπα θέματα ήταν λιγότερο δημοφιλή: *μειονότητες γενετήσιου προσανατολισμού* (16 %), *κοινωνικές κρίσεις* (12 %),

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

κλιματική δικαιοσύνη (12 %) και ανθρώπινα δικαιώματα (8 %). Το προσφυγικό στην Ευρώπη την άνοιξη 2021 ερμηνεύει εν μέρει τη δημοφιλία των δύο παραπάνω κύριων θεμάτων. Σημειώθηκε ακόμη ένα σχόλιο σχετικό με την επιμόρφωση: «οι καθηγητές θρησκευτικών ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα στα πεδία ενδιαφέροντος που παρουσιάζονται παρακάτω, ασχέτως από τη μορφή των οργανισμών (ανταλλαγή εμπειρίας, επιμόρφωση, εργαστήρια, κλπ.), έχοντας επίγνωση των πλεονεκτημάτων τους σε σχέση με τους μαθητές».

Η πλειονότητα των **Ελλήνων** ερωτηθέντων θεωρεί ότι χρειάζεται συμπληρωματική επιμόρφωση και εκπαιδευτικό υλικό. Η επιμόρφωση αφορά σε θεματικές περιοχές και επιστημονικά πεδία που έχουν ήδη προαναφερθεί. Το υλικό πρέπει να είναι επικαιροποιημένο και σε εύκολα προσβάσιμη και ανανεούμενη ψηφιακή μορφή. Επιστημάνθηκε επίσης ότι υπάρχει ανάγκη εκπαιδευτικού υλικού για το Ισλάμ στην ελληνική γλώσσα.

Οι **Φινλανδοί** φάνηκαν αρκετά ικανοποιημένοι. Ειδικά μεταξύ καθηγητών σε *σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας* εκπαίδευσης, η τρέχουσα γνώση των θεμάτων που αναφέρονται στον κατάλογο θεωρήθηκε επαρκής. Από την άλλη, επιπρόσθετη επιμόρφωση ζητήθηκε από άλλες πηγές (πανεπιστήμια, εκκλησιαστικές οργανώσεις) στα ακόλουθα θέματα: ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο ζητημάτων σχετικών με τους πρόσφυγες και τη μετανάστευση, διάλογο πάνω στη θρησκεία, τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες, ανθρώπινα δικαιώματα και προστασία του περιβάλλοντος, κατανόηση της σκέψης και των εμπειριών των παιδιών και των νέων.

Στην **Ιταλία**, εκείνοι (σχεδόν επτά από τους δέκα ερωτηθέντες) που εξέφρασαν την ανάγκη σύνδεσης τα μεγάλων θεολογικών ζητημάτων με τα κρίσιμα θέματα της εκκοσμικευμένης κοινωνίας (ανθρώπινα δικαιώματα, ενδο-εθνοτικές συγκρούσεις, φύλο, σχέσεις μεταξύ θρησκευτικών πλειοψηφιών και μειονοτήτων, διάλογος μεταξύ διαφορετικών θρησκειών κ.λπ.) ζητούν επίσης πρόσβαση σε σύγχρονα, επικαιροποιημένα και προχωρημένα επιμορφωτικά προγράμματα· συνεπώς,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ζητούν επαγγελματικά ανανεωτικά επιμορφωτικά προγράμματα όχι μόνο στα συγκεκριμένα θέματα τα οποία διδάσκουν, αλλά και σε άλλα μαθήματα κοινωνικών επιστημών (ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, πολιτικές επιστήμες, κ.λπ.).

14(33) Πιστεύετε ότι τα υπάρχοντα διδακτικά εγχειρίδια και το διδακτικό υλικό είναι επαρκή για το μάθημά σας; Ποιο είναι το βασικό μειονέκτημά τους; Τι επιπλέον χρειάζεται και γιατί;

Μόνο λίγοι **Εσθονοί** ερωτηθέντες ανέφεραν ότι τέτοιο εκπαιδευτικό υλικό θα ήταν ευπρόσδεκτο σε ορισμένους τομείς που αναφέρονται. Ωστόσο, θεώρησαν απαραίτητο να τονίσουν ότι τέτοιου είδους υλικό θα πρέπει είτε να προσαρμοστεί είτε να αναπτυχθεί στην Εσθονία, προκειμένου να αποφευχθεί η αίσθηση ότι «κάτι έχει εκδοθεί ξανά από τις Βρυξέλλες» (I2).

Οι **Βούλγαροι** δάσκαλοι θρησκευτικών επισημαίνουν βασικά ελλείμματα και ασκούν κριτική στο πιο διαδεδομένο (ή στο θεσμικά παρεχόμενο) διδακτικό υλικό. Έχει αναφερθεί ότι δεν υπάρχει διδακτικό υλικό για «εργασία με ενήλικες» (εννοεί πρόσφατο). Τα εγχειρίδια συνήθως δεν ανταποκρίνονται στο επίπεδο, την ηλικία, τη σύνθεση και τα ενδιαφέροντα της ομάδας των μαθητών, και ακόμη λιγότερο στις απαιτήσεις της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης, επομένως συντάσσουν τα δικά τους αυτοσχέδια εγχειρίδια και φύλλα εργασίας.

Λίγο περισσότερο από το ένα τέταρτο των **Ρουμάνων** ερωτηθέντων εκφράζει τη γνώμη του για τα διδακτικά υλικά που χρησιμοποιεί. Τρεις δάσκαλοι δηλώνουν πως δεν είναι πολύ ικανοποιημένοι με τα τρέχοντα διδακτικά βοηθήματα και το διδακτικό υλικό (περισσότερα σχολικά βιβλία και περισσότερο ψηφιακό υλικό). Τέσσερις δάσκαλοι δηλώνουν ότι μπορούν να εργαστούν με την τρέχουσα κατάσταση.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οι απαντήσεις των **Ελλήνων** ερωτηθέντων αφορούν τα διδακτικά εγχειρίδια και το διδακτικό υλικό που διανέμονται από το Υπουργείο Παιδείας στους/ις διδάσκοντες/ουσες και στους/ες μαθητές/ριες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Περισσότεροι από τους μισούς (11/15) δηλώνουν ότι τα υπάρχοντα διδακτικά εγχειρίδια και το διδακτικό υλικό δεν είναι επαρκή για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος. Μεταξύ των μειονεκτημάτων που επισημαίνονται είναι: η «έλλειψη ανοικτότητας», η «μη ισορροπημένη δόμηση των θεματικών ενοτήτων», το γεγονός ότι «τα περιεχόμενα δεν σχετίζονται με τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα», ότι «είναι βιβλιοκεντρικά» και «δυσνόητα για τα παιδιά και αρκετά κουραστικά για την ηλικία τους», καθώς και ότι είναι «ανεπαρκή αναφορικά με τη διδασκαλία του Ισλάμ».

Μεταξύ των **Φινλανδών** ερωτηθέντων, οι εκπαιδευτικοί είναι ικανοποιημένοι με την επάρκεια εργαλείων και υλικών. Οι απαντήσεις των διδασκόντων στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση συμφωνούν ότι μόνο όσοι ανήκουν σε μειονοτικές θρησκείες δεν διαθέτουν επαρκές εκπαιδευτικό υλικό. Κατά τα άλλα, οι δάσκαλοι στα σχολεία ήταν ικανοποιημένοι με τη διαθεσιμότητα εργαλείων και υλικών. Σε πανεπιστημιακό επίπεδο, η κατάσταση θεωρήθηκε καλή, αν και η ψηφιακή διαθεσιμότητα εκπαιδευτικού υλικού θα μπορούσε να βελτιωθεί και η επιλογή γλώσσας αυξήθηκε. Οι *εκκλησιαστικοί οργανισμοί* έμειναν επίσης ικανοποιημένοι από την κατάσταση ως προς τα διαθέσιμα μέσα και υλικά, με κάποιες επιφυλάξεις. Ωστόσο, τονίστηκε και η σημασία των παραδοσιακών υλικών.

Ιταλία: Γενικά, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εξέφρασε την ικανοποίηση της για το διαθέσιμο διδακτικό υλικό.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

15(34) Ποιες καινοτόμες, σύγχρονες και φιλικές προς τη μάθηση μεθόδους γνωρίζετε και έχετε εφαρμόσει στην πράξη; Πώς η χρήση τους διευκολύνει τη μαθησιακή διαδικασία; Περιγράψτε τες συνοπτικά και δώστε σχετικά παραδείγματα.

Γενικά, οι **Εσθονοί** ερωτηθέντες κατανοούν τις καινοτόμες λύσεις κυρίως ως διαφορετικές ομαδικές εργασίες και ενεργές μεθόδους μάθησης ή ψηφιακές λύσεις. Πολλοί ερωτηθέντες είχαν επηρεαστεί από την κατάσταση της πανδημίας, η οποία κατά τη διάρκεια της μελέτης είχε ήδη διαρκέσει ένα χρόνο, κατά τη διάρκεια του οποίου εφαρμόστηκαν μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης και πολλά πράγματα έπρεπε να γίνουν διαδικτυακά. Αυτό οδήγησε σε αμφίθυμες συμπεριφορές ως προς τη χρήση ψηφιακών λύσεων - από τη μια πλευρά, υπάρχει συνειδητοποίηση ότι οι παλιές εποχές δεν επιστρέφουν και ότι είναι πιθανό να εξαρτηθούμε ακόμη περισσότερο από το διαδίκτυο στο μέλλον, μια περιοχή που πρέπει να εξελιχθεί γρήγορα. Από την άλλη πλευρά, θεωρήθηκε ότι υπάρχει ίσως πάρα πολύ «ψηφιακό υλικό» και ότι τουλάχιστον τα μαθήματα πρέπει να περιλαμβάνουν στενή, προσωπική, πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπίδραση.

Στη **Βουλγαρική** σχετική αναφορά υπάρχουν λεπτομερείς απαντήσεις από δασκάλους νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων. Επίσης, αρκετοί διδάσκοντες σε εκκλησιαστικά Ινστιτούτα, σε ανώτερες Σχολές και ορισμένοι πανεπιστημιακοί καθηγητές, οι οποίοι στις απαντήσεις τους δίνουν πραγματικά ουσιαστικές λεπτομέρειες που συμβάλλουν στους σκοπούς της ανάλυσης: “Οπτική μέθοδος – συνδυαστική χρήση μουσικής, λόγου, και εικόνας με οπτικοακουστικά μέσα. Χρήση συνδυασμού εικόνων, ήχου και μουσικής στο θέμα της Ανάστασης του Χριστού,” – μια απλή εικόνα με φόντο ένα μουσικό κομμάτι από το "The Final Right of Death" (συγκρότημα: "Nights Amore") και πρόσθετους τρομακτικούς ήχους που θυμίζουν σεισμούς. Τα παιδιά αφήνονται να προσεγγίσουν στο μέγιστο το θέμα με τη συναισθηματική επίδραση της εικόνας, της μουσικής και των ήχων». Θεωρούν μεγάλη πρόκληση να διδάσκουν ιερείς και κατηχητές πώς να ευαγγελίζονται αυτόν τον κόσμο, μεταμορφώνοντάς τον με τη θεία χάρη, ή πώς απλώς να ενημερώνουν και να εκπαιδεύουν

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

εμπνευσμένους και φιλικούς προς την εκκλησία ανθρώπους, παραμένοντας ταυτόχρονα ευσεβείς και επαρκείς στην πραγματική κατάσταση, ακριβώς όπως θα έπρεπε να είναι κάθε δημιουργική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης και της εκπαίδευσης.

Η αναφορά των **Ρουμάνων** καθηγητών παρουσίασε μια ποικιλία από «μοντέρνες προσεγγίσεις», αφού οι απαντήσεις (9/25) δεν αναλύθηκαν για να προσφέρουν μία σύνοψη. Ωστόσο, οι ερωτηθέντες δήλωσαν πως «μία πολύ αποτελεσματική μέθοδος είναι η άμεση επαφή των μαθητών με τη ζωή της Εκκλησίας, η εμπλοκή τους στις δράσεις που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό της Εκκλησίας». Ορισμένες από τις μεθόδους που αναφέρθηκαν είναι τα παιχνίδια, e-θηρσκεία και άλλες πλατφόρμες, μέθοδος του κύβου και μέθοδος KWL (Know- Want to Know- Learn/Γνωρίζω – Θέλω να γνωρίσω - Μαθαίνω). Αν υποθέσουμε ότι το *Starbusting* μπορεί να συμπεριληφθεί στις σύγχρονες προσεγγίσεις, αξίζει να το περιγράψουμε με κάποιους όρους. Είναι μια δημιουργική μέθοδος που ξεκινά από το κέντρο μιας έννοιας και εξαπλώνεται μέσα από ερωτήσεις σχετικές με το θέμα. Συνήθεις ερωτήσεις είναι το σύνολο των 5E (Τι, Ποιος, Πού, Γιατί, Πότε). Δεν υπήρξαν πολλά σχόλια για το πώς οι μέθοδοι αυτοί διευκολύνουν τη μαθησιακή διαδικασία.

Οι Έλληνες ερωτηθέντες παρέπεμψαν στις απαντήσεις που έδωσαν στις ερωτήσεις 27 και 30, σχετικά με τις καινοτόμες, σύγχρονες και φιλικές προς τη μάθηση μεθόδους. Επίσης, πρόσθεσαν μεθόδους όπως το «Values and knowledge education (VaKE)», το «Παιχνίδι ρόλων» και τις «Τεχνικές εκπαιδευτικού δράματος», τις ψηφιακές μεθόδους και τη «διδασκαλία μέσω της τέχνης» («Artful Thinking»).

Όσον αφορά στην καταλληλότητα των διδακτικών εργαλείων και του υλικού καθώς και της χρήσης μεθόδων στο σχολικό περιβάλλον οι Φινλανδοί ερωτηθέντες δήλωσαν ότι οι διδάσκοντες ήταν κάπως επιφυλακτικοί απέναντι στη χρήση σύγχρονων διδακτικών εφαρμογών. Ανάμεσα στα παραδείγματα cloud-based applications αναφέρθηκαν τα εξής: Classroom, Thinglink, Socrative,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Kahoot και Quizlet. Δεν διευκολύνουν απαραίτητα τη μάθηση, αλλά τουλάχιστον αυξάνουν το ενδιαφέρον για τη διδασκαλία. Για παράδειγμα, τα βίντεο προσφέρουν δίνουν ένα ρεαλιστικό ορίζοντα στη μελέτη διαφορετικών θρησκειών, οι ταινίες προσφέρουν ευκαιρίες για βαθύτερη και ευρύτερη ανάλυση του περιεχομένου της διδασκαλίας και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση επιτρέπει τη διεθνή συνεργασία.

Στην πανεπιστημιακή διδασκαλία, οι καινοτόμες και σύγχρονες μέθοδοι που αναφέρθηκαν συμπεριλαμβάνουν τη συνδιδασκαλία, την αντίστροφη διδασκαλία και τη χρήση βίντεο. Το τελευταίο θεωρήθηκε ως ένας χρήσιμος τρόπος για την απόκτηση βαθύτερης κατανόησης του θέματος και της μάθησης.

Παραδόξως, οι εκκλησιαστικοί οργανισμοί ήταν η πιο προηγμένοι στη χρήση σύγχρονων μεθόδων. Για παράδειγμα, χρησιμοποιούν την “επαυξημένη πραγματικότητα” (AR), η οποία παρουσιάζει μία ψηφιακή προσωπικότητα να μιλά. Μεταξύ των διαφόρων πρόσφατων εφαρμογών υπολογιστικού νέφους στο διαδίκτυο, αναφέρθηκαν επίσης οι εφαρμογές Zoom, Teams, Meet, Prezi, Genial, Moodle και YouTube.

Ιταλία: Αν και οι καινοτόμες διδακτικές πρακτικές που αξιοποιούν τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών δεν είναι ευρέως διαδεδομένες, η γενική εκτίμηση αυτού του δυναμικού είναι υψηλή μεταξύ των ερωτηθέντων, ιδιαίτερα δε προς αυτές τις μεθόδους ή τα ψηφιακά εργαλεία που θα μπορούσαν να προωθήσουν καινοτόμες λύσεις για την ενεργό συμμετοχή των μαθητών. Όταν μοιράστηκαν το ερωτηματολόγιο, οι ερωτηθέντες ήταν επηρεασμένοι από τις επιπτώσεις της πανδημίας στην εκπαιδευτική διαδικασία και είχαν μάθει να διδάσκουν διαδικτυακά. Ως εκ τούτου, η στάση τους απέναντι στις ψηφιακές μεθόδους είχε αλλάξει: από τη μια πλευρά αντιλήφθηκαν τον κίνδυνο να εξαρτάται η επικοινωνία από τον υπολογιστή, πράγμα που μειώνει την προσωπική αλληλεπίδραση. Από την άλλη, προσπαθούν ρεαλιστικά να προσαρμοστούν στην πρωτόγνωρη κατάσταση, ελπίζοντας ότι σύντομα θα μπορέσουν να επιστρέψουν στα μαθήματα πρόσωπο με πρόσωπο.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

16(35) Χρησιμοποιείτε καινοτόμα ψηφιακά εργαλεία και εφαρμογές στη διδασκαλία σας, τα οποία θα συνηθίζατε και στους/ις συναδέλφους σας; Εάν ΟΧΙ, θα θέλατε να μάθετε περισσότερα για τέτοιες εφαρμογές και εργαλεία;

Οι **Εσθονοί** ερωτηθέντες ανέφεραν μια ηλ. εφαρμογή (app) για παιδιά με την Εσθονική Βίβλο. Ένας ερωτηθείς επαίνεσε πολύ ένα βιντεοπαιχνίδι που χρησιμοποιούν τα εγγόνια του, το οποίο πιστεύει ότι δίνει μια αρκετά περιεκτική επισκόπηση της Βίβλου.

Όλοι οι **Βούλγαροι** ερωτηθέντες σίγουρα θα ήθελαν να αποκτήσουν περισσότερες γνώσεις από αυτές που έχουν και να αξιοποιήσουν περισσότερες πηγές από τις διαθέσιμες, επειδή ο κόσμος αναπτύσσεται δυναμικά. Κανείς δεν είπε ότι δεν χρησιμοποιεί κανένα ψηφιακό μέσο ή ότι τα ψηφιακά μέσα είναι άσχετα με τη διδασκαλία της θρησκείας (ή ότι οι δάσκαλοι θα μπορούσαν να αγνοούν τις πληροφορίες που είναι διαθέσιμες μέσω τεχνολογιών, επειδή είναι υποχρέωση των μαθητών να έχουν πρόσβαση σε αυτές).

Από τις απαντήσεις των **Ρουμάνων** ερωτηθέντων δεν προκύπτει ένα ενιαίος και γενικευμένος τρόπος ψηφιακής βοήθειας της διδασκαλίας τους, όμως όλοι δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν ψηφιακές λύσεις στη διδασκαλία. Αυτή η προσέγγιση επιταχύνθηκε επίσης από τους περιορισμούς στην εκπαίδευση στο πλαίσιο της πανδημίας Covid-19. Οι απαντήσεις (25/9) αφορούσαν μια ποικιλία διαφορετικών προσεγγίσεων που συνδέονται με την ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης. Μεταξύ των εκπαιδευτικών πλατφορμών αναφέρθηκαν οι εξής: Google Classroom, Google Forms, Meet, Zoom, Padlet, LearningApps, Wordwall και Kahoot. Ένα ενδιαφέρον σημείο είναι ότι υπάρχουν δύο πολύ πλούσιες ρουμανικές εθνικές πλατφόρμες για τη θρησκευτική εκπαίδευση μέσω του Διαδικτύου (E-religie και Red-religie). Επίσης, τονίστηκε ότι το Υπουργείο Παιδείας της Ρουμανίας έχει ανοίξει σελίδα προτάσεων για ψηφιακές λύσεις λόγω της πανδημίας Covid-19. Με βάση τις απαντήσεις, φαίνεται

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ότι τουλάχιστον οι ερωτηθέντες είχαν προσαρμοστεί στην ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης με μάλλον πρακτικό τρόπο. Δεν δόθηκαν περισσότερες λεπτομέρειες.

Φαίνεται ότι οι Έλληνες ερωτηθέντες προτιμούν τα ψηφιακά εργαλεία και της ψηφιακές εφαρμογές, εφόσον σχεδόν όλοι (13/15) δηλώνουν ότι τα χρησιμοποιούν. Αναφέρθηκαν οι εξής εφαρμογές: TΠE, sli.do, padlet, cmap tools, google archives, maps, ιστολόγια τάξης, ppt, videos, slideshare. Οι Έλληνες δημιούργησαν τη δική τους ηλεκτρονική πλατφόρμα ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ, με διδακτικό υλικό για το μάθημα των Θρησκευτικών κυρίως της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Περισσότεροι από τους μισούς ερωτώμενους (8/15) δηλώνουν πρόθυμοι να μάθουν περισσότερα για ψηφιακά εργαλεία και εφαρμογές.

Οι Φινλανδοί δάσκαλοι έχουν συστήσει στους συναδέλφους τους τη χρήση εφαρμογών τις οποίες οι ίδιοι έχουν ήδη αξιοποιήσει στο παρελθόν με απρόσμενα θετικά αποτελέσματα. Από τη μια πλευρά, υπήρχαν ερωτήσεις σχετικά με το τι σημαίνει καινοτόμες ψηφιακές λύσεις; Στο Πανεπιστήμιο, έχουν προταθεί η εφαρμογή Mentimeter και τα στοιχεία που βασίζονται σε παιχνίδια του Moodle. Σε εκκλησιαστικούς οργανισμούς, έχουν προταθεί «εφαρμογές για κινητά» σε συναδέλφους, δηλαδή εφαρμογές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε κινητό τηλέφωνο με ή χωρίς όνομα. Δεν συνιστάται η χρήση ενός εργαλείου ή μίας εφαρμογής σε όποιον δεν έχει εξοικειωθεί με αυτά.

Στην Ιταλία, λίγο περισσότερο από το 50% των δασκάλων χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία για να οργανώσουν τα μαθήματά τους και την ομαδική εργασία (ιστολόγιο τάξης, ppt, λήψη βίντεο από το διαδίκτυο, κοινή χρήση διαφανειών κ.λπ.) ενώ οι υπόλοιποι όχι.

17(36) Εφαρμόζετε μεθόδους ανατροφοδότησης της διδακτικής διαδικασίας με τους μαθητές σας; Εάν ΝΑΙ, ποιες;

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Για τους **Εσθονούς** ερωτηθέντες είναι πολύ σημαντική η ανατροφοδότηση σε τακτική βάση που λαμβάνουν από μαθητές του Μαθήματος των Θρησκευτικών. Στη γενική εκπαίδευση, η ανατροφοδότηση λαμβάνεται είτε μέσω της ενεργής μάθησης, με τη μορφή σεμιναρίων και συζητήσεων με μαθητές ή μέσω ατομικής αλληλεπίδρασης. Τα κατηχητικά μαθήματα συνήθως τελειώνουν είτε με συνέντευξη, είτε προφορική είτε γραπτή εξέταση (η γραπτή εξέταση είναι συνήθως μία εργασία), κατά τη διάρκεια αυτής της οποίας, δίνεται ευκαιρία για λήψη σχολίων. Αρκετοί κληρικοί τόνισαν ότι τα σχόλια ήταν πάντα πολύ θετικά. Όπως δείχνουν οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν σε άλλες μελέτες, οι θετικές αξιολογήσεις της εμπειρίας σε τάξεις κατήχησης είναι αρκετά συχνές μεταξύ εκείνων που ανήκουν σε λουθηρανικές κοινότητες. Ωστόσο, παραμένει ανοιχτό το ερώτημα εάν οι άνθρωποι τολμούν ή όχι να δώσουν αντικειμενική και ειλικρινή ανατροφοδότηση προσωπικά στους κληρικούς εάν δεν υπάρχει ανώνυμος τρόπος να το πράξουν. Δεδομένου ότι οι ομάδες είναι συνήθως σχετικά μικρές, αυτό είναι μάλλον απίθανο να συμβεί. Σε μεγαλύτερες αστικές κοινότητες, ωστόσο, είναι εφικτή η ανώνυμη συλλογή ανατροφοδότησης, π.χ. μέσω έρευνας με ερωτηματολόγιο. Τότε, θα μπορούσε να ληφθεί πιο αντικειμενική (και, φυσικά, πιο κριτική) ανατροφοδότηση. Επίσης, δεν θα είχε νόημα να συλλεχθούν σχόλια πριν από την ολοκλήρωση των κατηχητικών μαθημάτων, όπως επεσήμανε ένας ερωτηθείς.

Στην ερώτηση να περιγράψουν εάν και πώς λαμβάνουν τακτικά σχόλια από τους μαθητές, οι περισσότεροι από τους **Βούλγαρους** διδάσκοντες του Μαθήματος των Θρησκευτικών φαίνονται επικοινωνιακά ενημερωμένοι. Με παρόμοιο τρόπο, οι διδάσκοντες παλαιότερων γενεών ομολογούν ότι προσδιορίζουν το επίπεδο συμμετοχής των μαθητών από την ανατροφοδότηση σε μαθήματα επανάληψης ή εμπέδωσης της ύλης, από την χαλαρή ανταλλαγή απόψεων στα διαλείμματα και από τις άμεση αυθόρμητες αντιδράσεις παιδιών, νέων ή ενηλίκων. Οι νεότεροι δάσκαλοι απαντούν απλώς «Προφορικά» ή εξηγούν τη διαδικασία: «Γράφουν στον πίνακα, ζωγραφίζουν emoticons, χαμογελούν στις φωτογραφίες που τραβήχτηκαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος και στη συνέχεια εμφανίζονται στις αναφορές από γεγονότα και είναι ελεύθεροι να αντιδράσουν (θετικά ή αρνητικά)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

άμεσα και αυθόρμητα. Οι μεσήλικες διδάσκοντες έχουν διδαχθεί να είναι πιο συστηματικοί: «Δίνω ερωτηματολόγια – αρχικά, σε εξέλιξη και τελικά (διαγνωστικά)».

Η συλλογή σχολίων ανατροφοδότησης σχολιάστηκε σύντομα από τους **Ρουμάνους** ερωτηθέντες. «Όλοι οι δάσκαλοι συλλέγουν περιοδικά τις απόψεις των μαθητών για το μάθημα των θρησκευτικών, χρησιμοποιώντας τις ακόλουθες μεθόδους/εργαλεία: ερώτηση – ανώνυμη απάντηση, ελεύθερες συζητήσεις, επιχειρήματα».

Δώδεκα από τους δεκαπέντε Έλληνες ερωτηθέντες (12/15) δηλώνουν ότι εφαρμόζουν μεθόδους ανατροφοδότησης της διδακτικής διαδικασίας με τους/ις μαθητές/ριές τους. Οι μέθοδοι που δηλώνονται είναι οι εξής: γραπτή αξιολόγηση του μαθήματος από τους μαθητές βάσει τεστ και ερωτηματολογίων, όπου γίνεται «απολογισμός ομαδικών εργασιών, τονισμός θετικών σημείων, εντοπισμός θεμάτων που χρήζουν βελτίωσης». Τρεις από τους δεκαπέντε ερωτώμενους (3/15) δηλώνουν ότι δεν εφαρμόζουν μεθόδους ανατροφοδότησης.

Στη **Φινλανδία**, η συλλογή σχολίων εξαρτάται από τον τύπο του εκπαιδευτικού οργανισμού. Στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι μέρος του προγράμματος σπουδών. Τα σχόλια συλλέγονται (πρώτο γυμνάσιο) με τη χρήση μιας ηλεκτρονικής φόρμας Google με ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις. Τα σχόλια ανατροφοδότησης συλλέγονται στις εξετάσεις και τα μαθήματα, ειδικά σε μικρές ομάδες: τα άμεσα σχόλια ανατροφοδότησης συλλέγονται με την παρατήρηση των μαθητών κατά τη διάρκεια των μαθημάτων.

Στο πανεπιστήμιο, η ανατροφοδότηση συλλέγεται αυτόματα σε ηλεκτρονική πλατφόρμα στο τέλος του μαθήματος. Ωστόσο, ένας συγκεκριμένος αριθμός μαθητών πρέπει να εγγραφεί για να μπορέσει να συλλεχθεί ανατροφοδότηση. Σε αυτήν την περίπτωση, ο υπεύθυνος του μαθήματος συλλέγει την ανατροφοδότηση χωρίς τη χρήση της πλατφόρμας. Η ανατροφοδότηση περιλαμβάνει τόσο

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

αξιολόγηση της μάθησης του ίδιου του μαθητή όσο και την παράδοση του μαθήματος. Υπάρχουν απαντήσεις σε όλα τα σχόλια των μαθητών. Σε μικρές ομάδες, μπορεί επίσης να υπάρχει προφορική ανατροφοδότηση.

Οι εκκλησιαστικοί οργανισμοί συλλέγουν ανατροφοδότηση γραπτά είτε μέσω email είτε σε έντυπη μορφή. Προφορική ανατροφοδότηση προβλέπεται για μικρές ομάδες. Η ομαδική ανατροφοδότηση έχει επίσης χρησιμοποιηθεί με τη μορφή συνεδριών ανατροφοδότησης. Σε μαθήματα e-learning η ανατροφοδότηση συλλέγεται μέσω ηλεκτρονικής φόρμας ή chat.

Στην **Ιταλία**, όλοι οι καθηγητές των θεολογικών σχολών χρησιμοποιούν παραδοσιακές μεθόδους για ανατροφοδότηση: προφορικές εξετάσεις και γραπτά τεστ. Ορισμένοι συμπληρώνουν αυτές τις μεθόδους με ερευνητικές εκθέσεις που πραγματοποιούνται σε μικρές ομάδες.

18(37) Παρακαλούμε, διατυπώστε ενδεχόμενες συμπληρωματικές διευκρινίσεις ή επισημάνσεις αναφορικά με τα ερωτήματα της παρούσας έρευνας.

Οι **Εσθονοί** ερωτηθέντες δεν δήλωσαν πρόσθετες διευκρινίσεις ή παρατηρήσεις σχετικά με τις ερωτήσεις αυτής της έρευνας.

Το 60% των **Βούλγαρων** ερωτηθέντων προσέθεσαν κάποια σχόλια. Κυρίως συζήτησαν θέματα που έχουν ήδη αναφερθεί ή πρόσθεσαν περισσότερα επιχειρήματα στις απόψεις τους: «*Η διδασκαλία και η κατάρτιση σε αυτόν τον τομέα είναι κομβικής σημασίας*». Ένας ερωτηθείς ήθελε να αναπτύξει με περισσότερες λεπτομέρειες στο θέμα για «*για να μοιραστώ με ποιον τρόπο εργάζομαι και ποια είναι τα αποτελέσματα αυτής της εργασίας με τους μαθητές μου*».

Οι **Ιταλοί** ερωτηθέντες δεν υπέβαλαν πρόσθετα σχόλια.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οι **Ρουμάνοι** ερωτηθέντες δεν δήλωσαν πρόσθετες διευκρινίσεις ή παρατηρήσεις σχετικά με τις ερωτήσεις αυτής της έρευνας. Στην πραγματικότητα, οι απαντήσεις τους τελείωσαν με μια ερώτηση σχετικά με τη συλλογή σχολίων.

Έντεκα από τους δεκαπέντε **Έλληνες** ερωτώμενους (11/15) δεν νιώθουν την ανάγκη να δηλώσουν κάτι παραπάνω σε σχέση με το ερωτηματολόγιο. Ένας διαπιστώνει ότι θα έπρεπε να τεθούν «ερωτήματα γύρω από το περιεχόμενο του μαθήματος. Πχ. Ομολογιακό, πολιτισμικό ή θρησκευολογικό». Ένας θα προτιμούσε το μάθημα να έχει «πιο συγκεκριμένες αναφορές στην έννοια της ετερότητας και στον προσανατολισμό της θρησκευτικής εκπαίδευσης». Ένας διευκρινίζει ότι εκπαιδεύει θεολόγους που διδάσκουν Θρησκευτικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ένας δηλώνει αμφιβολία σχετικά με την αποτελεσματικότητα του ερωτηματολογίου.

Οι **Φινλανδοί** ερωτηθέντες είχαν αρκετά σχόλια. Οι ερωτηθέντες αναρωτήθηκαν πώς είχαν επιλεγεί για την συνέντευξη στο πλαίσιο της μελέτης, αλλά μετά τη συνέντευξη διαπίστωσαν ότι στην πραγματικότητα ήταν η σωστή ομάδα-στόχος. Όσον αφορά τη σχολική εκπαίδευση, τέθηκε το ερώτημα για το μοντέλο της. Διατυπώθηκε ένα ερώτημα σχετικά με το ποιο είναι το μοντέλο της θρησκευτικής εκπαίδευσης. Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες: η θρησκευτική εκπαίδευση «επιβάλλεται από τις θρησκευτικές κοινότητες, είναι μια προέκτασή τους στο σχολείο· με άλλα λόγια, πρόκειται για γενική παιδεία ή για οικοδόμηση ταυτότητας;».

Από την άλλη πλευρά, επισημάνθηκε η σημασία της θρησκευτικής εκπαίδευσης και η φύση της ως μαθήματος ισότιμου με τα άλλα ως προς τον ολιστικό τρόπο ζωής και την κατανόηση και αποδοχή των άλλων ανθρώπων. Συζητήθηκαν επίσης οι διάφορες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η θρησκευτική εκπαίδευση, ιδιαίτερα σε σχέση με τις θρησκευτικές μειονότητες. Αυτό σχετίζεται με την ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού όσον αφορά τη γλώσσα, τον πολιτισμό και τα διαφορετικά επίπεδα ικανότητας.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Η καθολική μειονότητα αναφέρθηκε επίσης στην έλλειψη φορολογικών δικαιωμάτων, την απουσία απολυτηρίου, τα προβλήματα στην οργάνωση της δικής της διδασκαλίας, την έλλειψη διδακτικού υλικού και την έλλειψη κατάρτισης για θρησκευτικούς δασκάλους. Η ανάπτυξη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης από την οπτική των μειονοτικών θρησκειών θεωρήθηκε ως «δούρειος ίππος», καθώς θα μπορούσε να οδηγήσει στην εξαφάνιση της παραδοσιακής διδασκαλίας στην τάξη.

74

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΟΣΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΤΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 162 ερωτηθέντες από έξι διαφορετικές χώρες. Το μέγεθος του δείγματος κυμαινόταν από 9 (Εσθονία) έως 90 (Ιταλία). Οι πιο ομοιογενείς ομάδες ερωτηθέντων ήταν στην Εσθονία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ελλάδα. Μεταξύ των Ιταλών υπήρχαν σαφώς δύο διακριτές ομάδες ερωτηθέντων (δάσκαλοι και ιερείς) και μεταξύ των Φινλανδών τρεις ομάδες (δάσκαλοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθηγητές πανεπιστημίου και όσοι εργάζονται σε εκκλησιαστικές οργανώσεις). Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει εργαστεί ή εργάζεται στη θρησκευτική εκπαίδευση σε διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης και σε ενοριακά περιβάλλοντα. Από τους Ρουμάνους ερωτηθέντες, όλοι εργάζονταν σε θέσεις διδασκαλίας μόνο σε υποχρεωτικά σχολεία. Οι Εσθονοί ερωτηθέντες ήταν όλοι μέλη του κλήρου. Στις άλλες ομάδες περιλαμβάνονταν τόσο λαϊκοί όσο και μέλη του κλήρου. Σε 5 συνολικά χώρες, ερωτήθηκαν σχεδόν ίσοι αριθμοί γυναικών (32) και ανδρών (31). Η ιταλική ομάδα περιλαμβάνει μόνο δύο γυναίκες από τους 18 καθηγητές θεολογίας που ερωτήθηκαν. Στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία οι ερωτηθέντες ανήκαν κυρίως στην Ορθόδοξη Εκκλησία, στην Εσθονία στη Λουθηρανική Εκκλησία και στην Ιταλία στην Καθολική Εκκλησία. Το πιο ποικίλο θρησκευτικό υπόβαθρο εντοπίζεται μεταξύ των Φινλανδών ερωτηθέντων.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει πτυχίο πανεπιστημίου (Πτυχίο, Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό). Στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ελλάδα και την Ιταλία, οι ερωτηθέντες εργάζονταν κυρίως σε μεγάλες, μονοεθνικές και μονοθρησκευτικές πόλεις με σχολικές ομάδες μαθητών κάτω των 25 ετών. Στην Εσθονία και τη Φινλανδία υπήρχαν διαφορές στα παραπάνω. Οι στάσεις των μαθητών απέναντι

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

στη θρησκεία ήταν γενικά θετικές, ανεξάρτητα από το αν το Μάθημα των Θρησκευτικών ήταν ή όχι υποχρεωτικό στο σχολείο. Οι θρησκευτικές τους γνώσεις ήταν κυρίως καλές. Βαθμολογήθηκαν ως πολύ καλές από τους Ρουμάνους ερωτηθέντες και ως ιδιαίτερα ανεπαρκείς από τους Έλληνες ερωτηθέντες.

Οι 19 ερωτήσεις στο πρώτο μέρος της έρευνας ήταν οι λεγόμενες ερωτήσεις υποβάθρου. Λόγω του μικρού αριθμού των ερωτηθέντων, οι βασικές πληροφορίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ενδεικτική μεταβλητή για τον τύπο των ομάδων ερωτηθέντων που χρειάζονται μια συγκεκριμένου τύπου πρόσθετη εκπαίδευση· ωστόσο, προσφέρουν περιγραφικές πληροφορίες για τα άτομα που ενεπλάκησαν στην έρευνα.

ΑΝΑΓΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Και το δεύτερο μέρος της έρευνας είχε ως επί το πλείστον ερωτήσεις υποβάθρου (ερωτήσεις 20-27), που αφορούν: τους στόχους, το περιεχόμενο και τις διδακτικές μεθόδους του μαθήματος· τον τρόπο σύνδεσης του μαθήματος με το πρόγραμμα σπουδών του σχολείου ή με κάποιο άλλο πλαίσιο· τη δυνατότητα παρέμβασης του διδάσκοντα στο περιεχόμενο· τον θρησκευτικό προσανατολισμό της διδασκαλίας, τον υποχρεωτικό ή προαιρετικό του χαρακτήρα και τον τρόπο διάδοσης των πληροφοριών που σχετίζονται με αυτήν.

Η φύση της διδασκαλίας εξαρτάται από το εκάστοτε περιβάλλον: το εκκλησιαστικό περιβάλλον επικεντρώθηκε στον εκκλησιαστικό προσανατολισμό ως προς το περιεχόμενο και τους στόχους, όπως για παράδειγμα τα κατηχητικά μαθήματα (Εσθονία) ή η Ορθόδοξη Λαϊκή Ακαδημία (Φινλανδία). Στα σχολεία (Ρουμανία, Ελλάδα, Φινλανδία) η διδασκαλία είναι μέρος του υποχρεωτικού προγράμματος σπουδών. Στη Βουλγαρία, η φύση και ο ρόλος της θρησκευτικής

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

εκπαίδευσης στο σχολικό πλαίσιο είναι περίπλοκος. Στα πανεπιστήμια η διδασκαλία της θεολογίας στοχεύει στην παροχή επαγγελματικών προσόντων. Με εξαίρεση τους εκκλησιαστικούς οργανισμούς, η συμμετοχή είναι υποχρεωτική σε σχολεία και πανεπιστήμια.

Τα σχολικά προγράμματα σπουδών (περιεχόμενο και στόχοι) έχουν μικρή επιρροή στους διδάσκοντες, αλλά μπορούν να εφαρμοστούν τοπικά σε κάποιο βαθμό: στην Εσθονία, για παράδειγμα, τα σχολεία μπορούν να καθορίσουν προγράμματα σπουδών. Οι μέθοδοι διδασκαλίας εναπόκεινται στη δικαιοδοσία των διδασκόντων. Οι στόχοι της σχολικής εκπαίδευσης κυμαίνονται από τη μάθηση για την ίδια τη θρησκεία έως τις γενικές γνώσεις και δεξιότητες σχετικά με την ποικιλομορφία των θρησκειών που απαιτούνται στην κοινωνική ζωή. Στους εκκλησιαστικούς οργανισμούς, οι δάσκαλοι εκτός από τις μεθόδους έχουν περισσότερες ευκαιρίες να επηρεάσουν το περιεχόμενο και τους στόχους. Σε αυτά τα πλαίσια, ο στόχος είναι ο μαθητής να «οδηγηθεί στην εκκλησιαστική ζωή», για την οποία επίσης υπάρχει ισχυρή διάσταση γνώσης (Εσθονία, φινλανδική Ορθόδοξη Λαϊκή Ακαδημία).

Οι περιγραφές των ερωτηθέντων για τις μεθόδους διδασκαλίας και τις εφαρμογές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν θετικές. Αφενός υπήρχαν παραδοσιακά, δασκαλοκεντρικά μοντέλα διδασκαλίας, αφετέρου πολύ προηγμένες πρακτικές που ενεργοποιούσαν τους μαθητές, όπως η αντίστροφη διδασκαλία. Στη Φινλανδία, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση παρουσιάζεται πιο προηγμένη όσον αφορά τις μεθόδους διδασκαλίας. Όσον αφορά τη σχολική εκπαίδευση, οι Ρουμάνοι και οι Έλληνες ερωτηθέντες καταλογογράφησαν μεγάλο αριθμό αφενός διδακτικών μεθόδων και αφετέρου σχετικών διαδικτυακών εφαρμογών. Στο εκκλησιαστικό περιβάλλον, οι μέθοδοι διέφεραν ανάλογα με την οργάνωση (Εσθονία, Φινλανδία).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οι ερωτήσεις 28 έως 36 ζητούσαν από τους ερωτηθέντες να αναφέρουν ποια εκπαίδευση είχαν λάβει και ποιες πιστεύουν ότι ήταν οι εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Οι ερωτήσεις 30 και 31 ήταν κλειστές, οι άλλες ήταν ανοιχτές στους ερωτηθέντες για να εκφράσουν τις απόψεις τους.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η συμμετοχή σε προγράμματα επιμόρφωσης ποικίλλει μεταξύ των ερωτηθέντων. Οι Εσθονοί ερωτηθέντες έδωσαν έμφαση σε μαθήματα με ομαδική εργασία, συμμετοχικές μεθόδους και ερευνητικές επισκέψεις. Οι Βούλγαροι θεώρησαν σημαντικές τις επιμορφώσεις αξιολόγησης που ανέπτυξαν τη γνώση του περιεχομένου του θέματος και τη διδασκαλία από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Οι Ρουμάνοι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν επίσης σε μαθήματα γύρω από τη διδακτική μεθοδολογία. Σχεδόν ένας στους δύο Έλληνες ερωτηθέντες δεν είχε συμμετάσχει σε καμία δια βίου επιμορφωτική κατάρτιση, ενώ εκείνοι που είχαν συμμετάσχει αναφέρθηκαν σε «διδασκτικές μεθόδους». Ένα κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ των Φινλανδών ερωτηθέντων ήταν ότι είχαν συμμετάσχει σε μαθήματα που δεν σχετίζονται άμεσα με τη θρησκευτική εκπαίδευση.

Όπως φαίνεται από το παραπάνω Γράφημα 1, η έμφαση στο περιεχόμενο της συνεχιζόμενης κατάρτισης διέφερε από χώρα σε χώρα. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία έδωσαν έμφαση στο περιεχόμενο, με έμφαση στη θεολογία, την παιδαγωγική, τις μεθόδους διδασκαλίας, την ψυχολογία και τις μεθόδους ομαδικής εργασίας. Τις τελευταίες τόνισαν επίσης οι Έλληνες και Εσθονοί ερωτηθέντες. Οι φινλανδικές απαντήσεις προκαλούν έκπληξη, καθώς στην πλειονότητά τους οι απαντήσεις («Άλλο») αναφέρονται σε ένα περιεχόμενο διαφορετικό από αυτά που αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο. Ωστόσο, η δεύτερη πιο απαραίτητη επιμόρφωση αφορά στις μέθοδοι διδασκαλίας, κάτι που ήταν επίσης έκπληξη, και όχι η εκπαίδευση των καθηγητών σε μεταπτυχιακό επίπεδο (Master).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LUTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Οι απόψεις ήταν επίσης μικτές για τα οκτώ μαθησιακά περιεχόμενα που αποτελούν μέρος του προγράμματος σπουδών (βλ. Γράφημα 2). Οι Έλληνες και οι Βούλγαροι τόνισαν με τον ίδιο τρόπο τόσο θέματα που σχετίζονται με την αρχή και το τέλος της ζωής όσο και θέματα που αφορούν τις κοινωνικές κρίσεις. Οι Φινλανδοί τόνισαν τα ανθρώπινα δικαιώματα με τον ίδιο τρόπο όπως και οι Έλληνες. Μεταξύ των Εσθονών, τα κοινωνικά θέματα θεωρούνταν λιγότερο σημαντικά από όσο στις άλλες χώρες. Οι Ρουμάνοι ήταν πιο αβέβαιοι σχετικά με τη σημασία αυτών των θεμάτων, με τα ¾ να μην εκφέρουν γνώμη επιλέγοντας «δύσκολο να το πω».

Όσον αφορά το διδακτικό υλικό, οι Εσθονοί δήλωσαν αρκετά ικανοποιημένοι, αναφέροντας λιγιστές ελλείψεις. Αντίθετα, τονίστηκε ότι τα υλικά θα πρέπει να παράγονται τοπικά και όχι «να προέρχονται απ' έξω». Οι Βούλγαροι επεσήμαναν έλλειψη διδακτικού υλικού για την εκπαίδευση ενηλίκων. Το ένα τέταρτο των Ρουμάνων εξέφρασε μικτές απόψεις για τα υλικά. Οι Έλληνες σχολίασαν ότι το διδακτικό υλικό για τα θρησκευτικά που δημοσιεύει το Υπουργείο Παιδείας της χώρας τους είναι ελαφρώς ξεπερασμένο, απαιτητικό για το αναπτυξιακό επίπεδο του παιδιού και στερείται ύλης σχετικής με το Ισλάμ. Οι Φινλανδοί δήλωσαν ικανοποιημένοι με τα διδακτικά εργαλεία και το υλικό που χρησιμοποιούσαν τα σχολεία και οι εκκλησιαστικοί οργανισμοί, αλλά υπήρχαν περιθώρια βελτίωσης σε πανεπιστημιακό επίπεδο.

Οι μέθοδοι και οι εφαρμογές που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία είχαν ήδη εξεταστεί όταν έγιναν οι σχετικές ερωτήσεις γι' αυτό και δεν θεωρήθηκαν καινοτόμες. Ως καινοτόμες αναφέρθηκαν η ομαδική εργασία και οι ενεργές μέθοδοι διδασκαλίας (Εσθονία). Οι Βούλγαροι έδωσαν έμφαση στον οπτικοακουστικό τομέα. Πολύ λιγότεροι από τους μισούς Ρουμάνους απάντησαν. Σύμφωνα με μία από τις απαντήσεις «μία πολύ αποτελεσματική μέθοδος είναι η άμεση επαφή των μαθητών με τη ζωή της Εκκλησίας, η εμπλοκή τους στις δράσεις που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό της Εκκλησίας». Αναφέρθηκαν επίσης διάφορα παιχνίδια και δύο ξεχωριστές διαδικτυακές πλατφόρμες μάθησης για τη θρησκευτική εκπαίδευση, τις οποίες δημιούργησε το Υπουργείο. Οι Έλληνες ανέφεραν

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

«ψηφιακές» μεθόδους και διδασκαλία μέσω της τέχνης. Μεταξύ των Φινλανδών, υπήρξαν ορισμένες επιφυλάξεις σχετικά με την ψηφιοποίηση στη διδασκαλία, αν και η Φινλανδία είναι κατά τα άλλα πρωτοπόρος στην ψηφιακή μάθηση και διδασκαλία. Οι δάσκαλοι απαρίθμησαν αρκετές εφαρμογές που υποστηρίζουν τη διδασκαλία. Όσον αφορά τις καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας, οι εκκλησιαστικοί οργανισμοί που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν οι πιο προηγμένοι. Σε όλες τις χώρες, συνιστώνται επίσης οι ψηφιακές εφαρμογές που έχουν ήδη δοκιμαστεί και χρησιμοποιηθεί.

Στη σχολική εκπαίδευση (Βουλγαρία, Ρουμανία, Ελλάδα, Φινλανδία), η ανατροφοδότηση βασίζεται τόσο στο πρόγραμμα σπουδών όσο και σε εθελοντική βάση. Συλλέγεται μέσω ερωτηματολογίων, συζητήσεων, γραπτών, παρατηρήσεων κατά τη διάρκεια των μαθημάτων και αθροιστικών τεστ. Στο πανεπιστήμιο (Φινλανδία), η ανατροφοδότηση συλλέγεται αυτόματα στο τέλος του μαθήματος από το ίδιο το πανεπιστήμιο. Σε εκκλησιαστικούς οργανισμούς (Φινλανδία) χρησιμοποιείται τόσο η γραπτή όσο και η προφορική ανατροφοδότηση.

ΑΝΑΓΚΕΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Οι κύριες ανάγκες που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη θρησκευτική εκπαίδευση στην Εσθονία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έκθεσης της Εσθονίας, οι καθηγητές του Μαθήματος των Θρησκευτικών δεν συμμερίζονται το αίτημα για ένα κοινό διδακτικό υλικό. Τουλάχιστον όχι όταν πρόκειται για θέματα όπως οι μειονότητες, το κλίμα, η μετανάστευση κ.λπ. Οι Εσθονοί δάσκαλοι έχουν αναπτύξει όλο το δικό τους διδακτικό υλικό με την πάροδο του χρόνου, ειδικά επειδή κάθε σχολείο της Εσθονίας έχει την ελευθερία να σχεδιάζει τα δικά του προγράμματα σπουδών. Όσοι πίστευαν ότι θα μπορούσε να υπάρχει κάποιο υλικό από Ευρωπαϊκή Ένωση, τότε μια από τις

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

σημαντικές αρχές θεωρήθηκε ότι ήταν η λεγόμενη «Εσθονοποίηση», δηλαδή η πρόταξη του τοπικού πολιτισμικού περιβάλλοντος.

81

Οι κύριες ανάγκες που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη θρησκευτική εκπαίδευση στη Βουλγαρία μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα:

1. Αύξηση της κοινωνικής ικανότητας μέσω της ενεργητικής παρουσίας - συμμετοχής στην κοινωνία των πολιτών, στη θρησκευτική κοινωνία και στα μέσα ενημέρωσης σε παγκόσμια προοπτική.
2. Κατανόηση και σεβασμός της τοπικής και παγκόσμιας πολιτιστικής πολυμορφίας στην προοπτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.
3. Ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων, ισορροπημένων και λεπτομερών πληροφοριακών, επικοινωνιακών και τεχνολογικών δεξιοτήτων χωρίς εθισμό ή άρνηση προσέγγισης του εικονικού χώρου και διαδικτυακής επικοινωνίας για θρησκευτικούς, πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς.
4. Πηγές χρηματοδότησης και ευκαιρίες που προσφέρει η Ευρωπαϊκή Ένωση για ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων, εθελοντική εργασία, συμμετοχή σε κινητικότητα, ψηφιακή εκπαίδευση, ανταλλαγή εμπειριών και πρακτικών.
5. Καλλιέργεια ειδικών δεξιοτήτων, τόσο πρακτικών όσο και πολιτισμικών, σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τα θρησκευτικά δικαιώματα.
6. Καλλιέργεια δεξιοτήτων στον χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εκκλησιαστικών απόψεων για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.
7. Γνώση και εμβάθυνση σε πολιτισμικές βουλγαρικές παραδόσεις και αξίες, είτε τοπικές είτε των μεταναστών, στην εθνική κοινωνική ψυχολογία, στην ισόρροπη διαχείριση εθνικισμών και πατριωτισμών, τον σεβασμό προς την Εκκλησία και τις θρησκευτικές πρακτικές τόσο τις νέες όσο και τις παραδοσιακές που υφίστανται στη χώρα, στα χαρακτηριστικά και στη δυναμική τους.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

8. Γνώση και όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προσέγγιση των διεθνών παραδόσεων και του νέου θρησκευτικού βίου, ανάπτυξη συμπεριφορών ανεκτικότητας και πολιτισμικής επίγνωσης των διαφορετικών κοσμοθεωρητικών απόψεων, στάσεων ζωής, εκφράσεων και πρακτικών.

9. Ανάπτυξη σταθερών διαπολιτισμικών, διομολογιακών και διαθρησκειακών δεξιοτήτων επικοινωνίας.

10. Ευαισθητοποίηση για την παροχή ισότιμης πολιτιστικής πρόσβασης στον θρησκευτικό πολιτισμό για άτομα που ανήκουν σε όσο το δυνατόν ευρύτερες κοινωνικές κατηγορίες, υποκουλτούρες, τρόπους ζωής, στάσεις, συνθήκες κ.λπ.

Οι κύριες ανάγκες που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη θρησκευτική εκπαίδευση στην Ιταλία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ιταλικής έκθεσης, τόσο οι Ιταλοί καθηγητές στο Πανεπιστήμιο (Ομάδα Α) όσο και οι Ιταλοί διδάσκοντες του Μαθήματος των Θρησκευτικών είναι πρόθυμοι να εισαγάγουν το θέμα της θρησκευτικής ετερότητας στα μαθήματά τους. Είναι ευρέως διαδεδομένη η πεποίθηση ότι η ενασχόληση με τέτοια θέματα είναι απαραίτητη. Για τους καθηγητές της Ομάδας Α (δυνητικούς εκπαιδευτές των διδασκόντων) αυτό σημαίνει επένδυση πνευματικών και πνευματικών ενεργειών προκειμένου να δοθεί θεολογική-πρακτική υπόσταση στον οικουμενικό και διαθρησκειακό διάλογο. Για τους εκπαιδευτικούς ΘΕ της Ομάδας Β, αντίθετα, αυτή η ανάγκη εκφράζεται σε μια πληθώρα διδακτικών πρωτοβουλιών που στοχεύουν τόσο στη διδασκαλία των θεμελιωδών στοιχείων μιας θρησκείας και στον αντίκτυπό της στον πολιτισμό ενός έθνους όσο και στο να εξοικειώσουν τους/ις μαθητές/ριες με τους βασικούς κανόνες, ώστε να εντοπίζουν διαφορές και ομοιότητες ανάμεσα στις πολυάριθμες θρησκείες που υπάρχουν στην κοινωνία και στον κοινωνικό μικρόκοσμο της σχολικής τάξης. Οι πιο λεπτομερείς επιμορφωτικές ανάγκες των δασκάλων και των ιερέων αφορούσαν τα ακόλουθα θέματα:

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

EESTI EVANGELISE LÜTERLIKU KIRIKU
USUTEADUSE INSTITUUT

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

- Εκπαίδευση σε κλάδους άλλους από τους θρησκευτικούς, όπως η τέχνη, ο κινηματογράφος, η λογοτεχνία, το θέατρο.

- Εκπαίδευση στη χρήση εικόνων, βίντεο, ταινιών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την καλύτερη προσέγγιση των νέων.

(Στην πράξη: η ανάγκη εκμάθησης νέων “γλωσσών” και θεμάτων, για τη διαμόρφωση μιας θρησκευτικής αφήγησης κατάλληλης για τις νέες γενιές.)

- Επικαιροποίηση και ανανέωση των παιδαγωγικών και ψυχολογικών γνώσεων για την καλύτερη αντιμετώπιση των νέων.

(Στην πράξη: η ανάγκη να ανανεωθεί η βάση της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας για την καλύτερη κατανόηση της αλλαγής της εποχής - και όχι απλώς μιας εποχής αλλαγών - που αντιμετωπίζει η κοινωνία μας.)

- Εκπαίδευση σε μεθόδους κοινωνικής ένταξης.

- Ζητείται ειδική θρησκευτική εκπαίδευση για:

την αντιμετώπιση του θρησκευτικού αναλφαριθμητισμού·

την κατανόηση του πρωτοφανούς χαρακτήρα του θρησκευτικού και πολιτιστικού πλουραλισμού στην κοινωνία μας, και

τη γνώση και προσέγγιση της κρίσης των ιστορικών θρησκευτικών παραστάσεων και την αναζήτηση νέων πνευματικότητων.

Οι κύριες ανάγκες που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη θρησκευτική εκπαίδευση στη Ρουμανία είναι οι εξής:

Από τις συνεντεύξεις προκύπτει η ανάγκη να διαφοροποιηθούν οι δραστηριότητες στη θρησκευτική τάξη, αλλά και να αξιοποιηθούν καλύτερα οι μη τυπικές δραστηριότητες: πολιτιστικές και θρησκευτικές δραστηριότητες, «προγράμματα που πραγματοποιούνται από παιδιά για την επίλυση υποθετικών συγκρούσεων», επισκέψεις, εθελοντικές δραστηριότητες, φιλανθρωπικές δραστηριότητες, συναντήσεις με προσωπικότητες της πολιτιστικής και θρησκευτικής ζωής,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

συζητήσεις κ.λπ. Οι δάσκαλοι τονίζουν τον σημαντικό ρόλο της οικογένειας στην εκπαίδευση των παιδιών, καθώς και τη σημασία της συνεργασίας δασκάλων και γονέων. Πιο συγκεκριμένα, οι ανάγκες επιμόρφωσης των δασκάλων και των πρεσβυτέρων αφορούν τις ακόλουθες θεματικές, πολλές από τις οποίες αφορούν παιδαγωγικά ζητήματα:

- Προεφηβική και την εφηβική ψυχολογία.
- Αξιολόγηση των μαθητών και εντοπισμός των αναγκών για προσωπική ανάπτυξη.
- Μέθοδοι διεπιστημονικής προσέγγισης της Θρησκείας και της Ψυχολογίας.
- Τα ανθρώπινα δικαιώματα από θεολογική σκοπιά.
- Αντιμετώπιση παγκόσμιων κρίσεων (συγκρούσεις, πανδημίες και φυσικές καταστροφές κ.λπ.) από θεολογική σκοπιά.
 - Σύγχρονες τεχνικές διδασκαλίας
 - Ενεργητικές-συμμετοχικές μέθοδοι
 - Μέθοδοι (μη συμβατικής) δημιουργικής εκπαίδευσης
 - Ψηφιακές ικανότητες
 - Επεξεργασία παρουσιάσεων (βίντεο / εικονογράφηση / κινούμενα σχέδια)

Οι κύριες ανάγκες που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη θρησκευτική εκπαίδευση στην Ελλάδα συνοψίζονται στα εξής:

Οι ανάγκες επιμόρφωσης που υποδεικνύονται από τους Έλληνες ερωτηθέντες για την καλύτερη διδασκαλία του αντικειμένου τους είναι η φιλοσοφία, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία και η θεολογία του Ισλάμ καθώς και θέματα θρησκευτικής ετερότητας, θρησκευσιολογίας και διαθρησκειακού διαλόγου. Επιπλέον, αναφέρθηκε η ανάγκη επιμόρφωσης σε σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας, όπως «η ανεστραμμένη τάξη», «το θέατρο», η εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες όπως για παράδειγμα «εργαλεία επεξεργασίας εικόνας, παραγωγή βίντεο» και «ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση». Όσον αφορά το εκπαιδευτικό υλικό, αυτό θα πρέπει να είναι επικαιροποιημένο και σε εύκολα

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

προσβάσιμη και ανανεούμενη ψηφιακή μορφή. Επισημάνθηκε επίσης ότι υπάρχει ανάγκη εκπαιδευτικού υλικού για το Ισλάμ στην ελληνική γλώσσα.

Στην πλειονότητά τους (86%) οι Έλληνες ερωτηθέντες θεωρούν την επιμόρφωσή τους στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία πολύ ή πάρα πολύ σημαντική. Προκαλεί εντύπωση ότι στη δεύτερη θέση στην κλίμακα του ενδιαφέροντος των ερωτωμένων για συνεχή επιμόρφωση βρίσκεται η θεολογία. Το δεύτερο πιο δημοφιλές αντικείμενο μαζί με τη θεολογία και με το ίδιο ποσοστό (80%) είναι η διδακτική μεθοδολογία. Επιπλέον, οι ερωτηθέντες έκριναν για την επιμόρφωσή τους σημαντικά τα εξής πεδία: Ιστορία τέχνης, Πολιτικές Επιστήμες, προσεγγίσεις και μεθόδους διαθεματικότητας και διεπιστημονικότητας, ΤΠΕ και Εκπαιδευτικό Δράμα, τα ζητήματα πολιτισμού-ιστορίας-λαογραφίας, και την αξιοποίηση της τέχνης στην εκπαίδευση. Όπως επισημαίνεται στην ελληνική Αναφορά «*Η ανάγκη επιμόρφωσης σε αυτά τα γνωστικά πεδία προκύπτει από την εφαρμογή σχετικών διδακτικών μεθόδων, οι οποίες αξιολογούνται θετικά, και έχουν ήδη αναφερθεί στις απαντήσεις των ερωτήσεων 27 και 28*».

Οι κύριες ανάγκες που προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με τη θρησκευτική εκπαίδευση στη Φινλανδία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

Η ανάγκη για περαιτέρω εκπαίδευση εξαρτάται σε κάποιο βαθμό από το περιβάλλον στο οποίο εργάζονται οι ερωτώμενοι. Από τους εκπαιδευτικούς στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση προέκυψαν δύο ανάγκες: η κατάρτιση στη χρήση του περιβάλλοντος της ηλεκτρονικής μάθησης και στις παιδαγωγικές προκλήσεις που θέτει το συγκεκριμένο περιβάλλον. Οι καθηγητές στο Πανεπιστήμιο έκριναν αναγκαίες την ενισχυμένη κατάρτιση στα παιδαγωγικά και την ευρύτερη και πιο διαφοροποιημένη χρήση της ψηφιοποίησης στην παιδαγωγική. Θεωρήθηκε επίσης σημαντική η ευρύτερη γνώση του περιεχομένου της διδασκαλίας. Οι ερωτώμενοι που εργάζονται σε εκκλησιαστικούς οργανισμούς αναφέρθηκαν επίσης στην ανάγκη εκπαίδευσης για την τεχνική και παιδαγωγική χρήση του διαδικτυακού περιβάλλοντος.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Για τους Φινλανδούς δεν ήταν ξεκάθαρο το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για συγκεκριμένα θέματα. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες (90%) επέλεξαν την απάντηση «Άλλο», και αναφέρθηκαν σε μια ποικιλία θεμάτων, που συμπεριλαμβάνουν τα δικαιώματα των ζώων, το Διαδίκτυο και τα μέσα, τη δημοκρατική κοινωνία, τη σχέση ανάμεσα στην Καθολική Εκκλησία και την κοινωνία, την προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωφελή εργασία, τις θρησκευτικές διαμάχες (θυσίες, περιτομή), τις ατομικές και συλλογικές πτυχές της θρησκευτικότητας, τον διάλογο, την επίγνωση της πίστης, τις διακρίσεις, τη ετερότητα φύλου και σεξουαλικότητας. Επιπλέον, οι απαντήσεις δύο διδασκόντων τόνισαν την ανάγκη γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας. Το δεύτερο σημαντικό ζήτημα (86%) ήταν οι διδακτικές μέθοδοι και το τρίτο (79%) η παιδαγωγική.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

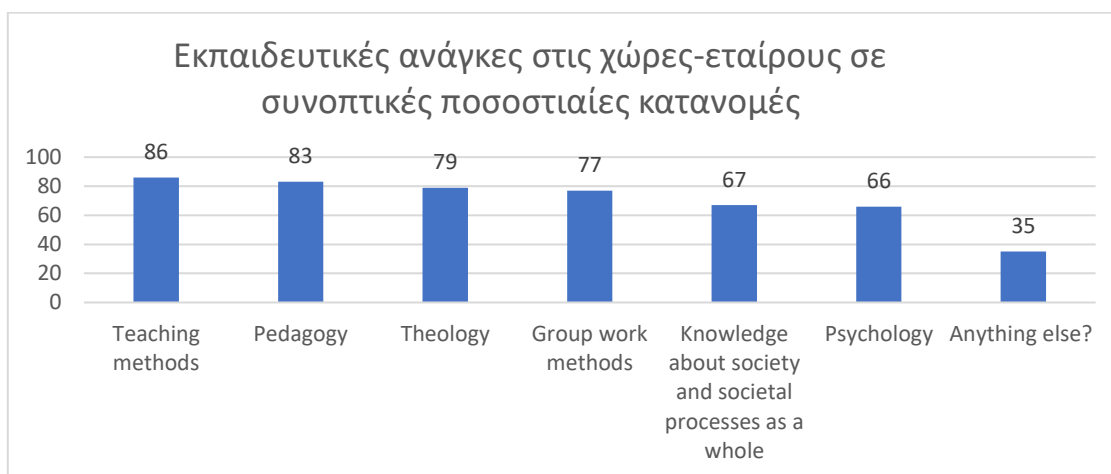
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Συνολικά, μπορεί να λεχθεί ότι οι ανάγκες κατάρτισης στις έξι χώρες χωρίζονται σε δύο κύριες κατηγορίες, που εστιάζουν στην παιδαγωγική και διδακτική ανάπτυξη της διδασκαλίας (βλ. Γράφημα 3). Τα ζητήματα που σχετίζονται με το περιεχόμενο θεωρούνται σαφώς λιγότερο σημαντικά.

ΓΡΑΦΗΜΑ 3. Σύνοψη των επιμορφωτικών αναγκών.

Ωστόσο, από τα αποτελέσματα μπορούν να εξαχθούν ορισμένα πιο λεπτομερή συμπεράσματα. Στη Νότια Ευρώπη, δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στα θεολογικά θέματα (Ελλάδα, Ρουμανία, Βουλγαρία και Ιταλία). Η μεγαλύτερη ανάγκη ανάπτυξης μεθόδων παιδαγωγικής και ομαδικής εργασίας εντοπίζεται στη Βουλγαρία (100%). Η ανάγκη για μεθόδους διδασκαλίας είναι σχεδόν ίδια σε όλες τις χώρες. Υπάρχει λιγότερη ανάγκη για ψυχολογία στη Φινλανδία (50%). Οι Ιταλοί και οι Φινλανδοί δεν χρειάζονται τόση συνεχή εκπαίδευση σε μεθόδους ομαδικής εργασίας όσο άλλες χώρες. Η μεγαλύτερη ανάγκη για γνώση σχετικά με την κοινωνία και τις κοινωνικές διαδικασίες στο σύνολό

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

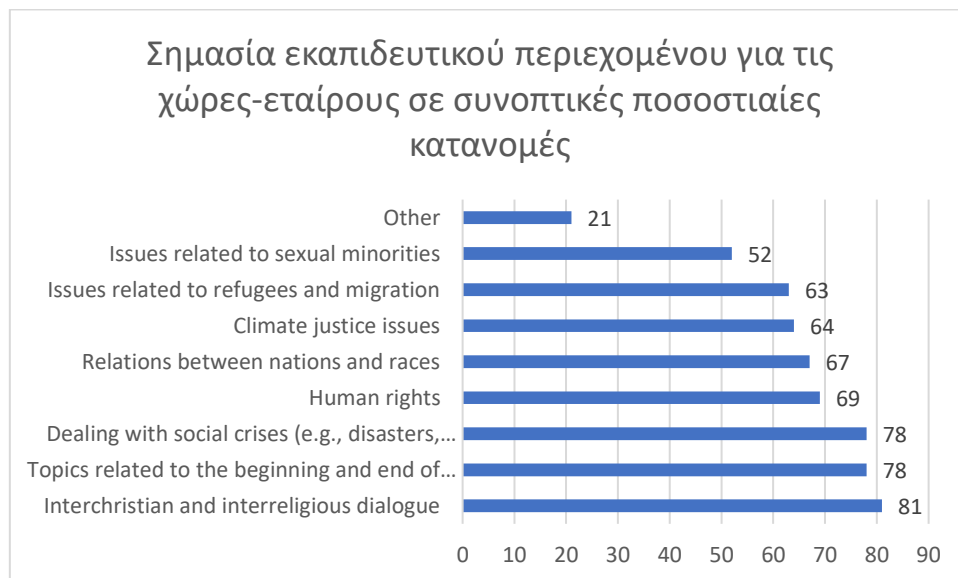
Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

τους εντοπίζεται στη Ρουμανία. Φαίνεται ότι τα θέματα εκπαίδευσης που ανέφεραν οι Φινλανδοί ερωτηθέντες δεν αντιστοιχούν στις ανάγκες τους, καθώς η απάντηση των περισσότερων στο σχετικό ερώτημα ήταν: «Άλλο».

Με βάση την ανάλυση των αποτελεσμάτων, μπορεί να λεχθεί ότι η πολυθρησκευτική προσέγγιση καλύπτεται σε ικανοποιητικό βαθμό στο περιεχόμενο της διδασκαλίας (βλ. Γράφημα 4). Αυτός ο προσανατολισμός στη θρησκευτική εκπαίδευση λαμβάνει σοβαρά υπόψη το νέο και ρευστό περιβάλλον στην Ευρώπη σχετικά με τις διαφορετικές θρησκείες, χριστιανικές και μη. Αυτή είναι η άποψη των 4/5 των ερωτηθέντων. Τα στοιχεία των ερωτηθέντων από την Ιταλία αφορούν τους διδάσκοντες του Μαθήματος των Θρησκευτικών.

ΓΡΑΦΗΜΑ 4. Η σημασία των περιεχομένων

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Innovative Religious Education NEtwork:
educating to the religious diversity

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Μια άλλη σημαντική πτυχή της θρησκευτικής εκπαίδευσης είναι η ανθρωπιστική προσέγγιση. Αυτή είναι μια καλή παρατήρηση, γιατί η θρησκευτική εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο όχι μόνο στην ίδια τη θρησκευτική εκπαίδευση, αλλά και στην κοινωνία. Πάνω από τα 3/4 των ερωτηθέντων ήταν αυτής της άποψης. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα είναι δυνατόν να ερμηνευθεί και αντιστρόφως, ως ανάγκη επιμόρφωσης: όσο πιο σημαντικό είναι το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, τόσο πιο σημαντική αναδεικνύεται η αναγνώρισή του ως εκπαιδευτικού περιεχομένου.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.